

Podaci o Tribunalu

Osnivanje

Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju (Tribunal) uspostavljen je Rezolucijom 827 Saveta bezbednosti UN, 25. maja 1993. godine.

Sedište

Hag, Holandija

Jurisdikcija

Tribunal ima mandat da krivično goni lica odgovorna za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na teritoriji bivše Jugoslavije, od 1991. godine.

Statutom su određene četiri grupe krivičnih dela za koja je Tribunal nadležan:

- Teške povrede Ženevskih konvencija od 1949. godine (član 2)
- Kršenje zakona ili običaja ratovanja (član 3)
- Genocid (član 4)
- Zločini protiv čovečnosti (član 5)

Sudije

Predsednik: Klod Žorda (Claude Jorda) (Francuska)

Potpredsednik: Florens Ndepele Muačande Mumba (Florence Ndepele Mwachande Mumba) (Zambija)

Predsedavajuće sudije u Većima: Dejvid Entoni Hant (David Anthony Hunt) (Australija), Ričard Džordž Mej (Richard George May) (Ujedinjeno Kraljevstvo) i Almiro Simos Rodrigez (Almiro Simoes Rodrigues) (Portugalija)

Sudije: Lal Čand Vora (Lal Chand Vohrah) (Malezija), Fuad Abdel-Moneim Rijad (Fouad Abdel-Moneim Riad) (Egipat), Muhamed Šahabudin (Mohamed Shahabuddeen) (Gvajana), Rafael Nijeto Navia (Rafael Nieto Navia) (Kolumbija), Muhamed Benuna (Mohamed Bennouna) (Maroko), Patrik Lipton Robinson (Patrik Lipton Robinson) (Jamajka), Patriša Vold (Patricia Wald) (USA), Fausto Pokar (Fausto Pocar) (Italija) i Liu Dakun (Liu Daqun) (Kina).

Tužilac

Glavni tužilac: sudija Karla del Ponte (Carla Del Ponte) (Švajcarska), od 15. septembra 1999. godine.

Zamenik glavnog tužioca: Grejem Bluit (Graham Blewitt) (Australija), od 15. februara 1994. godine.

Sekretarijat

Sekretar: Doroti de Sampajo Garido-Nijg (Dorothee de Sampayo Garrido-Nijgh) (Holandija), od 1. februara 1995. godine.

Zamenik sekretara: Žan-Žak Hajnc (Jean-Jacques Heintz) (Francuska), od 18. aprila 1997. godine.

Osoblje

Od maja 2000. godine: 1011 zaposlenih iz 75 zemalja.

Budžet

(izražen u US dolarima)

1993. – 276 000
1994. – 10 800 000
1995. – 25 300 000
1996. – 35 430 622
1997. – 48 587 000
1998. – 64 775 300
1999. – 94 103 800
2000. – 95 942 600

Pravni postupci

Optužbe:

Od osnivanja Tribunala, 96 pojedinaca je javno optuženo (na osnovu Pravila 53 moguće je neobjavljivanje optužnice do uručjenja optuženom/optuženima). Osmorica optuženih više nisu u životu. Optužnica je povučena protiv 18 okrivljenih. U jednom slučaju doneta je oslobađajuća presuda. Četiri lica su na izdržavanju kazne. Trenutno, ukupan broj optuženih je 65 (od čega se protiv 38 lica vodi postupak, dok 27 još nije uhapšeno). Protiv 16 lica postupak je u predraspravnoj fazi, protiv 11 lica suđenje je u toku, dok je 11 u žalbenom postupku.

Nalozi za hapšenje

Inicijalni nalozi za hapšenje: izdati protiv svih optuženih lica, a do sada nisu izvršeni protiv sledećih lica:

Željka Meokića, Momčila Grubana, Dušana Kneževića, Gorana Borovnice, Dragana Fuštara, Nenada Banovića, Predraga Banovića, Blagoja Simića, Ranka Češića, Milana Martića, Radovana Karadžića, Ratka Mladića, Ivica Rajića, Mileta Mrkšića, Miroslava Radića, Veselina Šljivančanina, Zorana Marinića, Gojka Jankovića, Janka Janjića, Dragana Zelenovića, Radovana Stankovića, Slobodana Miloševića, Milana Milutinovića, Nikole Šainovića, Dragoljuba Ojdanića i Vlajka Stoiljkovića. Milana Lukića i Sretena Lukića.

Međunarodni nalozi za hapšenje: izdato je sedam međunarodnih naloga za hapšenje, u skladu sa Pravilom 61, za: Milana Martića, Mileta Mrkšića, Miroslava Radića, Veselina Šljivančanina, Ivicu Rajića, Radovana Karadžića i Ratka Mladića.

Pet međunarodnih naloga za hapšenje, izdatih u skladu sa tačkom (D) Pravila 55, odnosi se na optužene: Slobodana Miloševića, Milana Mliutinovića, Nikolu Šainovića, Dragoljuba Ojdanića i Vlajka Stoiljkovića.

Pritvor

U ovom trenutku u pritvoru se nalaze 34 lica:

Tihofil Blaškić, Zdravko Mucić, Hazim Delić, Esad Landžo, Dario Kordić, Mario Čerkez, Zoran Kupreškić, Mirjan Kupreškić, Vladimir Šantić, Drago Josipović, Vlatko Kupreškić, Goran Jelisić, Dragoljub Kunarac, Miroslav Kvočka, Mladen Radić, Zoran Žigić, Milojica Kos, Milorad Krnojelac, Stevan Todorović, Radislav Krstić, Dragan Kolundžija, Radoslav Brđanin, Radomir Kovač, Vinko Martinović, Momir Talić, Damir Došen, Stanislav Galić, Zoran Vuković, Mitar Vasiljević, Dragoljub Prača, Mladen Naletilić, Momčilo Krajišnik, Dragan Nikolić i Duško Sikirica.

Četiri osobe su privremeno puštene na slobodu: Zejnil Delalić, Simo Zarić, Miroslav Tadić i Milan Simić

Izdržavanje kazne

Dražen Erdemović (IT-96-22) - nalazi se u zatvoru u Norveškoj
Dušan Tadić – nalazi se u zatvoru u Nemačkoj
Ante Furundžija – nalazi se u zatvoru u Finskoj
Zlatko Aleksovski – nalazi se u zatvoru u Finskoj

Suđenja

A. Pred Prvostepenim većem:

Pređraspravna faza

1. Duško Sikirica, Dragan Kolundžija i Damir Došen (IT-95-8)
2. Milan Simić, Miroslav Tadić, Simo Zarić i Stevan Todorović (IT-95-9)
3. Stanislav Galić (IT-98-29)
4. Mitar Vasiljević (IT-98-32)
5. Vinko Martinović i Mladen Naletilić (IT-98-34)
6. Radoslav Brđanin i Momir Talić (IT-99-36)
7. Momčilo Krajišnik (IT-00-39)
8. Dragan Nikolić (IT-94-2)

U toku:

1. Dario Kordić i Mario Čerkez (IT-95-14/2): suđenje počelo 12. aprila 1999. godine
2. Miroslav Kvočka, Mladen Radić, Milojica Kos, Zoran Žigić i Dragoljub Prcać (IT-98-30/1): suđenje počelo 28. februara 2000. godine
3. Radislav Krstić (IT-98-33): suđenje počelo 13. marta 2000. godine
4. Dragoljub Kunarac, Radomir Kovač (IT-96-23) i Zoran Vuković (IT-96-23/1): suđenje počelo 20. marta 2000. godine
5. Milorad Krnojelac (IT-97-25): suđenje počelo 30. oktobra 2000. godine

B. Pred Žalbenim većem:

1. Zejnil Delalić, Hazim Delić, Esad Landžo i Zdravko Mucić (poznato kao "Predmet Čelebići" IT-96-21): od 10. marta 1997. do 15. oktobra 1998. godine

- Goran Jelisić (IT-95-10):** od 30. novembra 1998. godine do 2. decembra 1998. godine; od 30. avgusta 1999. godine do 22. septembra 1999. godine
- Zoran Kupreškić, Mirjan Kupreškić, Vlatko Kupreškić, Drago Josipović i Vladimir Šantić (IT-95-16):** od 17. avgusta 1998. godine do 11. novembra 1999. godine
- Tihofil Blaškić (IT-95-14):** od 24. juna 1997. godine do 30. jula 1999. godine

B. Okončani postupci:

- Dražen Erdemović (IT-96-22)** - 5. mart 1998. godine
- Dragan Papić (IT-95-16)** - 14. januar 2000. godine
- Dušan Tadić (IT-94-1)** - 26. januar 2000. godine
- Zlatko Aleksovski (IT-95-14/1)** - 24. mart 2000. godine
- Anto Furundžija (IT-95-17/1)** - 21. jul 2000. godine

Presude

Nakon potvrdnog izjašnjavanja o krivici (priznanja krivice):

- Dražen Erdemović:** Dana 5. marta 1998. godine osuđen je na pet godina zatvora po jednoj tački optužnice kojom se tereti za kršenje zakona ili običaja ratovanja za koju se potvrdno izjasnio o krivici 14. januara 1998. godine. U avgustu 1998. godine, Erdemović je prebačen u Norvešku gde izdržava kaznu.
- Goran Jelisić:** Pretresno veće I donelo je 19. oktobra 1999. godine presudu kojom oslobađa Gorana Jelisića optužbe za genocid u Brčkom 1992. godine, a 14. decembra 1999. godine izreklo je kaznu od 40 godina zatvora na osnovu krivične odgovornosti po ukupno 31 tački optužnice kojima se tereti za zločine protiv čovečnosti i kršenje zakona ili običaja ratovanja za koje se potvrdno izjasnio o krivici 29. oktobra 1998. godine. Jelisićeva odbrana je 15. decembra 1999. godine uložila žalbu protiv presude i izrečene kazne.

Nakon okončanog žalbenog postupka:

- Duško Tadić:** Pretresno veće II proglasilo ga je krivim 7. maja 1997. godine, na osnovu individualne krivične odgovornosti po 5 tačaka optužnice za kršenje zakona ili običaja ratovanja i 6 tačaka optužnice za zločine protiv čovečnosti. Osuđen je na 20 godina zatvora 14. jula 1997. godine. Žalbu na presudu su uložili i odbrana i Tužilaštvo, dok je odbrana uložila žalbu i na izrečenu kaznu. Žalbeno veće je 15. jula 1999. godine proglasilo optuženog krivim na osnovu individualne krivične odgovornosti po dodatnih 9 tačaka optužnice: 7 koje ga terete za teške povrede Ženevskih konvencija iz 1949. godine, jednu za kršenje zakona ili običaja ratovanja i jednu za zločin protiv čovečnosti. Za donošenje

odluke o kazni bilo je nadležno Pretresno veće koje je odredio predsednik suda. Tadić je 11. novembra 1999. godine osuđen na 25 godine zatvora. Odbrana je 25. novembra 1999. godine uložila žalbu na izrečenu kaznu. Spojivši postupke povodom obe žalbe na kaznu (od 14. jula 1997. godine i 11. novembra 1999. godine), Pretresno veće je 26. januara 2000. smanjilo kaznu na 20 godina zatvora.

- 2. Zlatko Aleksovski:** Proglašen je krivim na osnovu individualne krivične odgovornosti i odgovornosti nadređenog po jednoj tački optužnice za kršenje zakona ili običaja ratovanja, odnosno za povrede ličnog dostojanstva. Pretresno veće I *bis* osudilo ga je 7. maja 1999. godine na 2 godine, 10 meseci i 29 dana zatvora. Budući da je imao pravo da mu se u izdržavanje kazne uračuna vreme provedeno u pritvoru, i to u trajanju od 2 godine, 10 meseci i 29 dana, Pretresno veće je odlučilo da Aleksovski bude odmah pušten iz zatvora, bez obzira na eventualne žalbe. Žalbe na presudu su uložili i Tužilaštvo i odbrana, dok se Tužilaštvo žalilo i na izrečenu kaznu. Žalbeno veće je 9. februara 2000. godine odlučilo da Aleksovskog vrati u Pritvorsku jedinicu. Donevši presudu kojom odbija sve osnove za žalbu odbrane i usvaja žalbu Tužilaštva na izrečenu kaznu, Žalbeno veće je 24. marta 2000. godine, uvećalo kaznu Aleksovskom na 7 godina zatvora.
- 3. Anto Furundžija:** Pretresno veće II proglasilo je Furundžiju, 10. decembra 1998. godine, krivim na osnovu individualne krivične odgovornosti po dve tačke optužnice koje ga terete za kršenje zakona ili običaja ratovanja i osudilo na 10 godina zatvora. Odbrana je uložila žalbu na presudu. Žalbeno veće je 21. jula 2000. godine odbacilo žalbu i potvrdilo presudu i kaznu koju je izreklo Pretresno veće II.

Nakon okončanog prvostepenog postupka:

- 1. Zdravko Mucić:** Pretresno veće II je, 16. novembra 1998. godine, utvrdilo krivicu Zdravka Mucića na osnovu individualne odgovornosti i odgovornosti nadređenog po 6 tačaka optužnice za teške povrede Ženevskih konvencija i pet tačaka optužnice za kršenje zakona ili običaja ratovanja, i osudilo ga na 7 godina zatvora. Mucićeva odbrana je uložila žalbu i na presudu i na odluku o kazni. Tužilac je uložio žalbu na odluku o kazni.
- 2. Hazim Delić:** Pretresno veće II proglasilo je Delića krivim na osnovu individualne krivične odgovornosti po 7 tačaka optužnice koje ga terete za teške povrede Ženevskih konvencija i 7 tačaka optužnice koje ga terete za kršenje zakona ili običaja ratovanja, i osudilo ga na 20 godina zatvora 16. novembra 1998. godine. Delićeva odbrana uložila je žalbu na presudu i odluku o kazni. Tužilac je takođe uložio žalbu.
- 3. Esad Landžo:** Pretresno veće II proglasilo ga je, 16. novembra 1998. godine, krivim po 9 tačaka optužnice koje ga terete za teške povrede Ženevskih konvencija i 9 tačaka

optužnice za kršenje zakona ili običaja ratovanja, i osudilo ga na 15 godina zatvora. Odbrana je uložila žalbu na presudu i odluku o kazni.

4. **Goran Jelisić:** Oslobođen je odgovornosti za genocid 19. oktobra 1999. godine. Tužilaštvo je uložilo žalbu protiv oslobađajuće presude.
5. **Zoran Kupreškić:** Pretresno veće II ga je 14. januara 2000. godine proglasilo krivim na osnovu individualne krivične odgovornosti po jednoj tački optužnice koja ga tereti za zločine protiv čovečnosti i osudilo ga na 10 godina zatvora. Odbrana je uložila žalbu na presudu i na kaznu.
6. **Mirjan Kupreškić:** Pretresno veće II ga je 14. januara 2000. godine proglasilo krivim na osnovu individualne krivične odgovornosti po jednoj tački optužnice koja ga tereti za zločine protiv čovečnosti i osudilo ga na 8 godina zatvora. Odbrana je uložila žalbu na presudu i na kaznu.
7. **Vlatko Kupreškić:** Pretresno veće II ga je 14. januara 2000. godine proglasilo krivim na osnovu individualne krivične odgovornosti po jednoj tački optužnice koja ga tereti za zločine protiv čovečnosti i osudilo ga na 6 godina zatvora. Odbrana je uložila žalbu na presudu i na kaznu.
8. **Drago Josipović:** Pretresno veće II ga je 14. januara 2000. godine proglasilo krivim na osnovu individualne krivične odgovornosti po jednoj tački optužnice koja ga tereti za zločine protiv čovečnosti i osudilo ga na 15 godina zatvora. Odbrana je uložila žalbu na presudu i na kaznu. Tužilaštvo je takođe uložilo žalbu na presudu i kaznu.
9. **Vladimir Šantić:** Pretresno veće II ga je 14. januara 2000. godine proglasilo krivim na osnovu individualne krivične odgovornosti po jednoj tački optužnice koja ga tereti za zločine protiv čovečnosti i osudilo ga na 25 godina zatvora. Odbrana je uložila žalbu na presudu i na kaznu. Tužilaštvo je takođe uložilo žalbu na presudu i kaznu.
10. **Tihofil Blaškić:** Pretresno veće I ga je 3. marta 2000. godine proglasilo krivim na osnovu individualne krivične odgovornosti i krivične odgovornosti nadređenog po 6 tačaka optužnice za teške povrede Ženevskih konvencija i 10 tačaka optužnice za kršenje zakona ili običaja ratovanja i osudilo ga na 45 godina zatvora. Odbrana je uložila žalbu na presudu i na kaznu.

Oslobađajuće presude po svim tačkama optužnice:

1. **Zejnir Delalić:** Pretresno veće II ga je 16. novembra 1998. godine oslobodilo krivice po 11 tačaka optužnice za teške povrede Ženevskih konvencija i za kršenje zakona ili običaja ratovanja. Delalić je odmah pušten na slobodu. Tužilaštvo je uložilo žalbu na presudu.

2. **Dragan Papić:** Pretresno veće II ga je 14. januara 2000. godine oslobodilo krivice po jednoj tački optužnice koja ga tereti za zločin protiv čovečnosti, nakon čega je odmah pušten na slobodu. Žalbe nisu uložene.

PREGLED KONAČNIH PRESUDA

1. Dražen Erdemović¹

IT-96-22

PRED PRETRESNIM VEĆEM:

U sastavu:

sudija Claude Jorda, predsedavajući

sudija Elizabeth Odio Benito

sudija Fouad Riad

Sekretar:

gđa Dorothee de Sampayo Garrido-Nijgh

Presuda donesena: 29. novembra 1996.

TUŽILAC protiv DRAŽENA ERDEMOVIĆA

OSUĐUJUĆA PRESUDA

Tužilaštvo:

g. Eric Ostberg

g. Mark Harmon

Odbrana:

g. Jovan Babić

Tužilac Tribunala Ričard Dž. Goldston, 29. maja 1996. godine podigao je, u skladu sa članom 18 Statuta Tribunala, optužnicu protiv Dražena Erdemovića. Optužnica tereti Erdemovića za zločin protiv čovečnosti (čl. 5 Statuta) ili, alternativno, za kršenje zakona ili običaja ratovanja (čl. 3 Statuta). Dražen Erdemović je rođen 25. novembra 1971. godine u opštini Tuzla. Kao pripadnik X diverzantskog odreda vojske bosanskih Srba, Erdemović je 16. jula 1995. godine, zajedno sa ostalim pripadnicima ove jedinice, na poljoprivrednom dobru Branjevo u blizini Pilice, severozapadno od Zvornika ubio više desetina bosanskih

¹ Presude su date hronološki u odnosu na okončani prvostepeni postupak

Muslimana, civila, starosne dobi između 17 i 60 godina. Ovi nenaoružani civili su se predali pripadnicima policije i vojske bosanskih Srba nakon pada Srebrenice, zone pod zaštitom UN², 11. aprila 1995. godine. Civili su, u grupama po deset, izdvajani i streljani.

Kada se prvi put pojavio pred Tribunalom, 31. maja 1996. godine, Erdemović se izjasnio kao kriv po tački optužnice koja ga tereti za zločin protiv čovečnosti. Veće je prihvatilo izjavu o priznanju krivice i odbacilo drugu, alternativnu tačku optužnice.

Pretno veće je naredilo sprovođenje psihijatrijskog i psihološkog veštačenja Erdemovića. Tim od tri eksperta je 26. juna 1996. godine podneo Tribunalu izveštaj u kome se navodi da Erdemović pati od posttraumatskog stresnog sindroma, te da mu se ne može suditi pred Pretnim većem. Tim eksperata je 17. oktobra 1996. godine podneo drugi izveštaj u kome se zaključuje da se stanje podnosioca žalbe popravilo i da mu se može suditi.

U međuvremenu, Erdemović je saradivao sa istražiteljima kancelarije Tužice Tribunala. Svedočio je na ročištu održanom jula 1996. godine u predmetu *Tužilac protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića*³.

IZJAVA O PRIZNANJU KRIVICE

Pretno veće I smatralo je da je neophodno pre razmatranja činjenica proceniti valjanost izjave o priznanju krivice koju je Erdemović dao:

Što se formalne valjanosti izjave o priznanju krivice tiče, Veće je zauzelo stav da, s obzirom da je Erdemović dosledno izjavljivao da je kriv - na zatvorenoj raspravi održanoj 4. jula 1996. godine, kao i na ročištima pre izricanja kazne 19. i 20. novembra 1996. godine, što obuhvata period nakon drugog medicinsko-psihološkog veštačenja, to dovoljno potvrđuje da je izjava o priznanju krivice data dobrovoljno i uz punu svest o prirodi optužbe i njenim posledicama.

U pogledu sadržajne valjanosti izjave o priznanju krivice, Veće ističe da izbor optuženog da da izjavu o priznanju krivice nije samo odraz njegove svesti da je izvršio krivično delo već i mogućnost strategije odbrane koja je formalno priznata važećom procedurom Tribunala i priznata u anglosaksonskim pravnim sistemima, ali da to obavezuje Veće da utvrdi da li su prava optuženog poštovana. U konkretnom slučaju Veće je to i utvrdilo.

² Savet bezbednosti UN, postupajući u skladu sa Glavom VII Povelje UN, usvojio je, 16. aprila 1993. godine, Rezoluciju 819 kojom je zahtevao da sve sukobljene strane u Republici Bosni i Hercegovini tretiraju Srebrenicu i okolino područje kao zaštićenu zonu koja ne sme biti izložena nikakvom oružanom napadu ili drugom neprijateljskom činu.

³ Potvrda optužnica u skladu sa pravilom 61 Pravilnika o postupku i dokazima.

Što se samog sadržaja izjave tiče, kao opravdanje za svoje postupke optuženi navodi obavezu da izvrši izdato naređenje i fizičku i moralnu prinudu kao rezultat straha za vlastiti život i život supruge i deteta. Sami po sebi, ovi elementi mogu predstavljati osnov za ublažavanje kazne, a prema dokaznoj vrednosti koja im se može pripisati, mogu se smatrati i faktorima koji opravdavaju kriminalno ponašanje, pa čak i isključuju postojanje samog krivičnog dela, u kom slučaju bi izjava o priznanju krivice bila ništavna. Iz tog razloga, Pretresno veće je smatralo da mora ispitati opravdavajuću vrednost elemenata na koje se optuženi pozvao.

Opravdanje zasnovano na izvršavanju naređenja nadređenog izričito je predviđeno u čl.7 st.4 Statuta⁴, ali ono ne oslobađa optuženog krivične odgovornosti, već predstavlja samo osnov za ublažavanje kazne. Međutim, Statut ne reguliše pitanje nužde, tj. fizičke i moralne prinude koja se javlja uz naređenje nadređenog i koja se ponekad definiše kao stanje nužde.

Ispitujući moguću opravdavajuću vrednost elemenata na koje se optuženi poziva, Pretresno veće je konsultovalo sudsku praksu Vojnog tribunala u Nirnbergu i nacionalnih vojnih sudova nakon II svetskog rata⁵.

Pomenuta praksa pokazala je da se objektivni i subjektivni elementi koji karakterišu okolnosti prinude i stanje krajnje nužde procenjuju veoma rigorozno i restriktivno.

Pretresno veće treba da utvrdi da li je optuženi u datoj situaciji trebalo da pruži otpor, da li je imao moralni izbor da to učini ili pokuša da učini.

Analiza zbira elemenata predloženih Veću ukazala je da okolnosti nisu bile takve da bi mogle isključiti odgovornost optuženog. Stoga će ih Veće razmotriti u sklopu olakšavajućih okolnosti.

Nakon analize svih činjeničnih i pravnih elemenata koji se tiču izjave o priznanju krivice optuženog, Veće je konstatovalo valjanost date izjave.

⁴ Statut Tribunala, čl.7 st.4: "Činjenica da je optužena osoba delovala u skladu sa naredbom vlade ili nadređene osobe ne oslobađa optuženu osobu krivične odgovornosti, ali se to može uzeti u obzir pri ublažavanju kazne ako Međunarodni sud utvrdi da pravda tako zahteva."

⁵ Studija posleratne sudske prakse, koju je izradila Komisija za ratne zločine Ujedinjenih nacija i izložila u izveštaju Komisije za međunarodno pravo za 1996. godinu (dodatak br. 10 (A/51/10), str. 93), pokazuje da su se u devet zemalja posleratni vojni sudovi bavili pitanjem prinude koja može da ima ekskulpatorni karakter. Na osnovu analize približno dve hiljade sudskih rešenja, Komisija UN izdvojila je tri konstante koje je zatim odredila kao ključne uslove koji se moraju ispuniti kako bi se prinuda mogla prihvatiti kao opravdavajući faktor kod kršenja međunarodnog humanitarnog prava:

"(i) Inkriminisano delo je počinjeno kako bi se izbegla direktna opasnost koja je istovremeno teška i nepopravljiva;
(ii) nije bilo drugog adekvatnog načina da se čin izbegne;
(iii) izlaz nije bio neproporcionalan u odnosu na zlo" (Izveštaj Komisije za međunarodno pravo, godina 1996, Dodatak br. 10 (A/51/10), str. 96)

PRIMENLJIVO PRAVO I PRINCIPI

A) *Primenljivo pravo i raspon kazni*

Prema Statutu i Pravilniku o postupku i dokazima, Tribunal može optuženom, čija se krivica utvrdi, izreći samo zatvorsku kaznu čije trajanje može biti i doživotno.⁶ Izuzev upućivanja na opštu praksu određivanja kazne zatvora sudova bivše Jugoslavije, ni Statut ni Pravilnik o postupku i dokazima Tribunala ne regulišu raspon zatvorskih kazni koje se mogu izreći za dela iz nadležnosti Tribunala.

Što se prakse sudova i zakonodavstva bivše Jugoslavije tiče, u Krivičnom zakonu SFRJ⁷ zločin protiv čovečnosti nije striktno određen kao što je to predviđeno čl. 5 Statuta Tribunala, ali su za srodna krivična dela (genocid i ratne zločine protiv civilnog stanovništva) predviđene najstrože kazne.

Da bi utvrdilo raspon kazni primenljivih na zločin protiv čovečnosti, Pretresno veće je razmotrilo kazne predviđene Poveljom Njberškog suda i zakone država koje su po uzoru na međunarodno pravo, uvele zločin protiv čovečnosti u nacionalno pravo. Pretresno veće je zaključilo da su za zločin protiv čovečnosti predviđene najstrože kazne.

Osim toga, Veće je istaklo da se zločinima protiv čovečnosti ne napada samo čovek pojedinac već čovečanstvo. U pitanju su teška dela koja po svojim razmerama i težini prevazilaze granice nasilja prema ljudskom biću (njegovom životu, slobodi, fizičkom integritetu, dostojanstvu). Objekt napada je samo čovečanstvo

U pogledu principa *nullum crimen nulla poena sine lege*, Veće je zauzelo stav da je zločin protiv čovečnosti već odavno deo međunarodnog pravnog poretka i da je

⁶ Statut Tribunala, čl. 24: "1. Kazna koju izrekne pretresno vijeće bit će ograničena na zatvorsku kaznu... Pravilo 101 (A): Optuženiku koji je proglašen krivim može se izreći kazna zatvora čije trajanje može ići i do doživotnog. ..."

1. Pri određivanju uslova zatočenja, pretresno vijeće će uzeti u obzir opštu praksu određivanja zatvorske kazne na sudovima bivše Jugoslavije. 2. Pri izricanju kazne, pretresno vijeće će uzeti u obzir okolnosti kao što su težina krivičnog djela i lične karakteristike osuđenika. 3. Uz zatvorsku kaznu, pretresno vijeće može naložiti povrat zakonitim vlasnicima svake imovine i prihoda stečenih kriminalnim radnjama i sredstvima prinude."

⁷ KZ SFRJ, Glava XVI, definiše zločine protiv čovečnosti i međunarodnog prava kao krivična dela u članovima 141-156. Navedeni članovi predviđaju za genocid i zločine protiv civilnog stanovništva kazne zatvora od najmanje 5, a najviše 15 godina zatvora, ili smrtnu kaznu koja može biti zamenjena kaznom zatvora u trajanju od 20 godina.

svim okrivljenima, u trenutku izvršenja, bio poznat kriminalni karakter dela koja su počinili i težina kazni predviđenih za njih.

B) Principi relevantni pri odmeravanju kazne

1. Faktori sudske individualizacije kazne

Veće je konstatovalo da ni Statut ni Pravilnik o postupku i dokazima ne nameću obavezu uzimanja u obzir svih faktora navedenih u relevantnim odredbama ovih dokumenata⁸, kao i da ono nije ograničeno na razmatranje isključivo navedenih faktora.

Veće je zauzelo stav da, s obzirom da je reč o delu izuzetne težine za koje je predviđena najstroža kazna, nije potrebno raspravljati o postojanju eventualnih otežavajućih okolnosti. U razmatranje su uzete samo olakšavajuće okolnosti⁹. Veće naglašava da smanjenje kazne kao rezultat primene olakšavajućih okolnosti ne umanjuje težinu zločina, pozivajući se na stav Američkog vojnog tribunala prilikom izricanja kazne u predmetu uzimanja talaca¹⁰.

Veće je razmatralo različit značaj pozivanja na naređenje pretpostavljenog, u zavisnosti od okolnosti konkretnog slučaja. Ukoliko je delo učinjeno usled straha od ozbiljnih posledica po sebe ili porodicu, kazna se može ublažiti pošto je u pitanju manji stepen krivične odgovornosti. Ako postoji sumnja u postupanje pod teretom prinude, naređenje može predstavljati samo olakšavajuću okolnost.

2. Svrha i funkcija kazne

Pravilno određivanje svrhe i funkcije kazne zahteva uvažavanje ne samo rešenja u međunarodnom krivičnom pravu i nacionalnim pravnim sistemima već i predmeta i cilja postojanja samog Tribunala. Osnivanje Međunarodnog suda, prema shvatanju Saveta bezbednosti, doprineće opštoj prevenciji (odvraćanju), primerenom kažnjavanju počinitelaca (retribuciji), te stoga i kolektivnom pomirenju kao preduslovu uspostavljanja mira i bezbednosti na teritoriji bivše Jugoslavije.

Razmatrajući dosadašnju praksu međunarodnih (Ninberg i Tokio) i nacionalnih sudova koja se odnosi na zločine protiv čovečnosti ili zločine slične prirode, Veće je ustanovilo da se izuzetna važnost pridaje odvraćanju i retribuciji. Veće smatra da je retribucija ili "zaslužena kazna" legitiman motiv prilikom izricanja presude, s tim da kazna bude proporcionalna težini zločina i moralnoj krivici optuženog.

⁸ Čl. 24 stav 2 Statuta Tribunala i potpravilo B pravila 101 Pravilnika o postupku i dokazima

⁹ Potpravilo B pravila 101 Pravilnika o postupku i dokazima

¹⁰ *SAD protiv Wilhelma Lista*, XI Trial of War Crimes, str. 1317

Kada je reč o rehabilitaciji kao funkciji kazne, Veće smatra da, usled specifičnosti zločina u nadležnosti Tribunala, ta svrha kažnjavanja mora da ustupi mesto stigmatizaciji najtežih kršenja međunarodnog humanitarnog prava da bi se sprečilo ponavljanje takvih dela.

3. Izvršenje kazne

Tribunal određuje zemlju u kojoj će se izdržavati kazna zatvora koju je izrekao. Sud je ovlašćen da vrši nadzor nad uslovima zatočenja. Države u kojima se izvršavaju kazne moraju postupati jednoobrazno i dosledno, jer ne sme biti bitnih razlika u izvršenju kazni. U suprotnom, došlo bi do povrede principa jednakosti pred zakonom. Ovo se postiže poštovanjem trajanja kazne i pridržavanjem međunarodnih propisa koji se odnose na uslove izdržavanja kazne zatvora, koje se odvija u skladu sa pravom dotične zemlje. Država u kojoj se izvršava kazna mora osigurati izvršenje izrečene kazne u ime Međunarodnog suda i ne može čak ni izmenom zakona promeniti prirodu izrečene kazne.

Izvršenje kazne mora da bude u skladu sa osnovnim principima humanosti i dostojanstva sadržanim u međunarodnim normama o zaštiti prava zatvorenika

C) Obrazloženje i osnov za izricanje kazne

1. Inkriminacija

Veće, najpre, podseća da se o inkriminaciji za zločin protiv čovečnosti ne može raspravljati, s obzirom da se Dražen Erdemović izjasnio krivim za tu tačku optužnice. Pored toga, činjenice koje se odnose na pad Srebrenice, u čiji okvir se smešta učešće optuženog, okvalifikovane su kao zločin protiv čovečnosti u predmetu protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića u odluci koju je ovo Veće donelo 11. jula 1996. godine u skladu sa pravilom 61 Pravilnika o postupku i dokazima.

Veće smatra da se individualna odgovornost optuženog zasniva na čl. 1 i 7.1 Statuta na temelju kojih Tribunal ima punu nadležnost da sudi ne samo "velikim zločincima kao u Nirnbergu", kako je iznela odbrana u svojoj završnoj reči 11. jula 1996. godine, već i izvršiocima.

2. Utvrđivanje okolnosti relevantnih za odmeravanje kazne

Pretno veće je na ročištima 19. i 20. novembra 1996. godine razmatralo izricanje kazne. Svedočeći na ovom ročištu, Erdemović je detaljno opisao činjenice koje se navode u paragrafima 9-12 optužnice¹¹. Erdemović je takođe

¹¹ Vidi: FHP, "Haški Tribunal", edicija "Pod lupom", 1997. godina

svedočio o svojoj ličnoj situaciji i okolnostima u kojima se nalazio pre i nakon zločina.

Odbrana je pozvala dva svedoka koji su, pod pseudonimom (X i Y), svedočili o Erdemovićevom karakteru.

Tužilac je pozvao jednog svedoka, Jean-Rene Rueza, istražitelja kancelarije tužioca Tribunala. On je svedočio o rezultatima istrage sprovedene na lokacijama pogubljenja o kojima je svedočio Erdemović, a koji potvrđuju postojanje masovne grobnice na poljoprivrednom dobru Branjevo kraj Pilice. Istraga je takođe pokazala da je moguće da je 16. jula 1995. godine pogubljeno oko 500 Muslimana u društvenom domu u Pilici.

Prihvativši izjavu o priznavanju krivice za zločin protiv čovečnosti, Pretresno veće je zauzelo stav da se pri utvrđivanju kazne ne mogu uzeti u obzir nikakve otežavajuće okolnosti zbog izuzetne težine zločina protiv čovečnosti kao takvog. Što se olakšavajućih okolnosti tiče, Pretresno veće je odbacilo okolnosti istovremene sa izvršenjem zločina koje je predložila odbrana (stanje neuračunljivosti, stanje krajnje nužde proisteklo iz prinude usled naređenja i pretnji nadređenih i potčinjeni položaj u vojnoj hijerarhiji), ustanovivši da one nisu u dovoljnoj meri dokazane. Kao relevantne činjenice prihvaćeni su samo Erdemovićev nizak rang u vojsci bosanskih Srba i njegova mladost u vreme izvršenja zločina (23 godine). Veće je, međutim, uzelo u obzir olakšavajuće okolnosti nastale nakon izvršenja zločina: grižu savesti (koja je bila ispoljena i delom i ponašanjem, i to na postojan način), izjavu o priznanju krivice, saradnju sa kancelarijom tužioca Tribunala (koja je bila značajna i sveobuhvatna, a uz to spontana i bezuslovna), kao i činjenicu da nije opasan za okolinu i da njegov karakter ukazuje na osobu koja se može popraviti.

Tužilac je u svojoj završnoj reči predložio da kazna zatvora koju izrekne Veće ne prelazi 10 godina.

Odbrana je, u prvom redu, tražila oslobođenje od kazne, a kao alternativu, ublaženje kazne koje može ići do godine dana.

Veće smatra, uzevši u obzir pravne elemente i iznesene činjenice, da Dražena Erdemovića treba osuditi, u svrhu kažnjavanja zločina protiv čovečnosti za koji se izjasnio krivim, na kaznu zatvora u trajanju od deset godina, u koju će se uračunati vreme provedeno u pritvoru u skladu sa odredbama pravila 101 (E) Pravilnika o postupku i dokazima.

DISPOZITIV ODLUKE

Pretresno vijeće I

IZ NAVEDENIH RAZLOGA

na javnoj raspravi u prisustvu stranaka i na prvostepenom procesu,

U SKLADU SA članovima 23, 24 i 27 Statuta i pravilima 100, 101 i 103 Pravilnika,

S OBZIROM NA optužnicu koja je potvrđena 29. maja 1996,

S OBZIROM NA izjavu Dražena Erdemovića od 31. maja 96. kada je izjavio da se osjeća krivim za zločin protiv čovječnosti, prema članu 5(a) Statuta,

RAZMOTRIVŠI podneske objiju strana,

SASLUŠAVŠI završnu riječ Tužilaštva i odbrane,

U SVRHU KAŽNJAVANJA ovog zločina

OSUĐUJE Dražena Erdemovića rođenog 25. novembra 1971. u Tuzli

na zatvorsku kaznu u trajanju od deset godina;

ODLUČUJE da će se od ukupne kazne oduzeti razdoblje koje je osuđeni proveo u pritvoru prije nego što je bio prebačen Međunarodnom sudu i prije nego što mu je ovo Vijeće izreklo presudu, odnosno od 3. marta 1996. do današnjeg dana;

ODLUČUJE da će sekretar Suda nakon savjetovanja sa predsjednikom Suda i uz odobrenje predsjednika ovog Pretresnog vijeća odrediti državu u kojoj će se kazna služiti;

ODLUČUJE da ova presuda stupa na snagu odmah.

Sastavljeno na francuskom i engleskom, od kojih se francuska verzija smatra originalom.

Dana 29. novembra 1996.

U Hagu, Holandija

/potpis na originalu/

Claude Jorda,
Predsjednik Pretresnog vijeća I

PRED PRETRESNIM VEĆEM:

U sastavu:

sudija Antonio Cassese, predsedavajući
sudija Gabrielle Kirk McDonald
sudija Haopei Li
sudija Ninian Stephen
sudija Lai Chand Vohrah

Sekretar:

gđa Dorothee de Sampayo Garrido-Nijgh

Presuda donesena: 7. oktobra 1997.

TUŽILAC protiv DRAŽENA ERDEMOVIĆA

APELACIONA PRESUDA

Tužilaštvo:

g. Grant Niemann
Babić
g. Payam Akhavan

Obrana:

g. Jovan

Na donetu Presudu žalbu je uložila samo odbrana. U žalbi na Presudu, koju je branilac Dražena Erdemovića podneo 14. aprila 1997. godine, zatraženo je od Žalbenog veća da preinači Presudu tako što će:

1. proglasiti Dražena Erdemovića krivim za delo koje mu se u optužnici stavlja na teret, ali ga osloboditi kazne. Kao razloge za oslobođenje od kazne branilac navodi da je Erdemović zločine izvršio pod prinudom i bez mogućnosti drugog moralnog izbora, odnosno u krajnjoj nuždi, kao i da u vreme izvršenja zločina nije bio uračunljiv, te da zločin nije učinjen sa predumišljajem.

ili, alternativno:

2. uvažiti žalbu i, uzevši u obzir sve žalbene navode i olakšavajuće okolnosti iz prvostepene presude, preinačiti Presudu tako što će optuženom Draženu Erdemoviću izreći znatno blažu kaznu.

Kao osnove za podnoženje žalbe branilac Dražena Erdemovića navodi:

- A) da je Pretresno veće pogrešno utvrdilo činjenično stanje i u Presudi pogrešno navelo da je X diverzantski odred, čiji je pripadnik bio optuženi, prema izjavi optuženog datoj na ročištu, u društvenom domu u Pilici, opština Zvornik, pogubio 500 Muslimana. Odbrana navodi da ova tvrdnja ne odgovara istini i da ne postoje dokazi da je X diverzantski odred učestvovao u navedenom pogubljenju.
- B) da je Pretresno veće pogrešno utvrdilo činjenično stanje kada je prihvatilo kao istinitu izjavu optuženog da je učestvovao u streljanju Muslimana, ali nije prihvatilo tvrdnju da je to izvršio pod prinudom i da je za njega drugi moralni izbor bio samo njegova smrt i smrt njegove porodice, te da navedeno delo ne predstavlja njegovu voljnu radnju, već volju njegovih komandanata.
- C) da je Pretresno veće pogrešno primenilo pravo kada nije prihvatilo argument podnosioca žalbe da je delo izvršio pod prinudom i u stanju krajnje nužde. Podnosilac žalbe smatra da je optuženog trebalo proglasiti krivim za izvršeno delo, ali ga osloboditi od kazne zbog zakonskih odredbi koje se odnose na odgovornost vojnika za izvršenje naredbe nadređenog, prinude kojoj je bio podvrgnut i nepostojanja moralnog izbora u vreme izvršenja dela, uverljivosti njegovog iskaza i ispunjenja svih elemenata krajnje nužde kao opšte prihvaćenog krivičnog instituta u nacionalnim zakonodavstvima i međunarodnom krivičnom pravu.
- D) da je pretresno veća pogrešno utvrdilo činjenično stanje kada je zaključilo da se ne može doneti pouzdan zaključak o duševnom stanju optuženog u vreme izvršenja dela na osnovu dva podneta izveštaja i svedočenja optuženog, a da pri tom nije angažovalo tim stručnjaka koji bi to pouzdano utvrdio. Prema navodima branioca, Pretresno veće je time učinilo grešku pri utvrđivanju činjenica, koja je dovela do pogrešne primene prava u smislu čl. 25. Statuta.

Tužilaštvo je u Obrazloženju odgovora na žalbu, 28. aprila 1997. godine, navelo:

- A) da Prvostepeno veće u svojoj Presudi ne tvrdi da je podnosilac žalbe učestvovao u pogubljenju 500 Muslimana u društvenom domu u Pilici, opština Zvornik, da je taj događaj pomenulo u drugom kontekstu i nije ga uzelo u obzir pri odmeravanju kazne.
- B) da Pretresno veće ima široko diskreciono pravo pri oceni vrednosti podnesenih dokaza.
- C) da je Pretresno veće pravilno ocenilo da je podnosilac žalbe imao mogućnost moralnog izbora prilikom izvršenja dela i da nije dokazano postojanje krajnje

nužde proizašle iz prinude i naredbe nadređenog lica, ali je ovo uzeto u obzir kao olakšavajuća okolnost.

- D) da je na podnosiocu žalbe bio teret dokazivanja činjenice da je u trenutku izvršenja dela bio u stanju smanjene uračunljivosti.
- E) Da kazna od 10 godina zatvora nije previsoka u odnosu na težinu izvršenog dela, kao i da podnosilac žalbe nije dokazao da je ova kazna neproporcionalna u odnosu na druge kazne izricane za ovo i srodna krivična dela.

Obrana je u žalbi na Presudu, pozivajući se na pravilo 115 Pravilnika o postupku i dokazima, predložila i izvođenje dodatnih dokaza:

A) Veštačenje eksperta univerzitetskog profesora Etike, koji bi izneo mišljenje i stav nauke o pitanju mogućnosti moralnog izbora običnog vojnika u izvršavanju krivičnog dela po naređenju pretpostavljenog u ratu.

B) Ponovno veštačenje o duševnom staju optuženog u vreme izvršenja dela.

Žalbeno veće je *proprio motu* pokrenulo neka pitanja, smatrajući da ga ni Statut ni Pravila, prilikom razmatranja žalbe, ne ograničavaju na razmatranje samo onih pitanja koja su formalno pokrenule strane. Razmatrajući *proprio motu* valjanost izjave podnosioca žalbe o krivici, Žalbeno veće je stranama postavilo tri preliminarne pitanja: a) može li prinuda predstavljati osnov za potpunu odbranu za zločine protiv čovečnosti i/ili ratne zločine tako da, ako se ta odbrana dokaže na suđenju, optuženi mora biti oslobođen krivnje; b) ako je odgovor na prvo pitanje potvrđan, da li je izjava o krivnji koju je dao optuženi na prvom pojavljivanju pred sudom dvosmislena utoliko što se optuženi, mada se izjasnio krivim, pozvao na prinudu i c) da li je prihvatanje izjave o krivici bilo valjano u svetlu duševnog stanja optuženog u vreme kad je tu izjavu dao, a ako nije, da li je ta pogreška ispravljena izjavama koje je optuženi dao u daljem toku postupka.

OBRAZLOŽENJE

Žalbeno veće je jednoglasno zaključilo da je podnosilac žalbe izjavu o priznanju krivice dao dobrovoljno.

Većina Žalbenog veća smatra da prinuda ne predstavlja potpunu odbranu za vojnika optuženog za zločin protiv čovečnosti i/ili ratni zločin koji uključuje ubijanje nevinih ljudskih bića.

Žalbeno veće je zaključilo da podnosilac žalbe, kada je dao izjavu o priznanju krivice, nije bio svestan svih implikacija tog čina. Stoga je Žalbeno veće odlučilo

da predmet vrati Pretresnom veću, ali ne istom koje je osudilo podnosioca žalbe, kako bi on imao priliku da se ponovo izjasni o krivici.

Žalbeno veće je većinskom odlukom odbacilo molbu podnosioca žalbe da mu se izmeni kazna, dok je molbu žalioaca da bude oslobođen kazne jednoglasno odbacilo.

Žalbeno veće je odbacilo molbu podnosioca žalbe za izvođenje dodatnih dokaza, jer smatra da oni nisu relevantni za donošenje odluke po ovoj žalbi. Pored toga, Žalbeno veće navodi da je odbrana trebalo te dokaze da iznese pred Pretresno veće na ročištu o kazni ukoliko je smatrala da bi joj išli u prilog. Žalbeno veće naglašava da svrha žalbenog postupka nije omogućavanje stranama da isprave sopstvene greške ili propuste tokom suđenja ili postupka izricanja kazne.

DISPOZITIV

ŽALBENO VIJEĆE

- (1) Jednoglasno **ODBACUJE** podnosiocu molbu da ga Žalbeno vijeće oslobodi;
- (2) Sa četiri glasa (sudije Cassese, McDonald, Stephen i Vohrah) prema jednom (sudija Li) **ODBACUJE** podnosiocu molbu da mu Žalbeno vijeće preinači kaznu;
- (3) Sa četiri glasa (sudije Cassese, McDonald, Stephen i Vohrah) prema jednom (sudija Li) **NALAZI** da podnosilac žalbe nije bio svjestan svih implikacija tog čina kad je dao izjavu o krivnji pred Pretresnim vijećem I;
- (4) Sa tri glasa (sudije McDonald, Li i Vohrah) prema dva (sudije Cassese i Stephen) **NALAZI** da prinuda ne predstavlja potpunu odbranu za vojnika koji se tereti za zločin protiv čovječnosti i/ili ratni zločin koji uključuje ubijanje nevinih ljudskih bića pa da stoga podnosiocu izjava o krivnji koju je dao pred Pretresnim vijećem I nije dvosmislena;
- (5) Sa četiri glasa (sudije Cassese, McDonald, Stephen i Vohrah) prema jednom (sudija Li) **SMATRA** da se predmet mora vratiti na razmatranje Pretresnom vijeću, ali ne onom istom koje je osudilo podnosioca žalbe kako bi se podnosiocu žalbe dala prilika da se ponovo izjasni da li je kriv ili ne sa punom sviješću o prirodi optužbi kojima se tereti i o posljedicama svoje izjave;
- (6) **NALAZI** sekretaru, da u konsultaciji sa predsjednikom Međunarodnog suda, preduzme sve neophodne mjere da bi što prije započeo proces pred Pretresnim vijećem koje neće biti Pretresno vijeće I.

Sastavljeno na engleskom i francuskom jeziku, sa time da se engleski tekst smatra mjerodavnim.

Antonio Cassese
Predsjedavajući sudija
/potpis na originalu/

Sudije Cassese, Li i Stephen prilažu svoja Zasebna i protivna mišljenja ovoj Presudi.

Sudije McDonald i Vohrah prilažu svoje Zajedničko zasebno mišljenje ovoj Presudi.

Dana 7. oktobra 1997.

U Hagu, Holandija

PRED PRETRESNIM VEĆEM:

U sastavu:

sudija Florence Ndepele Mwachande Mumba, predsedavajući

sudija Mohamed Sahabuddeen

sudija Wang Tieya

Sekretar:

gđa Dorothee de Sampayo Garrido-Nijgh

Presuda donesena: 5. marta 1998.

TUŽILAC protiv DRAŽENA ERDEMOVIĆA

PRESUDA O KAZNI

Tužilaštvo:

g. Grant Niemann

g. Peter McCloskey

Odbrana:

g. Jovan Babić

g. Nikola Kostić

U skladu sa Presudom Žalbenog veća od 7. oktobra 1997. godine, 14. januara 1998. godine Pretresno veće je saslušalo novo izjašnjavaње optuženog o krivici. Pre izjašnjavaња, Pretresno veće je objasnilo optuženom razliku između dve alternativne tačke optužnice u skladu sa Statutom i Odlukom Žalbenog veća i podsetilo ga na njegove opcije prilikom izjašnjavaња o krivici. Optuženi je

potvrdio da je razumeo navode optužnice koja je podignuta protiv njega, da je razumeo ono što mu je objašnjeno, kao i posledice svakog izjašnjavanja za koje se bude opredelio.

Dražen Erdemović se izjasnio krivim za krivično delo pod tačkom 2 optužnice, odnosno za kršenje zakona ili običaja ratovanja kažnjivo prema članu 3 Statuta. Tužilac je povukao alternativnu tačku optužnice koja se odnosila na zločin protiv čovečnosti.

Pretno veće je razmotrilo da li je to izjašnjavanje bilo valjano i prihvatljivo prema primenjivim kriterijumima. Nakon što je, na propisani način, razmotrilo uslove pod kojima je optuženi dao izjavu o priznavanju krivice, Pretresno veće je prihvatilo datu izjavu i na osnovu toga ga osudilo.

DOKAZNI MATERIJAL

Uz saglasnost obe strane, Pretresno veće je uvrstilo u dokazni materijal:

- A) transkript svedočenja optuženog od 5. jula 1996. godine na pretresu održanom u skladu sa pravilom 61 Pravilnika o postupku i dokazima u predmetu *Tužilac protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića*.
- B) transkript prvog pojavljivanja optuženog pred Pretresnim većem I, 31. maja 1996. godine.
- C) izveštaj psihijatrijskog i psihološkog veštačenja Komisije medicinskih stručnjaka koju je imenovalo Pretresno veće I, od 24. juna 1996. godine.
- D) izveštaj psihijatrijskog i psihološkog veštačenja Komisije medicinskih stručnjaka koju je imenovalo Pretresno veće I, od 14. oktobra 1996. godine.
- E) transkripte pretresa za određivanje kazne održanog pred Pretresnim većem I 19. novembra 1996. godine, uključujući svedočenje optuženog, zaštićenih svedoka X i Y i g. Jean-Rene Rueza
- F) pismo Vanesse Vasić-Janeković, novinarke, od 7. januara 1998. godine, upućeno sekretaru Međunarodnog suda.

Optuženi je odbio da svedoči usmeno i zatražio da se Veće osloni na njegove ranije date izjave. Jedini svedok koji je usmeno svedočio pred ovim većem bio je g. Jean-Rene Ruez, istražitelj Tribunala zadužen za istragu Tužilaštva o padu srebreničke enklave.

Strane su se složile oko činjenica. Optuženi je potvrdio da su događaji navedeni u optužnici tačni, a Tužilaštvo se složilo da je tačna tvrdnja optuženog da je navedena dela izvršio na osnovu naređenja nadređenih i pod pretnjom smrti.

Pretresno veće je prihvatilo da navodi optužnice i verzija događaja koju je dao optuženi odgovaraju istini.

SPORAZUM O KRIVICI

Obe strane su 8. januara 1998. godine podnale Sekreterijatu Tribunala "Zajednički prijedlog da se razmotri i usvoji sporazum o krivici između Dražena Erdemovića i Tužilaštva". Uz predlog je priložen i tekst sporazuma o krivici sklopljenog između dve strane, za koji se navodi da mu je svrha razjašnjenje međusobnog razumevanja strana o karakteru i posledicama potvrdnog izjašnjavanja optuženog o krivici, kao i pomoć stranama i Pretresnom veću u obezbeđivanju valjanosti izjašnjavanja optuženog o krivici prema pravilima Tribunala. Pomenuti sporazum sadrži sledeće elemente:

- A) optuženi će se potvrdno izjasniti o krivici po tački 2, krivično delo kršenje zakona i običaja ratovanja, uz puno razumevanje razlike između te optužbe i alternativne optužbe zločina protiv čovečnosti kao i posledica svog izjašnjavanja.
- B) izjašnjavanje optuženog o krivici je zasnovano na njegovoj krivici i njegovom prihvatanju potpune odgovornosti za dela koja mu se stavljaju na teret.
- C) strane su se složile oko činjenične osnove optužbi protiv optuženog, a posebno oko činjenice da je postojala prinuda.
- D) strane su, uz puno poštovanje isključive nadležnosti Pretresnog veća za izricanje kazne, preporučile kazna zatvora u trajanju od sedam godina kao odgovarajuću kaznu u ovom predmetu, imajući u vidu olakšavajuće okolnosti.
- E) tužilac se saglasio da ne nastavi sa krivičnom gonjenjem po alternativnoj tački optužnice - zločin protiv čovečnosti.

Iako su sporazumi o krivici uobičajeni u nekim pravnim sistemima, oni nisu predviđeni ni Statutom ni Pravilnikom o postupku i dokazima Tribunala, i ovo je prvi put da je takav dokument predat Tribunalu. Ovakav sporazum ne obavezuje Veće, što su i same strane priznale, ali ga je Veće uzelo u razmatranje prilikom određivanja kazne.

KAZNA

Pretresno veće je, razmotrivši sav dokazni materijal i argumente strana, kao i jurisprudenciju Tribunala, u skladu sa Statutom i Pravilnikom, izreklo Draženu Erdemoviću kaznu zatvora u trajanju od pet (5) godina za kršenje zakona ili običaja ratovanja za koje se izjasnio krivim 14. januara 1998. godine, s tim da mu se prizna vreme provedeno u pritvoru od 28. marta 1996. godine¹².

¹² Prema pravilu 101 (E) Pravilnika o postupku i dokazima Tribunala, Pretresno veće treba da osuđenom licu prizna eventualni period koji je ono provelo u pritvoru čekajući na izručenje Tribunalu, ili za vreme suđenja i žalbenog postupka. Vreme provedeno u pritvoru na osnovu domaćih krivičnih postupaka ne uzima se u obzir sve do trenutka podnošenja formalnog zahteva za ustupanje nadležnosti Tribunalu. U ovom predmetu sudija

DISPOZITIV

PRETRESNO VIJEĆE II TER IZ GORENAVEDENIH RAZLOGA, JEDNOGLASNO,

NA OSNOVU člana 23, 24 i 27 Statuta i pravila 100, 101 i 103 Pravilnika o postupku i dokazima,

IMAJUĆI U VIDU optužnicu od 22. maja 1996. potvrđenu 29. maja 1996,

IMAJUĆI U VIDU da se optuženi Dražen Erdemovića potvrdno izjasnio o krivici 14. januara 1998. za optužbu KRŠENJE ZAKONA ILI OBIČAJA RATOVANJA, u skladu sa članom 3 Statuta,

RAZMOTRIVŠI dokazni materijal podnesen u ovom predmetu i

SASLUŠAVŠI navode strana,

OSUĐUJE Dražena Erdemovića, rođenog 25. novembra 1971. na kaznu zatvora u trajanju od 5 godina i

ODLUČUJE da se u ovu kaznu uračuna vrijeme provedeno u pritvoru od 28. marta 1996,

PROPISUJE da se kazna zatvora izdržava u državi koju odredi Međunarodni sud u skladu sa pravilom 103(A) Pravilnika o postupku i dokazima,

NALAŽE da, do isteka roka od petnaest dana tokom kojeg optuženi može izjaviti žalbu na ovu Presudu u skladu sa pravilom 88 *bis* Pravilnika o postupku i dokazima, i dok se ne privedu kraju pripreme za transfer optuženog, koji je sada osuđeno lice, u državu u kojoj će izdržavati kaznu, optuženi ostane u pritvoru Međunarodnog suda,

ODREĐUJE da, u skladu sa pravilom 102 Pravilnika o postupku i dokazima, kazna zajedno sa gorespomenutim uračunavanjem, počinje teći od danas, 5. marta 1998.

Sastavljeno na engleskom i francuskom, s tim da se engleski tekst smatra mjerodavnim.

/potpis na originalu/

Florence Ndepele Mwachande Mumba

Riad izdao je 28. marta 1996. godine Nalog za transfer u pritvor Tribunala. Relevantni period vremena provedenog u pritvoru prema tome počinje teći od tog datuma.

Predsjedavajući sudija

/potpis na originalu/
originalu/
Mohamed Shahabuddeen

/potpis na
Wang Tieya

Sudija Shahabuddeen ovoj Presudi prilaže svoje Izdvojeno mišljenje.
Dana 5. marta 1998.
U Hagu, Holandija

2. Dušan Tadić IT-94-1

PRED PRETRESNIM VEĆEM:

U sastavu:

sudija Gabrielle Kirk McDonald, predsedavajući
sudija Ninian Sephen
sudija Lal Chand Vohrah

Sekretar:

gđa Dorothee de Sampayo Garrido-Nijgh

Presuda donesena: 7. maja 1997.

TUŽILAC protiv DUŠANA TADIĆA zvanog DULE

PRESUDA

Tužilaštvo:

g. Grant Niemann
Wladimiroff
g. William Fenrick
gđa Brenda Hollis
g. Michael Keegan
Bertodano
g. Alan Tieger

Obrana:

g. Michail
g. Alphons Orie
g. Steven Kay
gđa Sylvia de
g. Milan Vujić
g. Nikola Kostić

Tužilac Tribunala Ričard Dž. Goldston, 13. februara 1995. godine podigao je, u skladu sa članom 18 Statuta Tribunala, optužnicu protiv Dušana Tadića i Gorana Borovnice. Optužnica je kasnije dva puta menjana i dopunjavana, u septembru i decembru 1995. godine, a tri tačke Optužnice su tokom suđenja povučene. Tadić se, u ukupno 132 tačke optužnice tereti za teške povrede Ženevskih konvencija, kršenja zakona ili običaja ratovanja i zločine protiv čovečnosti. U pojedinačnim tačkama optužnice, optuženi se tereti da je od kraja maja do 31. decembra 1992. godine zajedno sa snagama bosanskih Srba učestvovao u napadu, uništenju i pljački područja nastanjenih bosanskim Muslimanima i Hrvatima, zarobljavanju i zatvaranju Muslimana i Hrvata u logore Omarska, Keraterm i Trnopolje, deportaciji i proterivanju silom ili pod pretnjom sile većine muslimanskih i hrvatskih stanovnika opštine Prijedor. Tadić se tereti da je u navedenom periodu učestvovao u ubistvima, mučenjima, seksualnim zlostavljanjima i drugim oblicima fizičkog i psihičkog nasilja nad Muslimanima i Hrvatima u navedenim kao i na drugim lokacijama na području opštine Prijedor u Bosni i Hercegovini.

Dušan Tadić je februara 1994. godine uhapšen u Saveznoj Republici Nemačkoj, gde je u to vreme živeo, zbog sumnje da je u junu 1992. godine u logoru Omarska u bivšoj Jugoslaviji izvršio nekoliko krivičnih dela, uključujući mučenje, učestvovanje i pomaganje u izvršenju genocida. Tužilac Tribunala Ričard Dž. Goldston je, u skladu sa pravilom 9 Pravilnika o postupku i dokazima, zatražio od Savezne Republike Nemačke, odnosno njenih sudova, da na osnovu pravila 10 Pravilnika o postupku i dokazima ustupe nadležnost za ovaj predmet Tribunalu. Tadić je prebačen u Tribunal 24. aprila 1995. godine i pritvoren u Pritvorskoj jedinici Ujedinjenih nacija u Hagu. Prvo pojavljivanje optuženog pred Tribunalom usledilo je 26. aprila 1995. godine pred Pretresnim većem II kada je izjavio da se ne oseća krivim ni po jednoj tački optužnice.

Obrana je 23. juna 1995. godine uložila prigovore na formu Optužnice, na povredu principa *ne bis in idem* i na nadležnost Tribunala. U prigovoru na nadležnost, obrana je osporavala legalitet samog uspostavljanja Tribunala od strane Saveta bezbednosti, prvenstvo nadležnosti Tribunala i njegovu stvarnu nadležnost. Pretresno veće je 10. avgusta 1995. godine donelo odluku kojom odbacuje prigovore na prvenstvo nadležnosti i stvarnu nadležnost prema članovima 2, 3 i 5 Statuta, i utvrdilo da o osporavanju samog osnivanja Tribunala ne može odlučivati jer nije nadležno da preispituje odluke Saveta bezbednosti.

Tužilaštvo je 1. septembra 1995. godine proširilo optužnicu novim optužbama. Pretresno veće je 14. novembra odbacilo u celosti prigovor u vezi sa principom *ne bis in idem*, ali je Odlukom o formi optužnice prihvatilo prigovor na optužnicu u delu koji se odnosi na paragraf 4 optužnice¹³. Tužilaštvo je dobilo rok od 30 dana

¹³ Vidi: FHP, "Haški Tribunal", edicija "Pod lupom", 1997. godina

da taj paragraf izmeni, što je i učinilo povukavši dve tačke Optužnice koje se odnose na deportaciju.

Dušan Tadić se 24. oktobra 1995. godine pojavio pred Pretresnim većem na javnoj raspravi kako bi odgovorio na nove optužbe, gde je ponovo izjavio da se ne oseća krivim. Na ovoj raspravi Tužilaštvo je tražilo da se suđenje optuženom odvoji od suđenja saoptuženom Goranu Borovnici, što je odobreno.

Suđenje Dušanu Tadiću počelo je 7. maja 1996. godine. Pretresno veće je razmotrilo molbu Tužilaštva za ponovnu izmenu optužnice povlačenjem tačaka 2, 3 i 4¹⁴, koje su se odnosile na optužbe za prisilni polni odnos. Ova molba je usvojena, s obzirom da nije naišla na protivljenje odbrane.

Narednih 47 radnih dana usledilo je izvođenje dokaza Tužilaštva, što je završeno 15. avgusta 1996. godine. Tokom ovog perioda pred Tribunalom je svedočilo 76 svedoka, prihvaćeno je ukupno 346 dokaznih predmeta, uključujući video snimke predmetnog područja i maketu logora Omarska, kao i 40 daljih dokaznih predmeta odbrane. Izvođenje dokaza odbrane otpočelo je 10. septembra 1996. godine i trajalo sledećih osam nedelja, do 30. oktobra 1996. godine. Saslušano je 40 svedoka i usvojeno još 75 dokaznih predmeta (i odbrane i Tužilaštva). Tužilaštvo je zatim, 6. i 7. novembra 1996. godine, pozvalo 10 svedoka u svrhu opovrgavanja dokaza odbrane. Odbrana nije replicirala novim dokazima. Strane su izlagale svoje završne reči od 25. do 28. novembra 1996. godine, nakon čega je Pretresno veće uzelo predmet na razmatranje¹⁵.

OPTUŽENI

Dušan Tadić rođen je 1. oktobra 1955. godine u Kozarcu, gde je i odrastao. Živi u vanbračnoj zajednici sa Mirom Tadić, sa kojom je jedno vreme bio u braku, i sa kojom ima dve kćerke. Tadić je krajem 1990. ili početkom 1991. godine otvorio kafić "Nipon" u Kozarcu. Ovaj kafić su posećivali i Muslimani i Srbi. Pre sukoba 90% stanovnika Kozarca bili su Muslimani, tako da su i prijatelji optuženog bili uglavnom Muslimani.

Tadić je 1990. godine stupio u Srpsku demokratsku stranku (SDS). Kao razlog tome on navodi preteće pismo koje je dobio od "mladih Muslimana iz Stranke demokratske akcije (SDA) Kozarca". Neki svedoci tvrde da je ovo pismo napisao sam optuženi ili njegova supruga. U tom periodu njegov kafić je postao sastajalište srpskih nacionalista iz Kozarca i okolnih mesta.

¹⁴ Vidi: FHP, "Haški Tribunal", edicija "Pod lupom", 1997. godina

¹⁵ Vidi: FHP, "Haški Tribunal", edicija "Pod lupom", 1997. godina

U dokumentu koji je optuženi napisao 8. avgusta 1993. godine pod naslovom "Izveštaj o radu za period 1990-1993" i koji je tokom suđenja usvojen kao dokaz¹⁶, sam optuženi je priznao da je nekolicina Srba i Muslimana počela da bojkotuje njegov kafić zbog uverenja da on želi da "promeni međunacionalne odnose".

Tadić je 15. avgusta 1992. izabran za predsednika mesnog odbora SDS, a 9. septembra 1992. godine je izabran za sekretara Mesne zajednice Kozarac i postao predstavnik ove Mesne zajednice u Skupštini opštine Prijedor. Ova skupština mu je poverila zadatak ponovnog uspostavljanja civilne vlasti u Kozarcu, pri čemu je on bio zadužen za preseljavanje stanovništva.

Optuženi je u periodu od 16. juna do 19. novembra 1992. godine vršio dužnost rezervnog milicionera, da bi mu nakon toga glavno zaposlenje bilo u Mesnoj zajednici Kozarac.

Tadić je 9. ili 10. juna 1993. godine mobilisan i upućen na ratište u blizini Gradačca, odakle je sledećeg dana pobjegao. Sledećih nekoliko meseci se skrivao izbegavajući mobilizaciju. Nekoliko puta je hapšen, ali je uspevao da pobjegne. U avgustu 1993. godine podneo je ostavku na položaj predstavnika u Skupštini opštine Prijedor i na dužnost sekretara Mesne zajednice srpskog Kozarca. Otputovao je u Nirnberg, zatim u Minhen, gde je sa porodicom boravio kod brata koji je tamo živio.

OPTUŽNICA

U optužnici se Tadiću stavlja na teret da je u periodu između 23. maja i 31. decembra 1992. godine, sa srpskim snagama učestvovao u napadu, uništavanju i pljački krajeva naseljenih bosanskim Muslimanima i Hrvatima, u zarobljavanju i zatvaranju na hiljade Muslimana i Hrvata pod surovim okolnostima u logorima u Omarskoj, Keratermu i Trnopolju, kao i u deportaciji i proterivanju silom ili pod pretnjom sile većine Muslimana i Hrvata koji su stanovali u opštini Prijedor. Tokom ovog perioda, srpske snage, uključujući Dušana Tadića, podvrgle su Muslimane i Hrvate u logorima i van njih strahovladi, ubijanju, seksualnom zlostavljanju i drugim vidovima fizičkog i psihičkog zlostavljanja.

U periodu između 24. i 27. maja 1992. godine, srpske snage napale su Kozarac i okolna sela. Dušan Tadić je aktivno učestvovao u zarobljavanju i prisilnom prebacivanju većine nesrpskog stanovništva tog područja u centre za pritvor, ubistvima i premlaćivanju brojnih zarobljenika, uključujući: ubistvo starijeg muškarca i žene u blizini groblja na području starog Kozarca, premlaćivanje najmanje dva bivša policajca iz Kozarca na raskrsnici u selu Kozarac i

¹⁶ Dokaz tužilaštva br. 344

premlaćivanje brojnih Muslimana muškaraca koji su bili zarobljeni i zatvoreni u prijedorskoj kasarni.

U periodu između 25. maja i 8. avgusta 1992. godine, Tadić je lično ili na drugi način učestvovao u ubijanju, mučenju, seksualnom zlostavljanju i premlaćivanju mnogih zatvorenika u logoru Omarska, uključujući: slučajeve mučenja i premlaćivanja zatvorenika u "beloj kući", "upravnoj zgradi", na "pisti" i prostoru glavne garaže. U istom periodu, u logoru Keraterm, Tadić je lično ili na drugi način učestvovao u premlaćivanju zatvorenika i pljačkanju njihove lične imovine i dragocenosti, uključujući, u više navrata, masovno premlaćivanje zatvorenika iz Kozarca koji su se nalazili u sobi broj 2.

U periodu između 25. maja i 31. decembra 1992. godine, Tadić je lično učestvovao ili na drugi način pomagao u prebacivanju i nezakonitom zatvaranju nesrba sa područja Kozarca u logor Trnopolje, u ubistvu više od 30 zatvorenika, mučenju više od 12 zatvorenica.

U vreme dok je učestvovao u zarobljavanju, odabiranju i odvođenju nesrba u razne centre za pritvor, Tadić je bio svestan činjenice da će većina tih zarobljenika koji prežive biti deportovana sa teritorije Bosne i Hercegovine.

Istovremeno, srpske snage su pljačkale i uništavale kuće, poslovne prostore i ostalu imovinu nesrba sa navedenog područja. Tadić je bio svestan rasprostranjenosti pljačkanja i uništavanja lične imovine i nekretnina nesrba i lično i na drugi način učestvovao u tom pljačkanju i uništavanju, uključujući i oduzimanje dragocenosti od nesrba prilikom zarobljavanja i po njihovom dolasku u logore i centre za pritvor.

OPTUŽENIKOVA ODBRANA ALIBIJEM

Optuženi je kao odbranu za svaku od tačaka navedenih u Optužnici, pored zasebnih pravnih argumenata, ponudio alibi. Tadićev alibi se zasniva na izjavama optuženog i svedoka odbrane da se, svaki put kada je izvršeno neko od krivičnih dela koja mu se stavljaju na teret, on bio na nekom drugom mestu. Optuženi je pod zakletvom svedočio pred Tribunalom da nikada nije bio u logorima Omarska i Keraterm, kao i da nije učestvovao u etničkom čišćenju Kozarca. Tadić je još izjavio da je u pet navrata bio u Trnopolju, ali da nikada nije bio unutar logora. U skladu sa pravilom 67(A)(ii)(a)¹⁷ Pravilnika o postupku i dokazima, odbrana je podnela *Obavijest*¹⁸, a zatim i *Dopunjenu obavijest*¹⁹, o odbrani alibijem.

¹⁷ Pravilnik o postupku i dokazima, Pravilo 67:

(A) Što je prije praktično moguće, a u svakom slučaju prije početka suđenja:

(i) tužitelj će obranu obavijestiti o imenima svjedoka koje namjerava pozvati kako bi dokazao krivnju optuženog i pobio bilo koju tvrdnju odbrane o kojoj je obaviješten u skladu s potpravilom (ii) u nastavku; (ii) odbrana će tužitelja obavijestiti o svojoj namjeri da iznese:

Optuženi i brojni svjedoci odbrane izjavili su pred Tribunalom da je od 23. maja do 15. juna 1992. godine Tadić živeo u Banjaluci, udaljenoj 45 kilometara od Kozarca, i da je u ovom period Banjaluku napuštao samo četiri puta. Zatim se navodi da je u periodu dok je živeo u Prijedoru i radio kao rezervni policajac i u Mesnoj zajednici, bio na radnom mestu u vreme u koje se u Optužnici navodi da su se dogodili incidenti koji mu se stavljaju na teret. Najznačajniji dokazi odbrane za Tadićev alibi su "Raspored službe", evidencija o dežurstvima koja se vodila u komandi saobraćajne milicije u Prijedoru²⁰, knjige dežurstava za mesec jun, jul i avgust 1992. godine²¹ i platni spisak²².

PITANJA VEZANA ZA IZVOĐENJE DOKAZA

Tokom postupka pred Tribunalom razmatrana su pitanja vezana za proceduru ili dokaze koja su se odnosila na:

1) pristup dokaznom materijalu

Tribunal se susreo sa problemom ograničenog pristupa dokaznom materijalu na području bivše Jugoslavije usled nekooperativnosti vlasti Republike Srpske, što je predstavljalo poteškoću za obe strane u postupku. Sa druge strane, veliki broj svjedoka Tužilaštva, uglavnom bosanskih Muslimana, nalazio se u zemljama zapadne Evrope ili severne Amerike, dok su svjedoci odbrane, većinom bosanski Srbi, uglavnom, živeli na teritoriji Republike Srpske.

Ovi problemi su delimično rešeni omogućavanjem svjedocima da sa jedne bezbedne lokacije na teritoriji bivše Jugoslavije svedoče putem video veze. Zaštićen je veliki broj svjedoka obe strane, koji su to postavljali kao uslov za svoje svedočenje.

2) neodređenost navedenih optužbi

U Optužnici se u većini paragrafa navodi da se dotično krivično delo dogodilo "otprilike" ili "oko" nekog datuma. U nekim slučajevima to predstavlja kraći, u drugim duži vremenski okvir. U slučaju kada se odbrana zasniva na alibiju, to može da predstavlja poteškoću. Bitan uzrok poteškoća za odbranu je predstavljao

(a) obranu alibijem; u tom slučaju u obavijesti mora navesti mjesto ili mjesta na kojima optuženi tvrdi da se nalazio u vrijeme krivičnog djela za koje se tereti, imena i adrese svjedoka i sav drugi dokazni materijal na koji se optuženi namjerava osloniti kako bi uspostavio svoj alibi;

¹⁸ Obavijest po pravilu 68 /sic/ (A)(ii)(a), podnesena 10. aprila 1996.

¹⁹ Dopunjena obavijest po pravilu 67(A)(II)(a), podnesena 3. maja 1996.

²⁰ dokazni predmet odbrane 66

²¹ dokazni predmeti odbrane 63-65

²² dokazni predmeti odbrane 75 i 77

i poseban karakter alibija koji ne samo da se proteže na nekoliko meseci već i ne uključuje potpunu odsutnost optuženog iz područja gde su navodno izvršena krivična dela.

U takvim okolnostima, alibi se zasnivao uglavnom na tvrdnjama da optuženi, iako je bio prisutan u predmetnom području, nije učestvovao ni u jednoj radnji navedenoj u optužnici. Tribunal je zauzeo stav da nije neophodno precizno određenje vremena incidenta, s obzirom da odbrana nije u mogućnosti da opiše kretanje optuženog 24 časa na dan, iz nedelje u nedelju, sa izuzetkom perioda za koji postoje dokazi o vremenu provedenom na radnom mestu. Sa druge strane, ističe se da Tužilaštvo nije dužno da navede tačno vreme izvršenja krivičnog dela ukoliko to ne predstavlja bitan element bića samog krivičnog dela²³. Budući da ni u jednom od krivičnih dela za koja se optuženi tereti to nije slučaj, Tribunal zaključuje da su događaji koji se navode u Optužnici i dokazi koje je tužilaštvo izvelo bili dovoljno precizni, a neodređenost optužbi nije rezultirala uskraćivanjem prava optuženog na pravično suđenje.

3) potreba za potkrepljivanjem dokaza

Odbrana navodi da se: "u kontinentalnom pravnom sistemu, za razliku od *common law*-a, traži određeni stepen nezavisnog kauzalnog potkrepljivanja dokaza"²⁴. U tom smislu, odbrana ističe i neophodnost primene pravila *unus testis, nullus testis* na predmete koji se vode pred Tribunalom kako bi se ostvario "pravični i ustaljeni standard dokazivanja", umesto, kako se navodi, "ad hoc standarda koji treba da mu (Tribunalu) omoguće da donese osudu".

Pretno veće smatra da je jedini princip koji je dužno da primenjuje, na osnovu Pravilnika o postupku i dokazima, princip da se svaki relevantni materijal koji ima dokaznu vrednost može prihvatiti kao dokaz osim ako potrebe pravičnog suđenja ne zahtevaju suprotno. Pravilnik o postupku i dokazima pominje potkrepljivanje dokaza samo u pravilu 96 (i). Ovo potpravilo izričito određuje da u slučajevima seksualnog zlostavljanja nije potrebno potkrepljivanje dokaza. Iz toga se može izvesti zaključak da je u svim drugim slučajevima potkrepljivanje dokaza neophodno. Međutim, Tribunal je zauzeo upravo suprotan stav. Mišljenje Tribunala je da je da se pravilom 96 (i) samo obezbeđuje iskazu žrtve seksualnog zlostavljanja jednaka pretpostavka pouzdanosti kao i iskazima žrtava drugih zločina, što u *common law* sistemu dugo nije bio slučaj. Prema stavu koji je zauzeo Tribunal, pravilo 96 (i) ne predstavlja izuzetak od pravila da je potkrepljivanje dokaza neophodno u svim drugim slučajevima, već samo ističe da

²³ Halsbury's Laws of England (London, Butterworths, 1990), tom 11 (2), paragraf 926:

"Datum može biti ključni element dela ako je to delo krivično samo onda ako je počinjeno, ili ako se njegove posledice manifestuju u okviru određenog vremenskog razdoblja, zatim ako je datum bitan sastojak dela, ili ako se primenjuje zastarevanje ili njegov ekvivalent"

²⁴ Tužilac protiv Duška Tadića zvanog Dule, *Mišljenje i Presuda*, 7. maj 1997. godine

ni u slučaju iskaza žrtve seksualnog zlostavlja ono nije neophodno. Tribunal ovo objašnjava i tvrdnjom da se na princip *unus testis, nullus testis* više ne poziva nijedan moderni kontinentalni pravni sistem.

4) žrtve sukoba kao svedoci

Svedoci obe strane u postupku su uglavnom osobe koje su bile pripadnici jedne ili druge sukobljene strane i koje su često bile direktne žrtve sukoba. Odbrana je iznela tvrdnju da se iz tih razloga pouzdanost ovih svedoka može dovesti u pitanje. Tribunal je zauzeo stav da, bez obzira na činjenicu da u datim okolnostima postoji ozbiljna opasnost od lažnog svedočenja, svakog svedoka i njegov iskaz treba ceniti ponaosob i da nema potrebe generalizovati pouzdanost svedoka.

5) uticaj medijskih izveštaja pre suđenja na svedočenje

Odbrana je tokom suđenja upozorila Pretresno veće na uticaj medijskog izveštavanja o događajima u opštini Prijedor, o samoj optužnici i hapšenju optuženog na pouzdanost iskaza svedoka identifikacije koji optuženog nisu poznavali pre sukoba, kao i na pouzdanost i verodostojnost iskaza drugih svedoka. Tribunal se složio sa odbranom i smatra da potencijalni uticaj medijskog izveštavanja pre početka suđenja predstavlja faktor koji se mora uzeti u obzir prilikom procene pouzdanosti svedoka.

6) dokazi u svrhu identifikacije optuženog

U slučaju kada se odbrana optuženog zasniva, osim pravnih argumenata, na alibiju, dokazi vizuelne identifikacije imaju veliku važnost. Pretresno veće je saslušalo veliki broj takvih iskaza svedoka. Mnogi svedoci su optuženog poznavali i pre sukoba, i Pretresno veće takve svedoka naziva svedocima prepoznavanja, dok svedoke kojima optuženi nije bio poznat pre događaja koji se navode u Optužnici naziva svedocima identifikacije. Pred Tribunalom su se u ovom postupku pojavila četiri svedoka identifikacije. Njima je prikazan niz fotografija različitih lica među kojima su oni prepoznali optuženog kao osobu koja je učestvovala u delima koja su opisali. Svedoci obe grupe su optuženog identifikovali u sudnici putem "identifikacije na optuženičkoj klupi", ali Veće ovakvom vidu identifikacije ne pridaje veliku dokaznu snagu.

Odbrana osporava verodostojnost iskaza svedoka identifikacije, navodeći pre svega razloge medijskog izveštavanja pre početka suđenja u okviru koga je više puta objavljivana fotografija optuženog, kao i druge procesne nedostatke ovog vida identifikacije. O verodostojnosti ovakvih iskaza govorio je veštak dr Vilijam A. Vagner (Willem A. Wagenaar), koga je za svedoka pozvala odbrana i koga su kao stručnjaka za ovu oblast priznale obe strane. On je naveo da je najvažniji

uslov za pouzdanost ove identifikacije da lica u okviru niza fotografija budu istog etničkog porekla kao i optuženi. U ovom slučaju 9 od 12 lica na fotografijama su bili iz bivše Jugoslavije ili poreklom iz bivše Jugoslavije, dok su preostala tri lica pažljivo odabrana. Pretresno veće smatra da su na taj način procesne pretpostavke za pouzdanost ovih iskaza zadovoljene. Propust u proceduri samog prikazivanja fotografskog niza svedocima, u odnosu na preporuke koje je dr Vagner izneo, sastoji se u tome da svedocima nije omogućeno da pre nego što im se pokažu fotografije sami daju opis lica o kome su svedočili, kao i u tome što su znali da vrše identifikaciju za potrebe suđenja. Uprkos tome, Pretresno veće smatra da se iskazi četvorice svedoka identifikacije mogu uzeti kao verodostojni. Što se medijskog izveštavanja pre suđenja tiče, Veće smatra da su izjave koje su ovi svedoci dali da nisu videli fotografije koje su objavljene u medijima bile dovoljno uverljive.

7) posledice očigledno lažnog svedočenja jednog svedoka Tužilaštva

Tokom suđenja pobijena je verodostojnost svedočenja Dragana Opačića, svedoka Tužilaštva koji se u početku pojavio kao svedok L, jedini svedok koga su ponudile vlasti Republike Bosne i Hercegovine. Na kraju sprovedene istrage Tužilaštvo se odreklo iskaza ovog svedoka. Odbrana tvrdi da taj incident predstavlja samo jedan od primera opšteg propusta Tužilaštva da na odgovarajući način ispita verodostojnost iskaza svedoka i loše sprovedene istrage. Pretresno veće pak smatra da ovakvi slučajevi ne predstavljaju značajan pokazatelj nedostatka revnosti Tužilaštva, kao ni razlog za sumnju u ostale iskaze svedoka.

8) svedočenja iz druge ruke

O svedočenju iz druge ruke, nakon rasprave pred Pretresnim većem, donesena je *Odluka po podnesku odbrane o svjedočenju iz druge ruke*. U ovom rešenju je naveden zaključak da puka činjenica da je neki iskaz po prirodi bio svedočenje iz druge ruke ne može za posledicu imati isključenje tog iskaza iz kategorije dopustivih dokaza.

Uprkos ovom rešenju, tokom suđenja su povremeno ulagani prigovori na usvajanje nekih iskaza iz druge ruke. Veće je, uglavnom, ovakve prigovore odbijalo, dok su iskazi usvajani i njihova vrednost ocenjivana u skladu sa pravilom 89 Pravilnika o postupku i dokazima²⁵.

²⁵Pravilnik o postupku i dokazima, Pravilo 89, Opće odredbe:

(A) *Pravilima o dokazima sadržanim u ovom odjeljku propisuje se postupak pred vijećima. Vijeća nisu vezana nacionalnim pravilima o dokazima.*

(B) *U slučajevima koji nisu predviđeni u ovom odjeljku vijeće će primijeniti pravila o dokazima koja najviše idu u prilog pravičnom odlučivanju o stvari koja se nalazi pred vijećem i koja su u duhu Statuta i općih pravnih načela.*

(C) *Vijeće može prihvatiti bilo koji relevantni dokaz za kojeg smatra da ima dokaznu vrijednost.*

MERODAVNO PRAVO

Nadležnost Tribunala utvrđena je članom 1 Statuta koji mu daje ovlaštenje za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine. Statut zatim u članovima 2, 3, 4 i 5 precizira krivična dela za koja je Tribunal nadležan.

Svaki od pomenutih članova Statuta, bilo na osnovu svoje formulacije ili na osnovu običajnih pravila na koja se odnosi, zabranjuje određena dela kada su izvršena " u kontekstu oružanog sukoba". Član 2 Statuta upućuje Pretresno veće na režim teških povreda Ženevskih konvencija koji se primenjuje samo na oružane sukobe međunarodnog karaktera i na krivična dela izvršena nad licima ili imovini koji se smatraju "zaštićenim", naročito nad civilima u rukama one strane u sukobu čiji nisu državljani.

Da bi utvrdilo svoju nadležnost za dela navedena u Optužnici, Pretresno veće je pristupilo utvrđivanju: da li je na teritoriji Bosne i Hercegovine u relevantnom vremenskom periodu postojao oružani sukob i da li su dela izvršena u kontekstu tog oružanog sukoba, odnosno u vezi sa primenom člana 2 Statuta: da li je sukob bio međunarodnog karaktera i da li su krivična dela za koja se optuženi tereti izvršena protiv zaštićenih lica.

Postojanje oružanog sukoba

Pretresno veće je za utvrđivanje postojanja oružanog sukoba primenilo kriterijum dat u *Odluci Žalbenog vijeća*²⁶, shodno kojem je potrebno utvrditi da je postojalo:

- (a) *Oružano nasilje dužeg trajanja između vladinih snaga i organizovanih oružanih grupa*

Strane u sukobu na području opštine Prijedor, kao i u sukobu na celoj teritoriji Bosne i Hercegovine, bile su Vlada Republike Bosne i Hercegovine i snage bosanskih Srba, pri čemu su ove druge kontrolisale deo teritorije pod nazivom

(D) *Vijeće može izuzeti dokaz ako potreba da se osigura pravično suđenje uvelike nadmašuje njegovu dokaznu vrijednost.*

(E) *Vijeće može zahtijevati potvrdu autentičnosti dokaznog materijala pribavljenog izvan suda.*

²⁶ Odluka o žalbi odbrane na odluku o nadležnosti, *Tužilac protiv Tadića*, predmet IT-94-1, paragraf 89, Žalbeno vijeće, 2. oktobar 1995.godine ("*Odluka Žalbenog vijeća*"):

"Oružani sukob postoji kad god se pribjegava oružanoj sili između država ili postoji oružano nasilje dužeg trajanja između organa vlasti i organizovanih oružanih grupa ili između takvih grupa unutar države".

Republika Srpska i, barem do 19. maja 1992. godine, imale podršku ili bile pod komandom Jugoslovenske narodne armije. Republika Srpska je imala organizovanu vojnu snagu Vojsku Republike Srpske, koja je bila pod komandom administracije bosanskih Srba locirane na Palama. Vlada Republike Bosne i Hercegovine bila je u sukobu i sa različitim snagama bosanskih Hrvata koje je podržavala Vlada Hrvatske. Republika Bosna i Hercegovina primljena je u Ujedinjene nacije kao država članica, nakon odluka koje su usvojili Savet bezbednosti i Generalna skupština²⁷ 22. maja 1992. godine.

U opštini Prijedor, od povlačenja JNA sa teritorije Bosne i Hercegovine 19. maja 1992. godine, neprestano su trajala neprijateljstva. Bez obzira na to, Pretresno veće smatra da nije obavezno da ograniči svoju pažnju na neposredno područje te opštine ili na vreme izvršenja dela navedenih u optužnici, već da treba sagledati sukob u celini.

Pretresno veće je ocenilo, uzimajući u obzir prirodu i obim sukoba u Republici Bosni i Hercegovini i strane u sukobu, da se u svako relevantno vreme, između strana u sukobu u Republici Bosni i Hercegovini odvijao oružani sukob dovoljnog obima i inteziteta da bi se mogli primeniti zakoni ili običaji ratovanja navedeni u članu 3, koji je zajednički za četiri Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine i koji je primenljiv na oružane sukobe uopšte, uključujući oružane sukobe koji nisu međunarodnog karaktera.

(b) Upotreba sile između država

Pretresno veće je utvrdilo, na osnovu brojnih vojnih akcija kao što su bombardovanje Sarajeva, sedišta Vlade Republike Bosne i Hercegovine (aprila 1992. godine koje su izvršile srpske snage), napad na gradove duž granice Bosne i Hercegovine sa Srbijom na reci Drini, upad u jugoistočnu Hercegovinu iz Srbije i Crne Gore, vojna okupacija i preuzimanje vlasti oružanim putem u samom gradu Prijedoru 30. aprila 1992. godine, da je od početka 1992. godine do 19. maja 1992. godine postojalo stanje međunarodnog oružanog sukoba kao sukoba Republike Bosne i Hercegovine, s jedne strane i snaga SRJ odnosno JNA (kasnije VJ), s druge strane, kao i da su snage VJ ostale uključene u oružani sukob i nakon tog datuma, odnosno da je postojao specifičan odnos VJ i snaga bosanskih Srba, koji je bio dovoljan da se ispune uslovi za postojanje međunarodnog oružanog sukoba prema odredbama Statuta.

Povezanost između dela optuženog i oružanog sukoba

²⁷ Vidi rezoluciju Generalne skupštine 46/237, U.N. Doc. A/RES/46/237

Pretno veće se i ovde oslanja na stav koji je zauzelo Žalbeno veće u odluci povodom žalbe odbrane na odluku o nadležnosti²⁸. Pretno veće je zaključilo da su dela optuženog bila tesno povezana sa oružanim sukobom, i to na dva načina. Prvo, kada su u pitanju dela optuženog tokom preuzimanja i etničkog čišćenja muslimanskih i hrvatskih područja opština Prijedor, Pretno veće smatra da su, s obzirom na prirodu oružanog sukoba kao etničkog rata i strateške ciljeve Republike Srpske da stvori čisto srpsku državu, ova dela direktno povezana sa oružanim sukobom. Drugo, za dela optuženog u logorima pod upravom organa Republike Srpske, Veće je mišljenja da je očigledno da su ona predstavljala sprovođenje cilja Republike Srpske da etnički očisti, putem terora, ubijanja ili na drugi način, područja Republike Bosne i Hercegovine koja su kontrolisale snage bosanskih Srba i da su se ona događala uz prećutno odobravanje ili sa dozvolom organa koji su upravljali logorima.

Status žrtava kao "zaštićenih lica"

Prema tumačenju datom u *Odluci Žalbenog vijeća*²⁹, Statut Tribunala izričito ograničava krivično gonjenje za teške povrede Ženevskih konvencija na povrede počinjene protiv lica ili imovine zaštićenih odredbama odgovarajuće Ženevske konvencije. Prema odredbi člana 4 Ženevske konvencije o zaštiti građanskih lica za vreme rata ("IV Ženevska konvencija"): "Ova Konvencija štiti lica koja se, u ma kom trenutku i na ma koji način, nađu, u slučaju sukoba ili okupacije, u rukama strane u sukobu ili okupacione sile čiji nisu državljani."

Pretno veće smatra da se, na osnovu dokaza koji su mu podneti, nakon 19. maja 1992. godine, oružane snage Republike Srpske ne mogu smatrati *de facto* organima ili agentima Vlade Savezne Republike Jugoslavije. Iz tog razloga, žrtve dela navedenih u Optužnici nalaze se pod zaštitom zabrana sadržanih u zajedničkom članu 3 Ženevskih konvencija koji je primenljiv na sve oružane sukobe. S obzirom da je član 2 Statuta primenljiv samo na dela izvršena protiv "zaštićenih lica" određenih odredbama Ženevskih konvencija, a nijedna od žrtava dela navedenih u Optužnici nije bila u rukama strane u sukobu čiji nije bila državljanin, Pretno veće zaključuje da se optuženi mora proglasiti nevinim za dela navedena u tačkama 5, 8, 9, 12, 15, 18, 21, 24, 27, 29 i 32 Optužnice koje počivaju na ovom članu Statuta.

Član 3 Statuta

²⁸Odluka o žalbi odbrane na odluku o nadležnosti, *Tužilac protiv Tadića*, predmet IT-94-1, paragraf 70, Žalbeno vijeće, 2. oktobar 1995.godine ("*Odluka Žalbenog vijeća*"):

" Čak i da se nisu događali značajni sukobi u regionu Prijedora u vrijeme i na mjestu kada su zločini navodno počinjeni - činjenično pitanje po kojem Žalbeno vijeće ne izražava mišljenje - primjenljivo je međunarodno humanitarno pravo. Dovoljno je što su navodni zločini bili tijesno povezani sa neprijateljstvima koja su se događala u drugim dijelovima teritorija pod kontrolom strana u sukobu".

²⁹Odluka o žalbi odbrane na odluku o nadležnosti, *Tužilac protiv Tadića*, predmet IT-94-1, paragraf 81, Žalbeno vijeće, 2. oktobar 1995.godine ("*Odluka Žalbenog vijeća*").

Član 3 Statuta odnosi se na običajno međunarodno humanitarno pravo koje nije obuhvaćeno članovima 2, 4 ili 5. Taj korpus prava obuhvata režim zaštite uspostavljen u skladu sa zajedničkim članom 3 Ženevskih konvencija koji se primenjuje na oružane sukobe uopšte, a ne samo na sukobe međunarodnog karaktera.

Kada je u pitanju primena pravila običajnog međunarodnog humanitarnog prava, Pretresno veće smatra:

- da je oružani sukob postojao u sva relevantna vremena u vezi sa navedenim krivičnim delima;
- da je svaka od žrtava dela za koja se optuženi tereti bila lice zaštićeno tim odredbama kao lice koje nije aktivno učestvovalo u neprijateljstvima;
- da su krivična djela za koje se optuženi tereti izvršena u kontekstu tog oružanog sukoba.

Na osnovu ovih zaključaka, Pretresno veće konstatuje da su ispunjeni zahtevi člana 3 Statuta.

Član 5 Statuta

U odnosu na primenu člana 5 Statuta, Pretresno veće je zaključilo da je oružani sukob postojao na teritoriji opštine Prijedor u relevantno vreme i da je jedan aspekt ovog sukoba predstavljala politika vršenja nečovečnih dela protiv civilnog nesrpskog stanovništva na toj teritoriji, u nameri da se stvori Velika Srbija. Navedena dela su sprovedena u skladu sa prepoznatljivim planom. Na osnovu toga, Pretresno veće smatra da su time zadovoljeni uslovi za primenu člana 5 Statuta, jer su dela bila usmerena protiv civilnog stanovništva na diskriminatornoj osnovi, da je njihovo izvršavanje bilo rasprostranjeno i sistematsko, u skladu sa određenom politikom, u kontekstu oružanog sukoba i u vezi s njim.

Član 7 Statuta

Član 7 Statuta, koji se odnosi na individualnu krivičnu odgovornost, predviđa da je: "lice koje je planiralo, podsticalo, naredilo, počinilo ili na drugi način pomagalo i sudjelovalo u planiranju, pripremanju ili izvršavanju zločina pomenutog u članovima 2 do 5 ovog Statuta, lično odgovorno za zločin." Kada je u pitanju potrebnii stepen učešća, Pretresno veće je zauzelo stav da će optuženi biti proglašen krivično odgovornim za svako ponašanje za koje se utvrdi da predstavlja svesno učestvovanje u izvršenju krivičnog dela kojim se krši međunarodno humanitarno pravo i gdje je njegovo učešće direktno i bitno uticalo na izvršenje tog krivičnog dela kroz podršku stvarnom izvršenju pre, za vreme ili

posle događaja. Optuženi će biti odgovoran i za sve što prirodno proistekne iz izvršenja dela o kome je reč.

UTVRĐENE PRAVNE ČINJENICE

-Tačke optužnice 2, 3 i 4 su povučene na početku suđenja, 7. maja 1996. godine, na osnovu molbe Tužilaštva.

-Pretresno veće je proglasilo da optuženi nije kriv po tačkama 5, 8, 9, 12, 15, 18, 21, 24, 27, 29 i 32 Optužnice, jer Tužilaštvo nije uspelo van svake sumnje da dokaže da su navedene žrtve bile "zaštićena lica".

1) Paragraf 4 Optužnice, tačka 1

Progon kao zločin protiv čovečnosti

Pretresno veće smatra da je van svake sumnje dokazano da je optuženi učestvovao u napadu na Kozarac i okolna područja i u prisilnom odvođenju civila u logore; da je učestvovao u prozivanju iz kolone civila, koja se kretala ka sabirnim centrima za odvođenje u logor, četvorice Muslimana za koje se veruje da su kasnije ubijeni; u premlaćivanju, prozivanju, odvajanju i prisilnom odvođenju civila nesrpske nacionalnosti; u premlaćivanju jednog policajca muslimanske nacionalnosti u Kozarcu; da je udario nogom jednog zatvorenika Muslimana i pretukao drugog dok su bili držani u kasarni u Prijedoru; da je ubio dvojicu policajaca muslimanske nacionalnosti u Kozarcu. Pretresno veće je takođe zaključilo da je optuženi učestvovao u premlaćivanjima koja su vršena u logoru Omarska; da je učestvovao u premlaćivanju zatvorenika u logoru Keraterm i da je bio prisutan u logoru Trnopolje; da je učestvovao u odvođenju i zatvaranju nesrba u navedene logore. Pretresno veće je zaključilo da je optuženi, dok je učestvovao u hvatanju, odabiru i odvođenju nesrba u navedene logore, bio svestan da će većina zatvorenika koji budu preživeli biti deportovani iz Bosne i Hercegovine. Pretresno veće ocenjuje da je optuženi navedena dela izvršio u nameri da pomogne uspostavljanju Republike Srpske i da je delio mišljenje da nesrbe treba na silu iseliti sa te teritorije, čime je pokazao da postoji diskriminirajuća osnova za njegove radnje i da je ta diskriminacija vršena na verskoj i političkoj osnovi.

Izvedeni dokazi potkrepljuju zaključak da navedena dela optuženog predstavljaju progon. Izvršenje opisanih dela jasno pokazuje da je u pitanju kršenje osnovnih prava žrtava; da su dela izvršena nad nesrbima na osnovu verske i političke diskriminacije; da su izvršena protiv civila u toku oružanog sukoba kao deo široko rasprostranjenog i sistematskog napada na civilno stanovništvo u okviru sprovođenja politike izvršenja ovih dela. Pri tome optuženi je bio svestan svoje uloge u izvršenju navedenih dela i šireg konteksta u kojem je izvršio ta dela. Iz navedenih razloga, Pretresno veće smatra da je optuženi van svake sumnje kriv za zločin progona po tački 1 Optužnice.

2) Paragraf 6 Optužnice, tačke 5-11

Pretno veće je zaključilo da je optuženi izvršio dela koja se navode u tački 10, a koja se odnose na premlaćivanje i druge vidove zlostavljanja zarobljenika u zgradi hangara u logoru Omarska, i koja van svake sumnje predstavljaju nečovečno postupanje i zločine protiv čovečnosti izvršene tokom oružanog sukoba kao deo rasprostranjenog ili sistematskog napada na civilno stanovništvo, te da je optuženi iz diskriminirajućih razloga nameravao da povredi fizički integritet i ljudsko dostojanstvo žrtava: Envera Alića, Emira Karabašića, Jaska Hrnica, Senada Muslimovića, Fikreta Harambašića i Emira Beganovića. Pretno veće je takođe zaključilo da je optuženi kriv za nečovečno postupanje po tački 11 Optužnice u odnosu na svaku od gore navedenih žrtava. Pretno veće smatra da optuženi nije kriv po tačkama 6 i 7 Optužnice, koje se odnose na ubistvo Envera Alića, Emira Karabašića i Jaska Hrnica, jer elementi tog dela nisu utvrđeni van svake sumnje.

3) Paragraf 7 Optužnice, tačke 12-14

Što se tačaka 13 i 14 Optužnice tiče, Pretno veće je zaključilo da je dokazano da je optuženi van svake sumnje svojim učešćem pomogao i na drugi način učestvovao u premlaćivanju Šefika Sivca i bacanju njegovog tela u jednu od prostorija "bijeke kuće" u logoru Omarska i da je stoga kao pojedinac odgovoran za navedeni zločin.

4) Paragraf 8 Optužnice, tačke 15-17

Pretno veće je utvrdilo van svake sumnje da je optuženi izvršio teška premlaćivanja Muslimana Hakija Elezovića i Saliha Elezovića, koja se navode u tački 16 Optužnice, od kojih nijedan nije aktivno učestvovao u neprijateljstvima, da su premlaćivanja počinjena tokom oružanog sukoba i u tesnoj vezi sa sukobom, da navedena dela predstavljaju nasilje nad njihovom ličnošću i da je optuženi imao nameru da im nanese te patnje. Pretno veće je, takođe, van svake sumnje utvrdilo da navedena dela predstavljaju nečovečna dela i da je reč o zločinima protiv čovečnosti koji su počinjeni tokom oružanog sukoba kao deo široko rasprostranjenog ili sistematskog napada na civilno stanovništvo, kao i da je optuženi imao nameru da iz diskriminirajućih razloga teško povredi fizički integritet i ljudsko dostojanstvo ovih žrtava.

5) Paragraf 9 Optužnice, tačke 18-20

Pretno veće je zaključilo po pitanju tačaka 19 i 20 Optužnice, u kojima se optuženi tereti za zlostavljanje zatvorenika u blizini "bele kuće" u logoru

Omarska, odnosno okrutno postupanje i nečovečna dela, da navedene optužbe nisu u dovoljnoj meri dokazane i da optuženi nije kriv za ta dela.

6) Paragraf 10 Optužnice, tačke 21-23

Pretno veće smatra da je van svake sumnje dokazano da je optuženi premlaćivanjem i udaranjem nogom Hase Icića u jednoj od prostorija "bijeke kuće" u logoru Omarska izvršio krivična dela okrutnog postupanja iz člana 3 Statuta i nečovečna dela iz člana 5 Statuta, koja se navode u tačkama 22 i 23 Optužnice.

7) Paragraf 11 Optužnice, tačke 24-26/27-28

U pogledu optužbe da je optuženi izvršio krivično delo ubistva četiri osobe u Kozarcu koje su se u koloni kretale ka sabirnim mestima za odvođenje u logore, što se navodi u tačkama 25 i 26, ili alternativno da je svojim učešćem u ovim radnjama odgovoran za nečovečno postupanje, što se navodi u tački 28 Optužnice, Pretno veće smatra da nije van svake sumnje dokazano da su ova lica ubijena, a da se samo prozivanje ljudi iz te kolone ne može smatrati nečovečnim delom.

8) Paragraf 12 Optužnice, tačke 29-34

U Optužnici se u tačkama 29-34 govori o incidentima pozivanja stanovnika iz njihovih kuća u selima Jaskići i Sivci u opštini Prijedor, razdvajanju muškaraca od žena i dece, fizičkom napadu na muškarce u Jaskićima, ubistvu nekih od njih i odvođenju drugih u nepoznatom pravcu. Pretno veće je zaključilo da nije van svake sumnje dokazano da je optuženi u ovim incidentima izvršio krivično delo ubistva koje mu se stavlja na teret u tačkama 30 i 31 Optužnice.

Što se tiče optužbi za okrutno postupanje iz člana 3 Statuta i nečovečna dela iz člana 5 Statuta, koja se optuženom stavlja na teret u tačkama 33 i 34 Optužnice, Pretno veće zaključuje da je van svake sumnje dokazano da je optuženi odgovoran za premlaćivanje Bejda Balića, Šefika Balića, Ismeta Jaškića i Salka Jakšića, Muslimane iz sela Jaškići, kao i za njihovo prisilno odvođenje. Ova dela su učinjena u sklopu oružanog sukoba i u tesnoj vezi sa tim sukobom, kao deo rasprostranjenog ili sistematskog napada na civilno stanovništvo, pri čemu je optuženi nameravao, iz diskriminirajućih razloga, da na taj način teško povredi fizički integritet i ljudsko dostojanstvo ovih lica koja nisu aktivno učestvovala u neprijateljstvima.

Pretno veće, međutim, smatra da nije van svake sumnje dokazano da je optuženi odgovoran za pomenuta dela iz tačaka 33 i 34 Optužnice u odnosu na Muslimane iz sela Sivac Ilijasa Elkaševića, Nijaza Elkaševića, Mehu Kenjara,

Adama Jakupovića, nekolicinu neimenovanih muškaraca iz ovog sela i svedoka Sakiba Sivca.

PRESUDA

IZ NAPRIJED NAVEDENIH RAZLOGA, razmotrivši sav dokazni materijal i iznesene argumente, PRETRESNO VIJEĆE odlučuje kako slijedi:

(1) Većinom glasova, uz izdvojeno mišljenje sudije McDonald,

Utvrdjuje da se optužbe prema članu 2 Statuta Međunarodnog suda u ovom predmetu nisu mogle primijeniti na opštinu Prijedor u to doba, jer nije dokazano da su žrtve bile zaštićene osobe, što predstavlja element tih krivičnih djela, i shodno tome zaključuje da optuženi Duško Tadić nije kriv po tačkama 5, 8, 9, 12, 15, 18, 21, 24 i alternativnoj optužbi po tački 27, te tačkama 29 i 32;

(2) U vezi sa preostalim tačkama Optužnice, jednoglasno nalazi da je optuženi:

- Tačka 1: Kriv
Tačka 6: Nije kriv
Tačka 7: Nije kriv
Tačka 10: Kriv
Tačka 11: Kriv
Tačka 13: Kriv
Tačka 14: Kriv
Tačka 16: Kriv
Tačka 17: Kriv
Tačka 19: Nije kriv
Tačka 20: Nije kriv
Tačka 22: Kriv
Tačka 23: Kriv
Tačka 25: Nije kriv
Tačka 26 i alternativna optužba po tački 28: Nije kriv
Tačka 30: Nije kriv
Tačka 31: Nije kriv
Tačka 33: Kriv u odnosu na Bejdu Balića, Šefika Balića, Ismeta Jaškića i Salka Jaškića. Nije kriv u odnosu na Ilijasa Elkaševića, Nijaza Elkaševića, Mehu Kenjara i Adama Jakupovića.
Tačka 34: Kriv u odnosu na Bejdu Balića, Šefika Balića, Ismeta Jaškića i Salka Jaškića. Nije kriv u odnosu na Ilijasa Elkaševića, Nijaza Elkaševića, Mehu Kenjara i Adama Jakupovića.

Sastavljeno na engleskom i francuskom, s tim da se engleski tekst smatra mjerodavnim.

/potpis na originalu/
Gabrielle Kirk McDonald
predsjedavajući sudija
/potpis na originalu/
originalu/
Ninian Stephen

/potpis na
Lal Chand Vohrah

Sudija McDonald ovom Mišljenju i Presudi prilaže svoje Izdvojeno i različito mišljenje.

Dana 7. maja 1997.
U Hagu, Holandija

pečat Međunarodnog suda

PRED PRETRESNIM VEĆEM:

U sastavu:
predsjedavajući sudija Gabrielle Kirk McDonald
sudija Ninian Stephen
sudija Lal Chand Vohrah

Sekretar:
gđa Dorothee de Sampayo Garrido-Nijgh

Presuda donesena: 14. jula 1997. godine

TUŽILAC protiv DUŠKA TADIĆA zvanog DULE

PRESUDA O KAZNI

Tužilaštvo:
g. Grant Niemann
Wladimiroff*
g. William Fenrick
gđa Brenda Hollis

Odbrana:
g. Michail
g. Alphons Orié*
g. Steven Kay*

**g. Alan Tieger
Bertodano*
g. Michael Keegan**

gđa Sylvia de

**g. Milan Vujan
g. Nikola Kostić
gđa Jelena Lopičić
g. John Livingston**

***Povučeni sa položaja zastupnika odbrane 1. odnosno 23. aprila 1997.**

U skladu sa pravilom 100 Pravilnika o postupku i dokazima, koji reguliše postupak pre izricanja kazne, Pretresno veće je u periodu od 30. juna do 4. jula 1997. godine održalo nekoliko rasprava koje su prethodile izricanju kazne, na kojima su i Tužilaštvo i odbrana ponudili svoje dokaze. Odbrana je pozvala više svedoka, između ostalog i dr Norberta Nedopila, sudskog psihijatra iz Minhena, koji je 1994. godine pregledao Duška Tadića. Optuženi je takođe dao svoju izjavu. Obe strane su dostavile i pismene podneske. Tužilaštvo je dostavilo nekoliko "izjava o posledicama po žrtve" u kojima se detaljno iznose fizičke i psihičke povrede pretrpljene usled krivičnih dela koja je izvršio Duško Tadić. Te izjave sadrže i dokaze koje je odbrana pokušala da opovrgne. Pretresno veće je zlo koje je proisteklo direktno iz postupaka Duška Tadića razmatralo izolovano, dok su drugi vidovi materijalnog i nematerijalnog zla koje su pretrpele žrtve tokom sukoba u celini razmatrani samo u svetlu uloge koju je Duško Tadić imao u tom sukobu, pri čemu nije razmatrana visina prouzrokovane štete.

Strane su iznele i usmene argumente u vezi sa odmeravanjem kazne. Tužilaštvo je predložilo kaznu doživotnog zatvora, a odbrana kaznu zatvora u trajanju do 15 godina.

ODMERAVANJE KAZNE

Član 24 Statuta i pravilo 101 Pravilnika o postupku i dokazima upućuju na "opštu praksu određivanja zatvorske kazne sudova bivše Jugoslavije". Pretresno veće je, razmotrivši zakonske odredbe i sudsku praksu bivše Jugoslavije, konstatovalo da je smrtna kazna postojala u Krivičnom zakonu SFRJ tokom čitavog predmetnog vremena. U nekim bivšim Jugoslovenskim republikama bila je ukinuta, ali to nije bio slučaj sa Bosnom i Hercegovinom. Kao maksimalna zatvorska kazna bila je predviđena kazna zatvora u trajanju od 15 godina. Ako se za krivično delo mogla izreći smrtna kazna, sud je mogao umesto nje izreći kaznu zatvora u trajanju od 20 godina.

Pretresno veće je zaključilo da su zakonske odredbe koje se ovde mogu najdirektnije primeniti sadržane u Glavi XVI Krivičnog zakona SFRJ "Krivična dela protiv čovečnosti i međunarodnog prava". Član 142 ovog zakona navodi niz krivičnih dela, uključujući ubistvo, mučenje ili nečovečno postupanje prema

civilnom stanovništvu, nanošenje velike patnje ili teške povrede telesnog integriteta ili zdravlja, protivzakonito prinudno raseljavanje stanovništva, primenu mera zastrašivanja i terora, protivzakonito odvođenje u koncentracione logore i druga protivzakonita zatvaranja. Za ova dela predviđena je kazna zatvora u trajanju od "najmanje pet godina ili smrtna kazna". U Krivičnom zakonu SFRJ, ipak, nema odredbi koje bi se odnosile konkretno na zločine protiv čovečnosti koji se navode u članu 5 Statuta Tribunala. Međutim, Pretresno veće smatra da je, s obzirom da je članom 141 Krivičnog zakona SFRJ za krivično delo genocida, koje prema stanovištu Pretresnog veća samo po sebi predstavlja vid zločina protiv čovečnosti, predviđen sličan raspon kazni, da se može zaključiti da ovaj zakon za slična krivična dela propisuje kaznu u rasponu od pet godina zatvora do smrtne kazne. U obzir je takođe uzeta praksa izricanja kazni sudova bivše Jugoslavije u skladu sa navedenim i drugim relevantnim zakonskim odredbama.

Pretresno veće je zauzelo stav da, za zločine za koje bi sudovi bivše Jugoslavije izrekli smrtnu kaznu, može odrediti kaznu doživotnog zatvora koja predstavlja najtežu kaznu koju Tribunal može izreći. To odgovara praksi u državama koje su ukinule smrtnu kaznu u skladu sa Drugim fakultativnim protokolom uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima koji ima za cilj ukidanje smrtne kazne³⁰.

U obzir je, dakle, uzeta sudska praksa kažnjavanja u bivšoj Jugoslaviji u vreme kad su izvršena krivična dela za koja je Duško Tadić proglašen krivim; praksa samog Tribunala, kao i promene u praksi kažnjavanja koje bi zahtevale izricanje blaže kazne u skladu sa međunarodno priznatim standardima ljudskih prava, kao i efekat Statuta i međunarodnog prava uopšte.

Pretresno veće je razmotrilo odredbe članova 41(1), 42 i 43 Krivičnog zakona SFRJ, koje se odnose na odmeravanje kazne. KZ SFRJ zahteva od suda da uzme u obzir sve okolnosti koje utiču da kazna bude manja ili veća, a naročito: stepen krivične odgovornosti, pobude iz kojih je delo izvršeno, jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, okolnosti pod kojima je delo učinjeno, raniji život učinioca, njegove lične prilike i njegovo držanje posle učinjenog krivičnog dela, kao i druge okolnosti koje se odnose na ličnost učinioca. Pretresno veće razmotrilo je i praksu kažnjavanja u drugim zemljama sveta.

DODATNE OKOLNOSTI RAZMATRANE PRI ODMERAVANJU KAZNE

1) Opšte otežavajuće okolnosti

³⁰ *Second Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights*, G.A. res. 44/128, aneks, 44 U.N. GAOR Supp. (br. 49) pod 207 U.N. Doc. A/44/49 (1989), stupio na snagu 11. jula 1991. godine.

Pretno veće je zaključilo, nakon razmatranja okolnosti relevantnih za svako krivično delo, da je Dušan Tadić krivična dela za koja je proglašen krivim izvršio isključivo pod otežavajućim okolnostima koje su dodatno otežavale patnju žrtava. Iako svestan užasnih uslova u logorima, nečovečnog postupanja prema zatvorenicima, dvodnevnog granatiranja i vojnog napada na Kozarac tokom kojeg je poginulo 800 ljudi, voljno je učestvovao u okrutnom postupanju prema žrtvama.

Sve veća uloga Duška Tadića u SDS, njegova privrženost ekstremnim principima srpskog nacionalizma, svesna želja da doprinese eliminaciji “nesrpskih elemenata” iz opštine Prijedor, kao i njegovo konstantno angažovanje u progonu nesrba uzeti su u obzir prilikom odmeravanja kazne.

Osim toga, mora se uzeti u obzir da Tadić ni na koji način nije saradivao sa tužiocem i Tribunalom i da je sve vreme poricao krivicu za zločine za koje je oglašen krivim ³¹.

2) Opšte olakšavajuće okolnosti

Odbrana je kao jedan od olakšavajućih elemenata istakla da je Dušan Tadić bio građanin koji se pridržavao zakona i koji je bio poštovan u svojoj sredini, da je inteligentan, odgovoran i zreo čovek koga su roditelji odgajali u duhu nacionalne i verske tolerancije, da je sposoban da razume i saoseća sa bližnjima. Pretno veće smatra da to može predstavljati samo otežavajuću okolnost, jer je čoveku takvih osobina potrebno mnogo više “zle volje” da bi izvršio takve zločine.

Odbrana dalje navodi da se, uprkos podršci koju je pružao ideji Velike Srbije, uključujući i ulogu koju je imao u SDS-u Kozarca, za Dušana Tadića ne može reći da je imao važnu rukovodstvenu ili organizacionu ulogu u događajima u opštini Prijedor sredinom 1992. godine.

3) Lične prilike Dušana Tadića

Pri izboru odgovarajuće kazne, Pretno veće je uzelo u obzir loše imovinsko stanje Duška Tadića i posledice koje će trajanje kazne imati za njegovu porodicu.

³¹ Pravilnik o postupku i dokazima, pravilo 101:

(B) Prilikom određivanja kazne Raspravno vijeće uzet će u obzir faktore spomenute u članku 24(2) Statuta, kao i faktore kao što su:

- (i) sve otežavajuće okolnosti;
- (ii) sve olakšavajuće okolnosti, uključujući i značajnu suradnju osuđenika s tužiteljem prije ili poslije izricanja presude;
- (iii) opća praksa izricanja zatvorskih kazni sudova bivše Jugoslavije;
- (iv) koliko je osuđenik izdržao od bilo koje kazne koju je sud bilo koje države izrekao za isto djelo, kao što je spomenuto u članku 10(3) Statuta.

Pored toga, razmotrene su njegova ličnost, karakter, porodično i društveno poreklo, starosna dob u vreme izvršenja zločina, njegov radni dosije i činjenica da ranije nije bio osuđivan. Pretresno veće je razmotrilo i uticaj događaja pre i za vreme oružanog sukoba na krivična dela koja je izvršio Tadić.

Odbrana navodi kao delimično opravdanje za postupke Dušana Tadića ratnohuškačku propagandu koja je prethodila incidentima u Prijedoru. Pretresno veće je ovu činjenicu uzelo u obzir prilikom odmeravanja kazne.

Pretresno veće još zaključuje da je Duško Tadić bio svestan da njegovi postupci predstavljaju sastavni deo i da doprinose zločinima protiv čovečnosti koje su izvršile snage bosanskih Srba protiv nesrpskog stanovništva opštine Prijedor. Zločin izvršen sa svešću da je deo rasprostranjenog i sistematskog napada na civilno stanovništvo predstavlja teži oblik ovog krivičnog dela.

V. KAZNE

74. IZ GORENAVEDENIH RAZLOGA, razmotrivši sav dokazni materijal i sve iznesene argumente, te Statut i Pravilnik, PRETRESNO VIJEĆE izriče Dušku Tadiću sljedeće kazne:

A. Tačke 10 i 11

Za nečovječno postupanje kao zločin protiv čovječnosti, Pretresno vijeće izriče Dušku Tadiću kaznu od deset godina zatvora;

Za okrutno postupanje kao kršenje zakona ili običaja ratovanja, Pretresno vijeće izriče Dušku Tadiću kaznu od devet godina zatvora;

B. Tačke 13 i 14

Za nečovječno postupanje kao zločin protiv čovječnosti, Pretresno vijeće izriče Dušku Tadiću kaznu od sedam godina zatvora;

Za okrutno postupanje kao kršenje zakona ili običaja ratovanja, Pretresno vijeće izriče Dušku Tadiću kaznu od šest godina zatvora;

C. Tačke 16 i 17

Za nečovječno postupanje kao zločin protiv čovječnosti, Pretresno vijeće izriče Dušku Tadiću kaznu od sedam godina zatvora;

Za okrutno postupanje kao kršenje zakona ili običaja ratovanja, Pretresno vijeće izriče Dušku Tadiću kaznu od šest godina zatvora;

D. Tačke 22 i 23

Za nečovječno postupanje kao zločin protiv čovječnosti, Pretresno vijeće izriče Dušku Tadiću kaznu od sedam godina zatvora;
Za okrutno postupanje kao kršenje zakona ili običaja ratovanja, Pretresno vijeće izriče Dušku Tadiću kaznu od šest godina zatvora;

E. Tačke 33 i 34

Za nečovječno postupanje kao zločin protiv čovječnosti, Pretresno vijeće izriče Dušku Tadiću kaznu od deset godina zatvora;
Za okrutno postupanje kao kršenje zakona ili običaja ratovanja, Pretresno vijeće izriče Dušku Tadiću kaznu od devet godina zatvora;

F. Tačka 1

Za razna djela progona kao zločina protiv čovječnosti, uključujući ubistvo Osmana Bešića i Edina Bešića, Pretresno vijeće izriče Dušku Tadiću kaznu od dvadeset godina zatvora.

G. Uporedno izdržavanje kazni³²

75. Svaka od kazni služiće se uporedno *inter se*.

H. Preporuka za minimum služenja kazne

76. Pretresno vijeće preporučuje da se, sem u slučaju izuzetnih okolnosti, kazna izrečena Dušku Tadiću ne može preinačiti ili na drugi način smanjiti na kaznu zatvora manju od deset godina od dana izricanja ove Presude (o kazni), ili od konačne odluke po svakoj žalbi, zavisno od toga koji je datum kasnije.

I. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru

77. U skladu sa pravilom 101(E), Duško Tadić ima pravo na uračunavanje vremena provedenog "u pritvoru u očekivanju predaje Međunarodnom sudu ili okončanja sudskog ili žalbenog postupka." Iako je uhapšen 12. februara 1994, pritvor tokom kojeg je čekao na predaju Međunarodnom sudu počeo je tek 8. novembra 1994. kada je Pretresno vijeće I uputilo zvanični zahtjev Vladi Savezne Republike Njemačke da ustupi nadležnost za predmet Međunarodnom sudu (*Tužilac protiv Duška Tadića*, Odluka Pretresnog vijeća po Molbi tužioca za upućivanje zvaničnog zahtjeva za ustupanje predmeta, predmet br. IT-94-1-D, Pretresno vijeće I, 8. novembar 1994.) Stoga Duško Tadić, osim u odnosu na

³² U takvim slučajevima zatvorenik se pušta na slobodu istekom najduže od izrečenih kazni (prim.prir.)

preporuku za minimum služenja kazne koju je Pretresno vijeće istaklo u paragrafu 76 ove Presude o kazni, ima pravo da mu se uračuna vrijeme od dvije godine, osam mjeseci i šest dana koje je već odslužio u odnosu na izrečenu kaznu Pretresnog vijeća, računajući od dana izricanja ove Presude o kazni, zajedno sa dodatnim vremenom koje bude proveo čekajući na odluku o žalbi.

J. Izvršenje kazne

78. Pretresno vijeće nalaže Sekretaru Suda da stranama u postupku i Pretresnom vijeću dostavi listu zemalja članica Ujedinjenih nacija ili drugih zemalja koje su, u skladu sa članom 27 Statuta, obavijestile Savjet bezbjednosti o svojoj spremnosti da prihvate osuđene osobe. Pretresno vijeće odlučuje da će razmotriti listu koju dostavi sekretar Suda i pismene podneske strana u vezi sa državom u kojoj će Duško Tadić služiti kaznu. Pretresno vijeće će zatim naložiti sekretaru Suda da u konsultaciji sa predsjednikom Međunarodnog suda i predsjedavajućim sudijom ovog Pretresnog vijeća organizuje transfer zatvorenika u odabranu državu, s tim da će se izvršenje naloga odgoditi dok Žalbeno vijeće ne razmotri i ne presudi o žalbama strana. Do tada, u skladu sa pravilom 102, Duško Tadić ostaje u pritvoru Međunarodnog suda.

Sastavljeno na engleskom i francuskom, od kojih se engleski tekst smatra mjerodavnim.

/potpis na originalu/

Gabrielle Kirk McDonald
Predsjedavajući sudija

/potpis na originalu/
originalu/

/potpis na

Ninian Stephen

Lal Chand Vohrah

Dana 14. jula 1997.
U Hagu, Holandija

pečat Međunarodnog suda

PRED ŽALBENIM VEĆEM

U sastavu:

predsjedavajući sudija Mohamed Shahabuddeen

sudija Antonio Cassese

sudija Wang Tieya

sudija Rafael Nieto-Navia

sudija Florence Ndepele Mwachande Mumba

Sekretar: gđa Dorothee de Sampayo Garrido-Nijgh

Presuda od: 15. jula 1999.

TUŽILAC

protiv

DUŠKA TADIĆA

APELACIONA PRESUDA

Tužilaštvo:

žalioca:

g. Upawansa Yapa

gđa Brenda Hollis

Livingston

g. William Fenrick

g. Michael Keegan

gđa Ann Sutherland

Pravni zastupnici

g. William Clegg

g. John

I. UVOD

A. Proceduralni kontekst

Žalbu na presudu uložili su i Odbrana i Tužilaštvo, dok se samo odbrana žalila na Presudu o kazni. Žalbeno veće je usmene argumente o žalbama saslušalo 19, 20 i 21. aprila 1999. godine. Razmotrivši pismene i usmene podneske, Žalbeno veće je donelo presudu. Postupak je trajao skoro godinu dana. Obe strane su više puta tražile produženje roka.

Zahevi za izvođenje dodatnih dokaza u skladu sa pravilom 115

Odbrana je 6. oktobra 1997. godine podnela zahtev za uvršćenje dodatnih dokaza pozivajući se na pravilo 115 Pravilnika o postupku i dokazima³³. Zatraženo je da se omogući podnošenje dodatnih pisanih materijala i da se sasluša više od 80 svedoka. Osim toga, Odbrana je alternativno zatražila da se taj zahtev razmotri kao zahtev za preispitivanje Presude na osnovu "nove činjenice" u smislu pravila 119 Pravilnika³⁴.

Odlukom donetom 15. oktobra 1998. godine Žalbeno veće je odbacilo zahtev odbrane za izvođenje dodatnih dokaza. Žalbeno veće je zauzelo stav da se izvođenje dodatnih dokaza ne bi trebalo olako dozvoljavati u žalbenom postupku. Pri tumačenju standarda postavljenog pravilom 115 Pravilnika o postupku i dokazima zaključeno je da dodatni dokazi nisu prihvatljivi ako nije naveden odgovarajući razlog zašto ti dokazi nisu bili dostupni tokom suđenja. Žalbeno veće smatra da nedostupnost dokaza ne sme biti posledica nedostatka dužne revnosti branioca. Razmatrajući drugi kriterijum prihvatljivosti prema pravilu 115, zaključeno je da u ovom predmetu interesi pravde zahtevaju izvođenje dodatnih dokaza samo ako su dokazi:

- (a) relevantni za neko materijalno pitanje,
- (b) uverljivi i
- (c) takvi da se iz njih može sa velikom verovatnoćom zaključiti da ne bi bila doneta osuđujuća presuda.

U skladu sa tim, Žalbeno veće je zaključilo da dokazi čije je izvođenje bilo zatraženo ne zadovoljavaju navedene kriterijume.

Odbrana je 8. januara i 19. aprila 1999. godine ponovo podnela zahtev za dopuštenost dodatnih dokaza. Žalbeno veće je oba zahteva odbilo (25. januara i 19. aprila).

Postupak o nepoštovanju Suda

Žalbeno veće je tokom žalbenog postupka pokrenulo postupak protiv g. Milana Vujina, bivšeg glavnog branioca Dušana Tadića, u vezi sa navodima o nepoštovanju

³³ Pravilnik o postupku i dokazima, Pravilo 115:

“(A) Strana može podneskom zatražiti da pred Žalbenim vijećem izvede dodatne dokaze koji joj nisu bili dostupni na suđenju. Taj podnesak mora se uručiti drugoj strani i dostaviti sekretaru najkasnije petnaest dana prije datuma rasprave.”

“(B) Žalbeno vijeće će odobriti izvođenje tih dokaza ako smatra da tako nalaže interes pravde.”

³⁴ Pravilnik o postupku i dokazima, Pravilo 119:

“U slučaju da se otkrije nova činjenica koja nije bila poznata strani koja podnosi zahtjev u vrijeme postupka pred Pretresnim vijećem ili Žalbenim vijećem, i koja ni uz dužnu revnost nije mogla biti otkrivena, odbrana, unutar roka od godine dana nakon izricanja pravomoćne presude, i tužilac, mogu tom vijeću podnijeti zahtjev za preispitivanje presude.”

Međunarodnog suda. O tim navodima rešava se u zasebnom postupku, odvojenom od žalbenog postupka.

OSNOVI ZA ŽALBU

Žalba na Presudu

A) Odbrana:

- 1) Odbrana navodi da je povređeno pravo žalioca na pravično suđenje, jer nije postojala "jednakost oružja" optužbe i odbrane zbog uslova u kojima je vođeno suđenje.
- 2) Odbrana je tvrdila da je pravo žalioca na pravično suđenje bilo prekršeno ponašanjem njegovog nekadašnjeg branioca advokata Vujina i tražila je dozvolu za izmenu Obavestenja o žalbi njegovim proširenjem za taj osnov. Žalbeno veće je odbilo zatraženu dozvolu odbrane tako da su ostali samo osnovi 1) i 3).
- 3) Da je Pretresno veće pogrešilo kada je u paragrafu 397 presude zaključilo da je van svake razumne sumnje dokazano da je optuženi kriv za ubistvo Osmana Didovića i Edina Bešića.

B) Tužilaštvo:

- 1) Tužilaštvo navodi da je Pretresno veće pogrešno zaključilo da žrtve dela koja se stavljaju na teret optuženom u Odeljku III Presude nisu uživale zaštitu režima teških povreda Ženevskih konvencija na koje se poziva član 2 Statuta.
- 2) Da je Pretresno veće pogrešilo zaključivši da na osnovu izvedenih dokaza nije van svake razumne sumnje dokazano da je optuženi imao udela u ubistvu ma kojeg od petorice muškaraca iz sela Jaskići, kako se navodi u tačkama 29, 30 i 31 Optužnice.
- 3) Da je pogrešno stanovište Pretresnog veća da Tužilaštvo mora, da bi optuženi bio proglašen krivim za zločin protiv čovečnosti, dokazati van razumne sumnje da optuženi ne samo da je imao nameru da izvrši krivično delo nego da je takođe znao za kontekst raširenog ili sistematskog napada na civilno stanovništvo, te da delo nije izvršeno iz čisto ličnih razloga koji nemaju veze sa oružanim sukobom.
- 4) Da Pretresno veće greši smatrajući da je diskriminatorna namera element svih zločina protiv čovečnosti prema članu 5 Statuta.
- 5) Da je Pretresno veće pogrešilo odbacivši 27. novembra 1996. godine zahtev Tužilaštva za obelodanjivanje iskaza svedoka odbrane.

Žalba na Presudu o kazni

- 1) Odbrana ističe da je ukupna kazna od 20 godina zatvora koju je izreklo Pretresno veće nepravilna jer:
 - a) je duža nego što to zahtevaju činjenice u ovom predmetu.
 - b) je Pretresno veće pogrešilo što nije uzelo u obzir opštu praksu sudova u bivšoj Jugoslaviji pri izricanju zatvorskih kazni u skladu sa članom 24 Statuta. Prema pomenutoj praksi, kazna od 20 godina zatvora je najduža kazna koja se može izreći i to samo kao supstitut smrtne kazne³⁵.
 - c) Pretresno veće nije posvetilo dovoljno pažnje ličnim prilikama Dušana Tadića.
- 2) Da je Pretresno veće pogrešilo kada je preporučilo da se minimalna kazna računa "od kasnijeg od sljedeća dva datuma: datuma Presude o kazni ili datuma konačne odluke o eventualnoj žalbi". Na taj način žalilac bi bio kažnjen zbog korišćenja prava na žalbu.
- 3) Da je Pretresno veće pogrešilo što žalioocu nije uračunalo vreme koje je proveo u zatvoru u Nemačkoj³⁶ pre nego što je Tribunal zatražio ustupanje nadležnosti u ovom predmetu.

TRAŽENI PRAVNI LEK

Žalba na presudu

A) Odbrana

- 1) da se poništi odluka Žalbenog veća da je žalilac kriv za zločine koji su mu dokazani;
- 2) da se donese odluka o ponavljanju postupka;
- 3) alternativno, umesto pravnih lekova pod 1) i 2), da se odluka Žalbenog veća iz paragrafa 397 Presude prema kojoj je žalilac kriv za ubistvo Osmana Didovića i Edina Bešića preinači;
- 4) da se kazna izrečena žalioocu preispita u svetlu pravnog lijeka pod 3).

B) Tužilaštvo

- 1) da se poništi odluka Pretresnog veća prema kojoj žrtve dela koja su pripisana žalioocu u Odeljku III Presude nisu uživale zaštitu zabrana propisanih režimom

³⁵ Reč je o odredi člana 38 KZ SFRJ, prema kojoj sud umesto smrtne kazne može izreći kaznu zatvora od 20 godina (prim.prir.).

³⁶ Period od 12. februara do 8. novembra 1994. godine (prim.prir.).

teških povreda koji je primenjiv na civile u rukama strane u oružanom sukobu čiji nisu državljani (što potpada pod član 2 Statuta Međunarodnog suda);

2) da se poništi nalaz Pretresnog veća da se, na osnovu izvedenih dokaza, nije van razumne sumnje uverilo da je žalilac imao udela u ubistvu ma kojeg od petorice muškaraca iz sela Jaskići;

3) da se poništi odluka Pretresnog veća da tužilac mora, da bi optuženi bio proglažen krivim za zločin protiv čovečnosti, dokazati van svake razumne sumnje da žalilac ne samo da je imao nameru da izvrši osnovno delo već da je, takođe, znao za kontekst raširenog i sistematskog napada na civilno stanovništvo, te da delo nije izvršeno iz čisto ličnih razloga koji nemaju veze s oružanim sukobom;

4) da se poništi odluka Pretresnog veća da je diskriminatorna namera element svih zločina protiv čovečnosti prema članu 5 Statuta;

5) da se preispita Odluka o iskazima svedoka.

Žalba na Presudu o kazni

1) odbrana zahteva da se umanju kazna koju je izreklo Pretresno veće;

2) da se minimalna kazna koju izrekne Pretresno veće računa od početka pritvora žalioaca;

3) da se žalioocu uračuna vreme koje je proveo u zatvoru u Nemačkoj pre nego što je Međunarodni sud zatražio ustupanje nadležnosti u ovom predmetu.

ZAKLJUČCI ŽALBENOG VEĆA

1) Osnov za žalbu odbrane: Nejednakost sredstava dovela je do uskraćivanja pravičnog suđenja

Prema navodima odbrane, žaliočevo pravo na pravično suđenje narušeno je okolnostima u kojima je vođeno suđenje. Izostanak saradnje i opstrukcija od strane vlasti Republike Srpske i gradskih vlasti u Prijedoru onemogućili su odbranu da na odgovarajući način iznese svoju argumentaciju na suđenju. Odbrana dalje navodi da su svedoci odbrane bili uglavnom Srbi koji borave u Republici Srpskoj, dok su svedoci Tužilaštva bili uglavnom Muslimani koji borave u zemljama zapadne Evrope i Severne Amerike koje su u potpunosti sarađivale. Stoga, odbrana smatra da nije bilo "jednakosti sredstava" na raspolaganju strankama između Tužilaštva i odbrane.

Žalbeno veće uvažava činjenicu da je odbrana imala poteškoće sa izvođenjem dokaza i, u tom smislu, ono je preduzelo sve raspoložive mere da te poteškoće umani. Što se principa "jednakosti sredstava" tiče, Žalbeno veće smatra da se ovaj princip odnosi na jednakost strana pred Pretresnim većem u onoj meri u kojoj ono može da utiče na obezbeđivanje te jednakosti. Poteškoće nad kojima Pretresno veće nema kontrolu ne mogu dovesti do povrede ovog principa. Iz navedenih razloga, Žalbeno veće je odbacilo ovaj osnov za žalbu odbrane.

2) Osnov za žalbu odbrane: Greška suda u utvrđivanju činjeničnog stanja koja je dovela do osujećenja pravde

Odbrana smatra da je Pretresno veće pogrešilo nalazeći da je žaliočeva krivica za ubistvo dvojice muslimanskih policajaca Edina Besića i izvesnog Osmana dokazana van svake razumne sumnje samo na osnovu svedočenja jednog svedoka Nihada Sefarovića. Odbrana smatra da je Nihad Sefarović nepouzdan svedok, s obzirom da ga je Tužilaštvu poslala Vlada Bosne i Hercegovine. Prema shvatanju odbrane, Vlada Bosne i Hercegovine je kao izvor iskompromitovana, jer je za drugog svedoka, Dragana Opačića, koga je ona poslala Tužilaštvu, utvrđeno da nije govorio istinu na suđenju.

Žalbeno veće smatra da odbrana nije uspeła da dovede u sumnju pouzdanost Nihada Sefarovića kao svedoka, niti da dokaže neuverljivost njegovog svedočenja, te stoga smatra da nema dokaza da je Pretresno veće pogrešno utvrdilo činjenično stanje i odbacuje ovaj osnov za žalbu odbrane.

3) Osnov za protivžalbu Tužilaštva: Zaključak Pretresnog veća da nije dokazano da su žrtve bile "zaštićena lica" po članu 2 Statuta (teške povrede)

Za primenu člana 2 Statuta neophodno je da budu ispunjena dva uslova: a) međunarodni karakter sukoba; b) da žrtve imaju status "zaštićenih lica" u skladu sa relevantnim odredbama Ženevskih konvencija.

Tužilaštvo smatra da je tokom čitavog predmetnog perioda postojao međunarodni oružani sukob između dve države Bosne i Hercegovine i SRJ. Sudija McDonald je u svom različitom i izdvojenom mišljenju, zauzela stav da je oružani sukob u pitanju bio međunarodnog karaktera.

Pretresno veće smatra da je do 19. maja 1992. godine, kada se JNA formalno povukla iz Bosne i Hercegovine, sukob bio međunarodnog karaktera. Nakon tog perioda, iako se nije jasno opredelilo, može se zaključiti da Pretresno veće smatra da je sukob poprimio karakter unutrašnjeg oružanog sukoba.

Žalbeno veće je zaključilo da su, u predmetnom periodu, oružane snage Republike Srpske delovale pod opštom kontrolom i u ime SRJ, te se i nakon 19. maja 1992. godine oružani sukob u Bosni i Hercegovini između bosanskih Srba i centralnih vlasti Bosne i Hercegovine mora klasifikovati kao međunarodni oružani sukob.

Kada je u pitanju status žrtava, prema relevantnim odredbama IV Ženevske konvencije, status "zaštićenih lica" imaju civili koji se nađu u rukama jedne strane u sukobu, ili jedne okupacione sile čiji nisu državljani. Na osnovu *travaux preparatoires* proizilazi da Konvencija ima za cilj i zaštitu lica istog državljanstva, ali koja imaju status izbeglica i stoga više ne duguju lojalnost toj strani, niti uživaju njenu diplomatsku zaštitu³⁷. Žalbeno veće smatra da je odsustvo i lojalnosti prema državi i diplomatske zaštite mnogo važnije od formalne veze državljanstva.

U predmetnom slučaju su bosanski Srbi, uključujući i žalioca, imali isto državljanstvo kao i žrtve (državljanstvo BiH), ali su snage bosanskih Srba delovale kao *de facto* organi druge države (SRJ), pa su tako zadovoljeni uslovi iz člana 4 Ženevske konvencije IV, potrebni da bi žrtve imale status "zaštićenih lica".

Na osnovu navedenih zaključaka, Žalbeno veće smatra da je žalilac kriv za teške povrede Ženevskih konvencija po tačkama 8, 9, 12, 15, 21 i 32 Optužnice, jer je Pretresno veće pogrešilo kada je žalioca oslobodilo pomenutih optužbi isključivo na osnovu neprimenjivosti režima teških povreda Ženevskih konvencija iz 1949. godine.

4) Osnov za protivžalbu Tužilaštva: Nalaz da nema dovoljno dokaza za učestvovanje u ubistvima u Jaskićima

Tužilaštvo navodi da je Pretresno veće pogrešilo kada je odlučilo da se ne može, na osnovu podnetih dokaza, uveriti van razumne sumnje da je optuženi na bilo koji način učestvovao u ubistvu ma kojeg od petorice muškaraca iz sela Jaskići. Tužilaštvo smatra da je Pretresno veće pogrešno primenilo test za dokaz van razumne sumnje, kao i da je pogrešilo prilikom primene doktrine zajedničke namere.

Razmotrivši navode Tužilaštva, Žalbeno veće je zaključilo da je ovaj osnov protivžalbe osnovan, jer je:

³⁷ Kao primer za ovo, u Presudi se navode nemački Jevreji koji su pre 1940. godine izbegli u Francusku i zatim pali u ruke nemačkih snaga koje su okupirale francusku teritoriju.

- a) Tadić aktivno učestvovao u zločinačkoj nameri da se iz regiona Prijedora ukloni nesrpsko stanovništvo i bio svestan ubistava koja su pratila činjenje nečovečnih dela nad nesrpskim stanovništvom.
- b) Bio naoružani pripadnik naoružane grupe koja je napala Jaskiće. Aktivno je učestvovao u napadu time što je sakupljao i pretukao neke od muškaraca iz Jaskića.
- c) Bilo predvidivo da su nesrbi mogli biti ubijeni u sprovođenju ovog zajedničkog cilja.

Stoga Žalbeno veće zaključuje da je Tadić učestvovao u ubistvima petorice muškaraca u Jaskićima koja su izvršena za vreme oružanog sukoba kao deo rasprostranjenog ili sistematskog napada na civilno stanovništvo, i da ga je Pretresno veće na osnovu odredaba člana 7(1) Statuta moralo proglasiti krivim.

U skladu sa odlukom da je član 2 Statuta primenjiv u ovom slučaju, Žalbeno veće proglašava Dušana Tadića krivim za ubistvo pomenutih lica u skladu sa tačkama 29, 30 i 31 Optužnice.

5) Osnov za protivžalbu Tužilaštva: Nalaz Pretresnog veća da se zločini protiv čovečnosti ne mogu izvršiti iz čisto ličnih pobuda

Pretresno veće je u Presudi prilikom tumačenja uslova za postojanje zločina protiv čovečnosti, zauzelo stav da je neophodno:

- a) da izvršenje dela bude geografski i vremenski vezano za oružani sukob
- b) da izvršilac bude upoznat sa širim kontekstom u kome izvršava to delo
- c) da delo ne bude izvršeno iz ličnih pobuda

Tužilaštvo navodi da član 5 Statuta ni na koji način ne ukazuje da je za postojanje zločina protiv čovečnosti neophodan uslov da delo ne bude izvršeno iz ličnih pobuda. Suprotno tumačenje bi "ograničenje nadležnosti iz člana 5 Statuta pretvorilo u suštinski element *mens rea* kod zločina protiv čovečnosti".

Tužilaštvo se slaže da ovo tumačenje nije uticalo na presudu protiv Tadića, ali smatra da je reč o bitnom pravnom pitanju od opšteg značaja za praksu Tribunala i da ga stoga treba ispraviti.

Žalbeno veće je zaključilo da je Pretresno veće tačno utvrdilo da izvršioce zločina koji nisu u vezi sa rasprostranjenim ili sistematskim napadima na civilno stanovništvo ne treba goniti za zločine protiv čovečnosti, što je uslovljeno posebnim karakterom dela. Međutim, Žalbeno veće smatra da u Statutu nema ničeg što bi zahtevalo postavljanje dodatnog uslova da dela ne smeju biti izvršena iz čisto ličnih pobuda. Da bi neko bio osuđen za zločin protiv čovečnosti, mora se

dokazati da su zločini bili u vezi sa napadom na civilno stanovništvo i da je optuženi znao da su njegova dela u takvoj vezi.

6) Osnov za protivžalbu Tužilaštva: Nalaz Pretresnog veća da svi zločini protiv čovečnosti zahtevaju postojanje diskriminatorne namere

Tužilaštvo navodi da je Pretresno veće pogrešilo u tumačenju da se svi zločini protiv čovečnosti moraju izvršiti sa diskriminatornom namerom. Tužilaštvo smatra da je ovaj zahtev neophodan isključivo kada je u pitanju delo progona, a ne svi zločini protiv čovečnosti.

Žalbeno veće je zaključilo da je Pretresno veće pogrešilo zauzevši stav da je diskriminatorna namera uslov za postojanje svih zločina protiv čovečnosti. Žalbeno veće smatra da formulacija člana 5 Statuta jasno i nedvosmisleno ukazuje da je ovaj uslov neophodan samo kod dela navedenih u članu 5(h) Statuta, koji se odnosi na razne vidove progona.

7) Osnov za protivžalbu Tužilaštva: Odbijanje zahteva Tužilaštva za obelodanjivanje iskaza svedoka odbrane

Tužilaštvo navodi da je većina u Pretresnom veću pogrešila kad je odbila zahtev Tužilaštva za dostavu izjava svedoka. Odluka o izjavama svedoka, u kojoj stoji da se odbrani ne može narediti da obelodani ranije izjave svedoka, predstavlja pitanje od uticaja na vođenje postupka pred Tribunalom, te stoga zahteva mišljenje Žalbenog veća. Protivna strana se složila da se Žalbeno veće izjasni o Odluci iako ona nije imala uticaja na presudu.

Žalbeno veće, shodno članu 25 Statuta, nema ingerencije da na bilo koji način odlučuje o odluci Pretresnog veća kao da je sama ta odluka predmet žalbe, ali smatra da može izneti svoj stav o tom pitanju. Stav je Žalbenog veća da Pretresno veće, zavisno od okolnosti slučaja, može narediti obelodanjivanje ranijih izjava svedoka odbrane nakon svedočenja, jer se na taj način Pretresnom veću omogućava da, uz poštovanje pravičnosti, ispuni svoju obavezu u utvrđivanju istine u svim postupcima koji spadaju u nadležnost Tribunala.

8) Žalba na presudu o kazni

O žalbi na presudu o kazni strane su iznele usmene argumente. Međutim, s obzirom da je Tužilaštvo uložilo žalbu koja se odnosi na tačke optužnice po kojima je optuženi oslobođen, Tužilaštvo i odbrana su se složili da, ukoliko Tadić bude proglašen krivim za navedene tačke optužnice, kazna bude određena u posebnom postupku. Shodno tome, Žalbeno veće smatra da odluku o žalbi na

presudu o kazni treba odložiti do okončanja zasebnog postupka o odmeravanju kazne. Do jula 1998. godine, nakon izricanja osuđujuće presude, sprovodio se zaseban postupak o odmeravanju kazne. Jula 1998. godine, u skladu sa pravilom 87 (C), procedura je izmenjena, tako da se kazna izriče zajedno sa osuđujućom presudom. U ovom predmetu, Presuda je izrečena u skladu sa prvobitnom procedurom. Potpravilo 6(D) predviđa da se izmenjena procedura neće primenjivati na način koji bi ugrozio prava optuženog u bilo kojem predmetu koji je u toku. U konkretnim okolnostima ovog slučaja, Žalbeno veće smatra da bi prava žalioca bila narušena kada bi se o njegovoj žalbi rešavalo u skladu sa novim pravilom.

IX. DISPOZITIV

327. Iz gorenavedenih razloga, ŽALBENO VIJEĆE JEDNOGLASNO

- (1) ODBIJA prvi osnov žalbe žalioca na Presudu;
- (2) ODBIJA treći osnov žalbe žalioca na Presudu;
- (3) ODLAŽE ODLUKU o žalbi žalioca na kaznu sve dok se ne završi daljnji postupak o odmeravanju kazne opisan u potparagrafu (6) ovog dispozitiva;
- (4) USVAJA prvi osnov protivžalbe Tužilaštva, PREINAČUJE presudu Pretresnog vijeća u tom dijelu i PROGLAŠAVA žalioca krivim po tačkama 8, 9, 12, 15, 21 i 32 optužnice;
- (5) USVAJA drugi osnov protivžalbe Tužilaštva, PREINAČUJE presudu Pretresnog vijeća u tom dijelu i PROGLAŠAVA žalioca krivim po tačkama 29, 30 i 31 optužnice.
- (6) ODLAŽE izricanje kazne po tačkama spomenutim u potparagrafima (4) i (5) do okončanja postupka o odmeravanju kazne;
- (7) SMATRA da djelo počinjeno iz čisto ličnih pobuda počinioca može predstavljati zločin protiv čovječnosti unutar značenja člana 5 Statuta Međunarodnog suda koji se odnosi na takve zločine;
- (8) NALAZI da je Pretresno vijeće pogriješilo zaključivši da svi zločini protiv čovječnosti zahtijevaju diskriminatornu namjeru i SMATRA da je takva namjera

neophodni pravni element tog krivičnog djela samo u odnosu na one zločine za koje se to izričito traži, to jest, za krivična djela progona koji se navodi u članu 5(h) Statuta Međunarodnog suda;

(9) SMATRA da Pretresno vijeće može, u zavisnosti od okolnosti predmeta koji razmatra, naložiti objelodanjivanje izjava svjedoka odbrane nakon glavnog ispitivanja tog svjedoka.

/potpis na originalu/
/potpis na originalu/
Mohamed Shahabuddeen
predsjedavajući

/potpis na originalu/
Antonio Cassese

Wang Tieya

/potpis na originalu/
originalu/
Rafael Nieto-Navia

/potpis na
Florence Ndepele Mwachande Mumba

Dana 15. jula 1999.
U Hagu, Holandija.

PRED PRETRESNIM VEĆEM

U sastavu:
predsjedavajući sudija Gabrielle Kirk McDonald
sudija Lal Chand Vohrah
sudija Patrick Lipton Robinson

Sekretar: gđa Dorothee de Sampayo Garrido-Nijgh

Presuda od: 11. novembar 1999.

TUŽILAC

protiv

DUŠKA TADIĆA

PRESUDA O KAZNI

Tužilaštvo:**žalioca:**

**g. Upawansa Yapa
gđa Brenda Hollis
Livingston
g. William Fenrick
g. Michael Keegan
gđa Ann Sutherland**

Pravni zastupnici

**g. William Clegg
g. John**

Pretno veće je 15. oktobra 1999. godine održalo pretres pre izricanja kazne na kojem je Tužilaštvo podnelo određene dokazne predmete, obe strane su podnale svoja usmena izlaganja, a izjavu je dao i Duško Tadić. U prvostepenom postupku, Tadić je oglašen krivim po devet tačaka optužnice, delimično krivim po dve, a oslobođen po 20 tačaka optužnice. Žalbeno veće je proglasilo Tadića krivim po devet tačaka optužnice. Pre izricanja kazne po novih devet tačaka optužnice za koje je Žalbeno veće proglasilo Tadića krivim, jer je utvrdilo da su žrtve bile zaštićena lica u skladu sa primenjivim odredbama Ženevskih konvencija, kao i da je van svake razumne sumnje dokazano učešće Tadića u ubistvu pet lica iz Jaskića, Pretresno veće je razmotrilo sve okolnosti relevantne za izricanje kazne.

Otežavajuće okolnosti

Kao otežavajuće okolnosti, Pretresno veće navodi da je Tadić bio potpuno svestan teških uslova u logorima, nečovečnog postupanja prema zatvoreniciima i da je dobrovoljno učestvovao u tome. Uzeta je u obzir i spremnost Tadića da izvrši zločine i da učestvuje u napadima na nesrpsko civilno stanovništvo opštine Prijedor, što se vidi iz njegovog neposrednog učešća u napadu na Sivce i Jaskiće, kao i iz neposrednog učešća u progonu nesrpskog stanovništva u opštini Prijedor.

Olakšavajuće okolnosti

S obzirom da je Pretresno veće u svojoj presudi od 14. jula 1997. godine kao otežavajuću okolnost navelo da Dušan Tadić nije sarađivao sa tužiocem, odbrana navodi da bi Pretresno veće trebalo da uzme u obzir činjenicu da je Tadić u međuvremenu Tužilaštvu stavio na raspolaganje materijal koji se odnosi na određene događaje u opštini Prijedor.

Pretresno veće smatra da ocenu toga da li je optuženo ili osuđeno lice "značajno sarađivalo" u smislu pravila 101(B)(ii) daje Pretresno veće a ne Tužilaštvo. Nakon razmatranja relevantnog materijala, Pretresno veće je ocenilo da davanje tog materijala predstavlja određen stepen saradnje, ali ne zadovoljava kriterijum značajne saradnje koju predviđa pravilo 101(B)(ii).

Pretno veće je, na zahtev odbrane, naložilo sekretaru Tribunala da pripremi i podnese izveštaj o vladanju Dušana Tadića u pritvoru u Pritvorskoj jedinici Ujedinjenih nacija. U tom izveštaju, upravnik Pritvorske jedinice navodi da se Tadić u prethodnih 18 meseci ponašao kao uzoran pritvorenik. Pretno veće je ovo uzelo u obzir prilikom odmeravanja kazne.

Lične prilike Duška Tadića

Pretno veće je zauzelo stav da su iste lične prilike Dušana Tadića koje su bile relevantne za izricanje prvobitne kazne relevantne i za izricanje kazne po ovim tačkama optužnice.

Zločini protiv čovečnosti i ratni zločini

Pretno veće ima zadatak da izrekene kaznu Dušanu Tadiću za delo ubistva petorice muškaraca u Jaskićima za koje ga je Žalbeno veće osudilo na osnovu tri različite kvalifikacije: namerno ubistvo kao teška povreda (tačka 29), ubistvo kao kršenje zakona ili običaja ratovanja (tačka 30) i ubistvo kao zločin protiv čovečnosti (tačka 31).

Pretno veće slaže se sa stanovištem koje je zauzelo Žalbeno veće u *Presudi po žalbi u predmetu Erdemović* da zabranjena radnja izvršena u okviru zločina protiv čovečnosti, naime uz svest da ta radnja predstavlja deo rasprostranjenog i sistematskog napada na civilno stanovništvo, jeste, ukoliko je sve drugo isto, teže krivično delo od običnog ratnog zločina i da bi trebalo da povlači za sobom težu kaznu. Ovo stanovište zastupljeno je i u praksi Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu.³⁸

Tačka 8: mučenje ili nečovečno postupanje

Pretno veće je konstatovalo da se u tački 8 Optužnice Dušan Tadić alternativno tereti za dva različita dela, odnosno mučenje ili nečovečno postupanje. Žalbeno veće u svojoj presudi nije preciziralo za koje od ta dva dela proglašava Tadića krivim. Pretno veće smatra da je njegov zadatak da izrekne kaznu na osnovu toga što je Žalbeno veće Tadića proglasilo krivim po tački 8 Optužnice i da nije na njemu da utvrđuje za koja od dva različita krivična dela se Tadić smatra krivično odgovornim. S obzirom da dvosmislenost nesporno postoji, Pretno veće je odlučilo da primeni princip *in dubio pro reo*, koji nalaže da se svaka dvosmislenost mora tumačiti u korist branjenika. Iz tog razloga

³⁸ *Tužilac protiv Kambande*, Predmet br. ICTR-97-23-S, Presuda i Kazna, 4. septembar 1998, stav 14; *Tužilac protiv Akayesua*, Predmet br. ICTR-96-4-T, Kazna, 2. oktobar 1998, stav 6 do 10; *Tužilac protiv Serushagwa*, Predmet br. ICTR-98-39-S, Kazna, 5. februar 1999, stav 13 do 14; i *Tužilac protiv Kayisheme i Ruzindane*, Predmet br. ICTR-95-1-T, Kazna, 21. maj 1999, stav 9.

Pretnesno veće je odredilo Dušanu Tadiću kaznu za lakše krivično delo - nečovječno postupanje.

KAZNE

IZ GORE NAVEDENIH RAZLOGA, PRETNESNO VIJEĆE, nakon što je razmotrilo sav dokazni materijal i argumentaciju u svjetlu Statuta i Pravilnika, jednoglasno izriče Dušku Tadiću sljedeće kazne:

A. Tačke 8 i 9

Za nečovječno postupanje kao tešku povredu, Pretnesno vijeće osuđuje Duška Tadića na devet godina zatvora;
Za namerno nanošenje teških patnji ili teških tjelesnih povreda ili teškog narušenja zdravlja kao tešku povredu, Pretnesno vijeće osuđuje Duška Tadića na devet godina zatvora;

B. Tačka 12

Za namerno nanošenje teških patnji ili teških tjelesnih povreda ili teškog narušenja zdravlja kao tešku povredu, Pretnesno vijeće osuđuje Duška Tadića na šest godina zatvora;

C. Tačka 15

Za namerno nanošenje teških patnji ili teških tjelesnih povreda ili teškog narušenja zdravlja kao tešku povredu, Pretnesno vijeće osuđuje Duška Tadića na šest godina zatvora;

D. Tačka 21

Za namerno nanošenje teških patnji ili teških tjelesnih povreda ili teškog narušenja zdravlja kao tešku povredu, Pretnesno vijeće osuđuje Duška Tadića na šest godina zatvora;

E. Tačke 29, 30 i 31

Za namerno ubistvo kao tešku povredu, Pretnesno vijeće osuđuje Duška Tadića na dvadeset i četiri godine zatvora;

Za ubistvo kao kršenje zakona ili običaja ratovanja, Pretnesno vijeće osuđuje Duška Tadića na dvadeset i četiri godine zatvora;

Za ubistvo kao zločin protiv čovječnosti, Pretnesno vijeće osuđuje Duška Tadića na

dvadeset i pet godina zatvora;

F. Tačka 32

Za namerno nanošenje teških patnji ili teških tjelesnih povreda ili teškog narušenja zdravlja kao tešku povredu, Pretresno vijeće osuđuje Duška Tadića na devet godina zatvora;

G. Istovremeno služenje kazni³⁹

Sve kazne će se služiti istovremeno, i *inter se* i u odnosu na kazne koje su izrečene u

Presudi o kazni od 14. jula 1997.

H. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru

U skladu sa pravilom 101(D), Duško Tadić ima pravo da mu se uračuna vrijeme “koje je proveo u pritvoru čekajući na izručenje Međunarodnom sudu, ili čekajući na suđenje ili žalbeni postupak”. Mada je uhapšen 12. februara 1994, njegov pritvor u očekivanju izručenja Međunarodnom sudu počeo je tek 8. novembra 1994, kada je Pretresno vijeće I uputilo zvanični zahtjev Vladi Savezne Republike Njemačke za ustupanje nadležnosti Međunarodnom sudu.⁴⁰ Prema tome, Duško Tadić ima pravo da mu se u služenje kazne koju mu je izreklo Pretresno vijeće uračuna pet godina i tri dana koje je već odslužio, sa danom ove Presude o kazni, zajedno sa vremenom koje eventualno bude proveo čekajući odluku po eventualnim žalbama. Sastavljeno na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu se engleski tekst smatra mjerodavnim.

/potpis na originalu/
Gabrielle Kirk McDonald
predsjedavajuća

/potpis na originalu/
Lal Chand Vohrah

/potpis na originalu/
Patrick Lipton Robinson

Dana 11. novembra 1999.
U Hagu, Holandija

³⁹ U takvim slučajevima zatvorenik se pušta na slobodu istekom najduže od izrečenih kazni (prim.prir.)

⁴⁰ *Tužilac protiv Duška Tadića*, Predmet br. IT-94-1-D, Odluka Pretresnog vijeća o zahtjevu tužioca za izdavanje zvaničnog zahtjeva za ustupanje nadležnosti, 8. novembar 1994.

PRED ŽALBENIM VEĆEM

U sastavu:

**predsedavajući sudija Mohamed Shahabuddeen
sudija Florence Ndepele Mwachande Mumba
sudija Antonio Cassese
sudija Wang Tieya
sudija Rafael Nieto-Navia**

Sekretar: gđa Dorothee de Sampayo Garrido-Nijgh

Presuda od: 26. januara 2000. godine

TUŽILAC

protiv

DUŠKA TADIĆA

PRESUDA O ŽALBI NA KAZNU

Tužilaštvo:

žalioca:

**g. Upawansa Yapa
gđa Brenda Hollis
Livingston
g. William Fenrick
g. Michael Keegan
gđa Ann Sutherland**

Pravni zastupnici

**g. William Clegg
g. John**

OSNOVI ZA ŽALBU

I Žalba na Presudu o kazni od 14. jula 1997. godine

Odbrana je iznela sledeće osnove za žalbu na Presudu o kazni:

- 1) da je ukupna kazna od 20 godina zatvora koju je izreklo Pretresno veće nepravilna jer:
 - d) je duža nego što to zahtevaju činjenice u ovom predmetu.
 - e) je Pretresno veće pogrešilo što nije uzelo u obzir opštu praksu sudova u bivšoj Jugoslaviji pri izricanju zatvorskih kazni u skladu sa članom 24 Statuta. Prema pomenutoj praksi, kazna od 20 godina zatvora je najduža kazna koja se može izreći i to samo kao supstitut smrtne kazne⁴¹.

⁴¹ Reč je o odrebi člana 38 KZ SFRJ, prema kojoj sud umesto smrtne kazne može izreći kaznu zatvora od 20 godina (prim.prir.).

f) Pretresno veće nije posvetilo dovoljno pažnje ličnim prilikama Dušana Tadića.

2) Da je Pretresno veće pogrešilo kada je preporučilo da se minimalna kazna računa "od kasnijeg od sljedeća dva datuma: datuma Presude o kazni ili datuma konačne odluke o eventualnoj žalbi". Na taj način žalilac bi bio kažnjen zbog korišćenja prava na žalbu.

3) Da je Pretresno veće pogrešilo što žalioocu nije uračunalo vreme koje je proveo u zatvoru u Nemačkoj⁴² pre nego što je Tribunal zatražio ustupanje nadležnosti u ovom predmetu.

II Žalba na Presudu o kazni od 11. novembra 1999. godine

Odbrana je navela šest osnova za žalbu:

1) da je Pretresno veće pogrešilo što je pri odmeravanju kazne stavilo preveliki naglasak na odvratanje (sprečavanje budućeg vršenja krivičnih dela).

2) da je Pretresno veće pogrešilo što nije posvetilo dovoljno pažnje potrebi da se ustanovi dijapazon kazni koje će primereno odražavati relativni položaj različitih optuženih i njihovu ulogu u događajima u koje su bili umešani.

3) da je Pretresno veće pogrešilo ocenivši da predaja izvesnih materijala Tužilaštvu ne predstavlja značajnu saradnju u smislu potpravila 101(B)(ii) Pravilnika o postupku i dokazima.

4) da je Pretresno veće pogrešno ocenilo da za zločine protiv čovečnosti, pod uslovom da je sve drugo jednako, treba izreći težu kaznu nego za ratne zločine.

5) da Pretresno veće nije pridalo dovoljno važnosti opštoj praksi izricanja kazni sudova bivše Jugoslavije.

6) da je Pretresno veće pogrešilo što žalioocu nije uračunalo vreme provedeno u pritvoru u Nemačkoj pre upućivanja zahteva za ustupanje nadležnosti Tribunalu.

TRAŽENI PRAVNI LEK

I Žalba na Presudu o kazni od 14. jula 1997. godine

1) da se smanji kazna koju je izreklo Žalbena veće

⁴² Period od 12. februara do 8. novembra 1994. godine (prim.prir.)

2) da se minimum služenja kazne koji je odredilo Žalbeno veće preinači tako da počne teći od početka pritvora žalioca u Nemačkoj

3) da se žalioцу uračuna vreme provedeno u pritvoru u Nemačkoj pre nego što je Tribunal uputio zahtev za ustupanje nadležnosti

II Žalba na Presudu o kazni od 11. novembra 1999. godine

1) da se smanji kazna koju je izreklo Pretresno veće.

2) da se žalioцу uračuna vreme provedeno u pritvoru u Nemačkoj pre nego što je Tribunal uputio zahtev za ustupanje nadležnosti

I ŽALBA NA PRESUDU O KAZNI OD 14. JULA 1997. GODINE

1) Osnov za žalbu odbrane: Kazna koju je izreklo Pretresno veće je nepravilna

Povodom tvrdnje žalioца da je kazna od 20 godina nepravilna jer je duža nego što zahteva utvrđeno činjenično stanje, Žalbeno veće zaključuje da je Pretresno veće pravilno iskoristilo svoje diskreciono pravo u pogledu odmeravanja kazne, da prilikom odmeravanja nije učinjena nikakva greška i da kazna od 20 godina zatvora ulazi u okvir u kojem Pretresno veće prema Statutu može određivati kaznu. Drugo, Žalbeno veće smatra da nije tačna tvrdnja odbrane da Pretresno veće nije u dovoljnoj meri uzelo u obzir praksu izricanja zatvorskih kazni u bivšoj Jugoslaviji. Konačno, Žalbeno veće ocenjuje da je Pretresno veće na primeren način uzelo u obzir lične prilike Tadića. Iz navedenih razloga, Žalbeno veće odbacuje ovaj osnov žalbe.

2) Osnov za žalbu odbrane: Pogrešna odluka da se preporučeni minimum služenja kazne računa "od kasnijeg od sledeća dva datuma - datuma izdavanja Presude o kazni ili datuma konačne odluke u žalbenom postupku"

Žalbeno veće smatra da je Pretresno veće pogrešilo utoliko što je odredilo da se preporučeni minimum računa od trenutka konačne odluke u eventualnom žalbenom postupku. Međutim, ne smatra da je Pretresno veće pogrešilo kad je naložilo 10 godina kao minimum uz mogućnost računanja od presude o kazni od 14. jula 1997. godine, te stoga Žalbeno veće donosi odluku da, osim ako nastupe izvanredne okolnosti, Dušan Tadić treba da izdržava zatvorsku kaznu najkraće do 14. jula 2007. godine.

3) Osnov za žalbu odbrane: Pogrešna odluka da se žalioocu ne uračuna vreme provedeno u pritvoru pre upućivanja zahteva za ustupanje nadležnosti od strane Tribunala

Žalbeno veće zaključuje da interesi pravde zahtevaju da se žalioocu u izdržavanje kazne uračuna vreme provedeno u pritvoru u Saveznoj Republici Nemačkoj i da shodno tome ovo vreme treba računati od 12. februara 1994. godine. Tako se Dušanu Tadiću uračunava pet godina, jedanaest meseci i četrnaest dana, računajući od dana donošenja ove presude.

II ŽALBA NA PRESUDU O KAZNI OD 11. NOVEMBRA 1999. GODINE

1) Osnov za žalbu odbrane: Pretresno veće je pogrešilo što je pri odmeravanju kazne za kršenja međunarodnog humanitarnog prava stavilo preveliki naglasak na odvracanje

Odbrana sugerše da je Pretresno veće pogrešilo kada se složilo s mišljenjima iznetim u predmetima *Čelebići*⁴³ i *Furundžija*⁴⁴ o značaju faktora odvracanja, te dovodi u pitanje stav Pretresnog veća da je "odvracanje vjerovatno najvažniji činilac u procjeni odgovarajućih kazni za kršenje međunarodnog humanitarnog prava".⁴⁵

Žalbeno veće prihvata da je princip odvracanja element koji se opravdano može razmatrati pri odmeravanju kazne, ali prihvata i da tom faktoru ne treba pridavati preveliku važnost u ukupnom odmeravanju kazne. U ovom slučaju, Žalbeno veće smatra da Pretresno veće nije stavilo preveliki naglasak na odvracanje kao faktor u odmeravanju kazne, pa stoga odbacuje ovaj žalbeni zahtev.

2) Osnov za žalbu odbrane: Greška u odnosu na potrebu da se ustanovi dijapazon kazni koje će primereno odražavati relevantni položaj optuženog

Žalbeno veće smatra da odluka Pretresnog veća, u poređenju sa praksom Međunarodnog suda i Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu, ne uzima dovoljno u obzir potrebu da kazne odražavaju relativni značaj uloge žaliooca u širem kontekstu sukoba u bivšoj Jugoslaviji. Pored nesporne težine izvršenih dela i kriminalnog ponašanja na kome se zasnivaju optužbe po kojima je Dušan Tadić proglašen krivim, Žalbeno veće ocenjuje da je njegov položaj u strukturi

⁴³ "Presuda", *Tužilac protiv Zejnila Delalića i ostalih*, predmet br. IT-96-21-T, 16. novembar 1998 (u daljem tekstu: presuda u predmetu Čelebići).

⁴⁴ "Presuda", *Tužilac protiv Ante Furundžije*, predmet br. IT-95-17/1-T, 10. decembar 1998.

⁴⁵ Presuda o kazni od 11. novembra 1999, str. 6, para. 7, citat iz Presude u predmetu Čelebići, para. 1234. Vidi Žalbeni podnesak protiv Presude o kazni od 11. novembra 1999, str. 2.

komandovanja, u poređenju sa položajem njegovih nadređenih ili položajem samih tvoraca strategije etničkog čišćenja, veoma nizak. Na osnovu iznesenih zaključaka, Žalbeno veće smatra da je kazna teža od 20 godina zatvora po bilo kojoj tački optužnice po kojoj je žalilac proglašen krivim previsoka.

3) Osnov za žalbu odbrane: Pogrešna ocena da materijali koje je žalilac dostavio Tužilaštvu ne predstavljaju značajnu saradnju u smislu potpravila 101(B)(ii)

Žalbeno veće odbacuje ovaj osnov žalbe navodeći da odbrana za iznesenu tvrdnju nije podnela nijedan pravni ili činjenični argument.

4) Osnov za žalbu odbrane: Pogrešna ocena da za zločine protiv čovečnosti treba izreći težu kaznu nego za ratne zločine

Žalbeno veće je zauzelo stav da u pravu nema razlike u težini između zločina protiv čovečnosti i ratnog zločina i da se za oba dela mogu izreći iste kazne, pri čemu se težina u svakom pojedinačnom slučaju određuje prema okolnostima datog slučaja. Iz navedenih razloga Žalbeno veće usvaja ovaj žalbeni osnov.

5) Osnov za žalbu odbrane: Pretresno veće je pogrešilo što nije dalo dovoljno važnosti opštoj praksi izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije

Prema mišljenju Žalbenog veća, Pretresno veće nije napravilo nikakve greške u načinu na koji je koristilo svoje diskreciono pravo u pogledu uvažavanja prakse izricanja zatvorskih kazni sudova bivše Jugoslavije i zato odbacuje ovaj žalbeni osnov.

6) Osnov za žalbu odbrane: Pretresno veće je pogrešilo što žalioocu nije uračunalo vreme provedeno u pritvoru u Nemačkoj pre upućivanja zahteva za ustupanje nadležnosti Tribunalu

Ovaj osnov žalbe identičan je trećem osnovu žalbe na Presudu o kazni od 14. jula 1997. godine gde je Žalbeno veće zaključilo da interesi pravde zahtevaju da se žalioocu u izdržavanje kazne uračuna vreme provedeno u pritvoru u Saveznoj Republici Nemačkoj i da, shodno tome, ovo vreme treba računati od 12. februara 1994. godine. Tako se Dušanu Tadiću uračunava pet godina, jedanaest meseci i četrnaest dana, računajući od dana donošenja ove presude.

DISPOZITIV

Iz gorenavedenih razloga, **ŽALBENO VIJEĆE**

(1) ODBACUJE prvi osnov žalbe na Presudu o kazni od 14. jula 1997. i POTVRĐUJE kazne koje su žalioocu izrečene Presudom o kazni od 14. jula 1997;

(2) ODBACUJE prvi, treći i peti osnov žalbe na Presudu o kazni od 11. novembra 1999;

(3) USVAJA drugi i četvrti osnov žalbe na Presudu o kazni od 11. novembra 1999, pri čemu sudija Cassese ima protivno mišljenje o četvrtom osnovu, PREINAČUJE Presudu o kazni od 11. novembra 1999. s obzirom na tačke 29, 30 i 31 optužnice i OSUĐUJE Duška Tadića na dvadeset godina zatvora za svaku od tih tačaka;

(4) POTVRĐUJE kazne izrečene Presudom o kazni od 11. novembra 1999. za tačke 8, 9, 12, 15, 21 i 32;

(5) NALAŽE da se kazne izrečene u potparagrafu (3) u gornjem tekstu, kao i kazne izrečene Presudom o kazni od 14. jula 1997. i 11. novembra 1999, a koje su potvrđene potparagrafima (1) i (4) u gornjem tekstu, počnu izdržavati od današnjeg datuma;

(6) NALAŽE da se svaka od kazni izrečenih u potparagrafu (3) u gornjem tekstu izdržava uporedo, i *inter se* i u odnosu na kazne izrečene Presudom o kazni od 14. jula 1997. i 11. novembra 1999, koje su potvrđene potparagrafima (1) i (4) u gornjem tekstu;

(7) USVAJA drugi osnov žalbe na Presudu o kazni od 14. jula 1997. utoliko što PREINAČUJE Presudu o kazni od 14. jula 1997. i preporučuje da bi, osim ako nastupe vanredne okolnosti, Duško Tadić trebao izdržavati kaznu najkraće do 14. jula 2007;

(8) USVAJA treći osnov žalbe na Presudu o kazni od 14. jula 1997. i šesti osnov žalbe na Presudu o kazni od 11. novembra 1999, PREINAČUJE Presudu o kazni od 14. jula 1997. i Presudu o kazni od 11. novembra 1999. time što UTVRĐUJE da Duško Tadić ima pravo da mu se u kazne pomenute u potparagrafu (5) u gornjem tekstu uračuna pet godina, 11 mjeseci i 14 dana, pri čemu to uračunavanje ne utiče na preporuku o minimumu izdržavanja kazne koja je sadržana u potparagrafu (7) u gornjem tekstu. Shodno tome, žalbe se dijelom usvajaju a dijelom odbacuju.

/potpis na originalu/
originalu/
Mohamed Shahabuddeen

/potpis na

Florence Ndepele Mwachande Mumba

/potpis na originalu/

/potpis na originalu/

Antonio Cassese

/potpis na originalu/

Wang Tieya

Rafael Nieto-Navia

Dana 26. januara 2000.

Hag, Holandija

3. Ante Furundžija

IT-95-17/1

PRED PRETRESNIM VEĆEM:

U sastavu:

sudija Florence Ndepele Mwachande Mumba, predsedavajući

sudija Antonio Cassese

sudija Richard George May

Sekretar: gđa Dorothee de Sampayo Garrido-Nijgh

Presuda donesena: 10. decembar 1998. godine

TUŽILAC

protiv

ANTE FURUNDŽIJE

PRESUDA

Tužilaštvo:

gđa. Brenda Hollis

gđa. Patricia Viseur-Sellers

g. Michael Blaxill

Obrana:

g. Luka S. Mišetić

g. Sheldon Davidson

Optužnica protiv Ante Furundžije podignuta je 10. novembra 1995. godine. Optuženom se stavlja na teret u tri zasebne tačke da je izvršio dela a) mučenje i nehumano postupanje; b) mučenje; c) povreda ličnog dostojanstva uključujući i silovanje. U optužnici se navodi da su pomenuta dela izvršena u štabu specijalne jedinici HVO-a "Džoker". Pripadnici SFOR-a uhapsili su Furundžiju 18. decembra 1997. godine nakon čega je prebačen u Pritvorsku jedinicu u Hagu. Presuda koja

je donesena protiv Ante Furundžije predstavlja prvu presudu u istoriji donesena za silovanje kao ratni zločin.

Optuženi se prvi put pojavio pred Tribunalom 19. decembra 1997. godine kada se izjasnio da nije kriv za sve tri tačke optužnice.

Odbrana je zahtevala povlačenje tačaka 12, 13 i 14 Optužnice sa obrazloženjem da Optužnica ne sadrži adekvatan opis činjenica i dela za koja se optuženi tereti. Tužilaštvo se složilo da povuče samo tačku 12 Optužnice, što je po odluci Pretresnog veća i učinilo. Zahtevi za povlačenje tačaka 13 i 14 Optužnice su odbijeni. Optužnica je tako izmenjena povlačenjem tačke 12. Redigovanje optužnice je bilo neophodno i zato što su navodi protiv ostalih optuženih i dalje bili zapečaćeni. Takođe, odbrana je zahtevala da se na osnovu pravila 66(A)(ii) Pravilnika o postupku i dokazima ne dozvoli svedočenje svedoka čije je izjave Tužilaštvo naknadno pribavilo, s obzirom da odbrani nisu dostavljene kopije izjava tih svedoka u propisanom roku od 60 dana pre datuma za koji je zakazano suđenje.

Pretresno veće je izrazilo svoju spremnost da zbog povrede pravila 66(A)(ii) od strane Tužilaštva odloži datum početka suđenja, ali je Odbrana pristala da pristupi suđenju jer su interesi optuženog, koji se u to vreme nalazio u pritvoru, to zahtevali.

Suđenje je počelo 8. juna 1998. godine. Izvođenje dokaza Tužilaštva je trajalo četiri dana, svedočilo je šest svedoka i podneta su četiri dokazna predmeta. Izvođenje dokaza odbrane započelo je 15. juna 1998. godine, saslušana su dva svedoka i podneta 22 dokazna predmeta. Odbrana je pozvala i jednog svedoka da svedoči o pitanjima vezanim za eventualno izricanje kazne. Obe strane su 22. juna 1998. godine iznele svoje završne reči, čime je pretres okončan.

Dana 29. juna 1998. godine, nakon završetka pretresa, Tužilaštvo je odbrani obelodanilo dva dokumenta. Redigovanu potvrdu, datiranu 11. jula 1995. godine, i izjavu svedoka datiranu 16. septembra 1995. godine, koju je izdao psiholog Centra za terapiju žena "Medika" u Zenici, Bosna i Hercegovina, koja se odnosi na svedokinju A i lečenje koje joj je ukazano u ovom centru.

Na zahtev odbrane, zbog profesionalnog prestupa Tužilaštva, čime je povređeno pravilo 68 Pravila o postupku i dokazima, Pretresno veće je 14. jula 1998. godine donelo odluku o ponovnom otvaranju postupka. U ovoj odluci se navodi da će se ponovno otvaranje postupka odnositi samo na medicinsko, psihološko ili psihijatrijsko lečenje ili savetovanje ukazano svedokinji A nakon maja 1993. godine. Tužilaštvu je naloženo da obelodani sve ostale dokumente koji su sa tim povezani.

Ponovljeni postupak počeo je 9. novembra 1998. godine. Odbrana je pozvala četiri svedoka, među kojima su bila dva veštaka, dok je Tužilaštvo pozvalo svoja dva veštaka. Ponovljeni postupak je okončan 12. novembra 1998. godine nakon završnih argumenata strana.

Činjenični navodi optužnice

U optužnici se navodi da su, otprilike 15. maja 1993. godine, pripadnici specijalne jedinice HVO-a "Džokeri" uhapsili svedokinju A, Muslimanku iz Viteza. Odveli su je u jednu kuću koja se nalazila pored bungalova, zgrade štaba "Džokera", i zatvorili je u jednu veliku sobu gde se nalazila grupa vopjnika. Optuženi je ušao u sobu i počeo da ispituje svedokinju A o spisku hrvatskih imena i aktivnostima njenih sinova. U sobu je doveden jedan hrvatski vojnik, svedok D, koji je izgledao teško pretučen. Optuženi je nastavio da ispituje svedokinju A i svedoka D. Dok ih je on ispitivao, jedan od vojnika iz sobe je silovao svedokinju A. Optuženi je nastavio da je ispituje i nije ništa učinio da to spreči.

Navodi odbrane

Odbrana ne osporava da je optuženi bio pripadnik "Džokera", ali tvrdi da on nije bio prisutan za vreme seksualnog zlostavljanja sveokinje A i da je nije ispitivao. Odbrana smatra da je sećanje svedokinje A nepouzdanost i u tom cilju ukazuje na nedoslednosti u njenom iskazu. Osim toga, odbrana tvrdi da u relevantno vreme nije postojalo stanje oružanog sukoba.

Utvrđene činjenice

Pretno veće je konstatovalo da je u periodu na koji se optužnica odnosi postojao oružani sukob između HVO-a i ABiH, oslanjajući se na kriterijum koji je postavilo Žalbeno veće u predmetu Tadić. Sledeće što je Pretno veće želelo da utvrdi jeste veza između navedenog kriminalnog ponašanja optuženog i oružanog sukoba.

Pretno veće je prihvatilo svedočenje svedokinje A o prirodi njenog ispitivanja od strane optuženog. Ona je bila civil u rukama "Džokera" i ispitivao ju je optuženi koji je bio zapovednik te jedinice. Bio je aktivni borac i učestvovao je u proterivanju muslimanskog stanovništva i hapšenjima (između ostalog i hapšenju svedoka D i E). Na osnovu utvrđenih činjenica, Pretno veće zaključuje da je očigledno postojala veza između oružanog sukoba i izvršenih krivičnih dela.

Optužbe protiv Furundžije zasnovane su na izjavama svedokinje A i delimično svedoka D. Oba svedoka govorila su o tome šta im se dogodilo sredinom maja 1993. godine u štabu "Džokera"-bungalovu i vikendici u Nadiocima u središnjoj

Bosni. Pretresno veće je dobilo uveravanja da od tada ova dva ključna svedoka nisu bila u međusobnom kontaktu, niti su znala gde se onaj drugi nalazi.

Nakon okončanja glavnog pretresa, 29. juna 1998. godine, Tužilaštvo je obelodanilo dokument pod naslovom "Potvrda o psihološkom tretmanu" iz Centra za terapiju žena "Medika" u Zenici od 11. jula 1995. godine.⁴⁶ Ovaj dokument se odnosi na svedokinju A i navodi da je ona 24. decembra 1993. godine stupila u kontakt sa "Medikom" u vezi sa psihološkom traumom od koje je patila otkako je bila zlostavljana u bungalovu. Dalje se navodi da je svedokinja A bila lečena u savetovalištu i da su nakon toga simptomi posttraumatskog stresnog poremećaja (PTSP) nestali. Tužilaštvo je takođe obelodanilo izjavu jedne neidentifikovane svedokinje od 16. septembra 1995. godine koja je izjavila da je svedokinju A prvi put videla u centru "Medika" 24. decembra 1993. godine, a poslednji put 11. jula 1995. godine.⁴⁷

Obrana je zbog toga Pretresnom veću podnela zahtev za brisanje svedočenja svedokinje A iz zapisnika, jer je kasno obelodanjivanje ovih dokumenata prouzrokovalo štetu odbrani i njenoj celokupnoj strategiji. Alternativno je zatraženo da se u slučaju proglašenja krivim održi novo suđenje. Odbrana takođe navodi da se verodostojnost izjava svedokinje A dovodi u sumnju zbog uspostavljene dijagnoze PTSP-a.

Pretresno veće je zaključilo da pamćenje svedokinja A o materijalnim aspektima događaja nije narušeno bilo kakvim psihičkim poremećajima koje je mogla imati. Nema dokaza o bilo kakvom oštećenju mozga, niti da je njeno pamćenje na bilo koji način narušeno lečenjem ili tretmanima kojima je bila podvrgnuta. Prema stavu koji je zauzelo Pretresno veće, čak i kada neka osoba pati od PTSP-a, ne znači da ona nužno daje netačan iskaz.

Primenjivo pravo

Mučenje

Mučenje nije izričito zabranjeno članom 3 Statuta, ali ovaj član ne sadrži popis krivičnih dela već samo njihovo ilustrativno navođenje. Član 3 Statuta obuhvata sva teška kršenja pravila međunarodnog humanitarnog prava, nezavisno od toga da li do kršenja dolazi u kontekstu međunarodnog ili unutrašnjeg oružanog sukoba. Pretresno veće je zaključilo da su članom 3 Statuta obuhvaćeni mučenje i povreda ličnog dostojanstva, što uključuje silovanje.

⁴⁶ Dokazni predmet D37

⁴⁷ Dokazni predmet D38

Pretno veće još navodi da je mučenje tokom oružanog sukoba posebno zabranjeno međunarodnim ugovornim pravom, naročito Ženevskom konvencijom iz 1949. godine i u Dopunskim protokolima iz 1977. godine.⁴⁸ Pretno veće je takođe konstatovalo da je mučenje kao ratni zločin bilo zabranjeno članom 142 Krivičnog zakona SFRJ i da je na osnovu uredbe sa zakonskom snagom od 11. aprila 1992. godine to kršenje postalo kažnjivo u Republici Bosni i Hercegovini.

Mučenje u vreme oružanog sukoba nesporno je zabranjeno opštim pravilima međunarodnog prava. Prema mišljenju Pretnog veća, to pravilo se može primenjivati kao deo međunarodnog običajnog prava, ili kao odredba ugovornog prava, ukoliko su ispunjeni određeni uslovi, pri čemu sadržaj zabrane ostaje isti.

Silovanje

Zavisno od okolnosti, silovanje se u međunarodnom krivičnom pravu može kvalifikovati i kao zasebni zločin, različit od mučenja.

Krivično gonjenje silovanja kao zločina protiv čovečnosti izričito je predviđeno članom 5 Statuta. Ako su ispunjeni traženi elementi, silovanje može takođe predstavljati tešku povredu Ženevskih konvencija, kršenje zakona ili običaja ratovanja⁴⁹ ili čin genocida,⁵⁰ i biti krivično gonjeno kao takvo. Pretno veće je zaključilo da član 3 Statuta obuhvata povredu ličnog dostojanstva, što uključuje silovanje.

Pretno veće navodi da je silovanje, kao i ostali teški seksualni delikti, u doba rata zabranjeno međunarodnim ugovornim pravom, odnosno Ženevskim konvencijama iz 1949. godine i Dopunskim protokolima I i II iz 1977. godine.

Pretno veće je konstatovalo da su silovanje i nečovečno postupanje kao ratni zločini bili zabranjeni članom 142 Krivičnog zakona SFRJ i da Republika Bosna i Hercegovina i dalje primenjuje odredbe takvog sadržaja. Zabrana silovanja i drugih teških seksualnih delikata u toku oružanog sukoba prerasla je u međunarodno običajno pravo.

Individualna krivična odgovornost

⁴⁸ Čl. 75 Dopunskog protokola uz Ženevske konvencije od 12. augusta 1949. o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I), od 8. juna 1977 (u daljem tekstu: "Dopunski protokol I"); i čl. 4 Dopunskog protokola uz Ženevske konvencije od 12. augusta 1949. o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (Protokol II), od 8. juna 1977.

⁴⁹ Čl. 3 Statuta

⁵⁰ Čl. 4 Statuta

Iz člana 7(1) Statuta proizilazi da nije zabranjeno samo izvršenje silovanja ili drugog teškog seksualnog delikta nego i planiranje, naređivanje ili podsticanje takvih dela, kao i pomaganje i doprinošenje njihovom izvršenju.

S obzirom da se Tužilaštvo oslonilo na član 7(1) bez davanja bliže specifikacije i prepustilo Pretresnom veću da prema svom nahodjenju pripiše krivičnu odgovornost, Pretresno veće smatra da, ukoliko se van razumne sumnje dokaže da je optuženi izvršio zločine za koje se tereti, ima ovlašćenje i obavezu da optuženog osudi po odgovarajućoj osnovi krivične odgovornosti u okviru izmenjene i dopunjene optužnice.

Pretresno veće smatra da su u međunarodnom krivičnom pravu pravni elementi pomaganja i doprinošenja: *actus reus*, koji se sastoji se od praktične pomoći, ohrabrivanja ili moralne podrške koji bitno utiču na izvršenje zločina, i *mens rea*, koju čini znanje da te radnje pomažu izvršenju krivičnog dela. Ovaj koncept pomaganja i doprinošenja treba razlikovati od koncepta zajedničkog cilja, gdje se *actus reus* sastoji od učestvovanja u zajedničkom kriminalnom poduhvatu, a potrebna *mens rea* od namere da se učestvuje.

Razlika između mučenja i pomaganja i doprinošenja mučenju

Pretresno veće je zauzelo stav da se svi oblici direktnog učešća u mučenju moraju smatrati delom saizvršenja i saizvršioce treba smatrati glavnim izvršiocima dela, bez obzira na različiti stepen njihovog direktnog učešća, koji se može uzeti u obzir samo prilikom odmeravanja kazne. Prema mišljenju Pretresnog veća, da bi se smatrao izvršiocem, odnosno saizvršiocem krivičnog dela mučenja, optuženi mora učestvovati u integralnom delu i krajnjoj svrsi mučenja, odnosno u nameri da pribavi informacije ili priznanja, kazni ili zastraši, prinudi ili diskriminiše žrtvu ili treće lice; dok, da bi se smatrao pomagačem ili doprinosiocem, optuženi mora asistirati u mučenju na neki način koji ima bitan uticaj na izvršenje krivičnog dela i sa znanjem da se odigrava mučenje. Pretresno veće navodi da su iznesene definicije i tvrdnje primenjive na silovanje i druge teške seksualne delikte.

Pravni zaključci

Primenljivost člana 3 Statuta

Za primenu međunarodnog humanitarnog prava neophodno je da postoji oružani sukob. Pretresno veće je ustanovilo da je u relevantnom periodu bio u toku oružani sukob između HVO i ABiH. Priroda ovog sukoba nije od značaja za primenu člana 3 Statuta. Pretresno veće je takođe zaključilo da član 3 Statuta obuhvata slučajevne mučenja i povreda ličnog dostojanstva. Time je Pretresno veće

utvrdilo postojanje vremenske, teritorijalne i stvarne nadležnosti u ovom predmetu.

Status učesnika

Optuženi je bio zapovednik “Džokera”, specijalne jedinice HVO-a. On je bio aktivni borac i učestvovao je u neprijateljstvima protiv muslimanske zajednice u području Lašvanske doline, uključujući i napad na selo Ahmiće, gde je lično učestvovao u izbacivanju Muslimana iz njihovih domova.

Optuženi B bio je zapovednik u jednoj od jedinica HVO-a.

Svedokinju A, Muslimanku, civilno lice koje nije učestvovalo u borbama, “Džokeri” su uhapsili i zatvorili.

Svedok D, Hrvat, bio je borac HVO-a koga su “Džokeri” uhapsili i zatvorili pod sumnjom da ih je izdao Armiji BiH, u čijem je zarobljeništvu proveo neko vreme.

Svedok E, Hrvat, nije bio borac. Pripadnici ABiH su ga uhapsili pošto je zalutao na njihovu teritoriju, a nakon što je pušten “Džokeri” su ga pritvorili radi ispitivanja.

Izmijenjena i dopunjena optužnica

Izmenjena i dopunjena optužnica tereti optuženog u dve tačke:

Tačka 13: KRŠENJE ZAKONA ILI OBIČAJA RATOVANJA (mučenje) priznato članom 3 Statuta

Na osnovu prihvaćenih dokaza, Pretresno veće smatra da su ispunjeni elementi mučenja i nalazi da je optuženi kao saizvršilac mučenja individualno odgovoran za ovo krivično delo.

Tačka 14: KRŠENJE ZAKONA ILI OBIČAJA RATOVANJA (povrede ličnog dostojanstva, što uključuje silovanje) priznato članom 3 Statuta

Na osnovu prihvaćenog dokaznog materijala, Pretresno veće zaključuje da je Tužilaštvo dokazalo van razumne sumnje da je svojim prisustvom i stalnim ispitivanjem optuženi pomogao i doprineo krivičnim delima koje je izvršio optuženi B. Pretresno veće proglašava optuženog individualno odgovornim za povredu ličnog dostojanstva što uključuje silovanje.

ODMERAIVANJE KAZNE

Optuženi Anto Furundžija je proglašen krivim po tački 13, kršenje zakona ili običaja ratovanja (mučenje), i tački 14, kršenje zakona ili običaja ratovanja (povreda ličnog dostojanstva što uključuje silovanje), prema članu 3 Statuta. Na osnovu ovih zaključaka o njegovoj krivici Pretresno veće mu određuje kaznu.

Otežavajuće okolnosti

U pogledu prve tačke Optužnice, Furundžija je u mučenjima imao ulogu saizvršioca, koja, prema mišljenju Pretresnog veća, ima jednaku težinu kao i uloga lica koje konkretno nanosi bol i patnju. Pretresno veće takođe uzima u obzir i da mučenje spada u najteža krivična dela.

Što se druge tačke optužnice tiče, Pretresno veće ima u vidu da optuženi nije lično izvršio silovanje, da je pomagao i doprineo silovanju i teškom seksualnom zlostavljanju svedokinje A. Optuženi ne samo da ove zločine nije sprečio već je u njihovom izvršenju imao istaknutu ulogu.

Pretresno veće smatra da ovo predstavlja izuzetno okrutan primer mučenja i silovanja i kao dodatno otežavajuću okolnost uzima činjenicu da je svedokinja A bila zatvoreni civil, potpuno prepuštena na milost i nemilost onima koji su je držali u zarobljeništvu. Kao otežavajuću okolnost, Pretresno veće uzima i položaj optuženog kao zapovednika "Džokera".

Olakšavajuće okolnosti

Kao olakšavajuću okolnost, Pretresno veće uzima u obzir starost optuženog, koji je u vreme izvršenja dela imao 23 godine. Pretresno veće je pri odmeravanju kazne imalo u vidu i činjenicu da je optuženi neosuđivan i da je otac malog deteta.

Opšta praksa sudova u bivšoj Jugoslaviji

Pretresno veće se poziva na stav koji je zauzelo Pretresno veće u Presudi o kazni u predmetu *Tadić* i ponavlja da član 142 Krivičnog zakona SFRJ omogućava izricanje teških kazni za ratne zločine, tačnije "zatvor od najmanje pet godina" ili smrtnu kaznu. Pretresno veće konstatuje da na osnovu člana 24. Statuta i pravila 101 (A) Pravilnika o postupku i dokazima može maksimalno izreći kaznu doživotnog zatvora, ali nikada smrtnu kaznu.

Kazna za višestruko proglašenje krivim

Pretresno veće je ustanovilo da je optuženi kriv po obe tačke kojima ga optužnica tereti. Prema pravilu 101(C) Pravilnika o postupku i dokazima, Pretresno veće određuje da li će se više izrečenih kazni izvršavati jedna za drugom ili istovremeno.

Prema članu 48 Krivičnog zakona bivše SFRJ, koji se još primenjuje u Republici Bosni i Hercegovini,⁵¹ ako je optuženi jednom radnjom izvršio više krivičnih dela, ili sa više radnji učinio više krivičnih dela, sud će prvo utvrditi kazne za svako od tih dela, a onda će za sva ta dela izreći jedinstvenu kaznu. U slučaju kazne zatvora, sud će izreći jednu kaznu težu od najveće utvrđene kazne, ali izrečena kazna ne sme dostići zbir svih utvrđenih kazni.⁵²

Pretresno veće ukazuje da je u brojnim pravnim sistemima kazna, izrečena u slučajevima višestrukog proglašenja krivim za dela izvršena jednom radnjom, ili sa više radnji za koje se može smatrati da pripadaju istoj delatnosti, ograničena na kaznu predviđenu za najteže od tih krivičnih dela.⁵³

Pretresno veće je donelo odluku da se kazna izrečena za povredu ličnog dostojanstva, što uključuje silovanje, izvršava istovremeno sa kaznom izrečenom za mučenje.

DISPOZITIV

IZ GORENAVEDENIH RAZLOGA, razmotrivši sav dokazni materijal i argumente strana, te Statut i Pravilnik, Raspravno vijeće optuženog Antu Furundžiju proglašava i osuđuje kako slijedi:

Optuženi ANTO FURUNDŽIJA:

Tačka 13: KRIV JE za kršenje zakona ili običaja ratovanja (mučenje). Za mučenje kao kršenje zakona ili običaja ratovanja, Pretresno vijeće osuđuje Antu Furundžiju na deset godina zatvora.

Tačka 14: KRIV JE za kršenje zakona ili običaja ratovanja (oskrvnuća ličnog dostojanstva, što uključuje silovanje).

⁵¹ Republika Hrvatska je 1997. godine donela sopstveni Krivični zakon

⁵² Tekst člana 48 glasi: "(1) Ako je počinioc jednom radnjom počinio nekoliko krivičnih djela ili je sa više radnji počinio više krivičnih djela o kojima još nije presuđeno, sud će prvo odmjeriti kaznu za svako od krivičnih djela, a zatim odmjeriti glavnu kaznu na sljedeći način: 1) ako je sud za jedno ili više krivičnih djela u stjecaju odredio smrtnu kaznu, izreći će samo tu kaznu; 3) Ako je sud odredio kazne zatvora za krivična djela u stjecaju, izreći će jednu kaznu koja će biti teža od najteže odmjerene kazne, no ne može biti jednaka zbroju svih odmjerenih kazni, niti duža od 15 godina."

⁵³ Primer ovakvog pristupa nalazimo u članu 55 i 56 holandskog Krivičnog zakona

Za oskrvuća ličnog dostojanstva što uključuje silovanje, kao kršenje zakona ili običaja ratovanja, Pretresno vijeće osuđuje Antu Furundžiju na osam godina zatvora.

Ove kazne izdržavat će se istovremeno.

A. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru

Na osnovu potpravila 101(D) Pravilnika, osuđenik ima pravo da mu se uračuna "eventualno vrijeme koje je proveo u pritvoru čekajući na izručenje Međunarodnom sudu ili čekajući na suđenje ili žalbeni postupak." Anto Furundžija pritvoren je od strane vlasti u Bosni i Hercegovini 18. decembra 1997. na osnovu Naloga za hapšenje i Naloga za izručenje kojeg je sudija Lal Chand Vohra izdao 8. decembra 1995.⁵⁴ Dana 18. decembra 1997. Anto Furundžija prebačen je u Pritvorsku jedinicu Ujedinjenih nacija u Hagu gdje je ostao u pritvoru tokom cijelog suđenja. Shodno tome, 11 mjeseci i 22 dana odbit će se od kazne danas izrečene Anti Furundžiji, kao i dodatno vrijeme koje će provesti u pritvoru čekajući na ishod eventualnog konačnog žalbenog postupka. U skladu sa pravilom 102 Pravilnika, kazna Anti Furundžiji umanjena za gorenavedeni odbitak počinje teći od danas.

B. Izdržavanje kazne

Na osnovu člana 27 Statuta i pravila 103 Pravilnika Anto Furundžija izdržavat će svoju kaznu u državi koju odredi predsjednik Međunarodnog suda. Transfer Ante Furundžije do te države obaviti će se što je prije moguće nakon isteka roka za podnošenje žalbe. U slučaju da se dostavi obavijest o žalbi, transfer optuženog Ante Furundžije, ukoliko proistekne iz ishoda žalbe, obaviti će se što je moguće prije nakon odluke Žalbenog vijeća o konačnoj žalbi. Dok se ne obavi transfer, Anto Furundžija ostati će u pritvoru Međunarodnog suda u skladu sa pravilom 102.

Sastavljeno na engleskom i francuskom, s tim da se engleski tekst smatra mjerodavnim.

/potpis na originalu/
Florence Ndepele Mwachande Mumba

/potpis na originalu/
originalu/
Richard May

/potpis na
Antonio Cassese

Dana 10. decembra 1998.

⁵⁴ Predmet br. IT-95-17-I, 8. decembar 1995. godine

U Hagu, Holandija

PRED PRETRESNIM VEĆEM:

U sastavu:

sudija Mohamed Shahabuddeen, predsedavajući

sudija Lal Chand Vohrah

sudija Rafael Nieto-Navia

sudija Patrick Lipton Robinsin

sudija Fausto Pocar

Sekretar: gđa Dorothee de Sampayo Garrido-Nijgh

Presuda donesena: 21. jula 2000. godine

TUŽILAC

protiv

ANTE FURUNDŽIJE

APELACIONA PRESUDA

Tužilaštvo:

g. Upawansa Yapa

g. Christopher Staker

g. Norman Farrell

Odbrana:

g. Luka S. Mišetić

g. Sheldon Davidson

Odbrana je 22. decembra 1998. godine uložila žalbu na Presudu Pretresnog veća od 10. decembra 1998. godine. Dana 3. februara 1999. godine, odbrana je podnela postsudsku aplikaciju Kolegijumu tribunala za izuzeće predsedavajućeg sudije Mumbe, molbu da se ukinu presuda i izrečena kazna i da se ponovi suđenje. Kolegijum je odbio ovu aplikaciju sa obrazloženjem da ova pitanja ne spadaju u njegovu nadležnost.

Pretres povodom uložene žalbe održan je 2. marta 2000. godine. Žalbeno veće je tom prilikom naglasilo da je njegova uloga ograničena članom 25 Statuta, koji predviđa da Žalbeno veće može odluku prvostepenog veća potvrditi, poništiti ili preinačiti po pitanju eventualnih grešaka u primeni prava koje utiču na valjanost presude, ili pri utvrđivanju činjenica koja su dovele do pogrešne primene prava.

OSNOVI ZA ŽALBU

Žalilac (Odbrana) izneo je sledeće osnove za žalbu:

- 1) da je Furundžiji bilo uskraćeno pravo na pravično suđenje i time prekršen Statut
- 2) da su dokazi bili nedovoljni da bi Furundžija bio osuđen po bilo kojoj od dve tačke Optužnice
- 3) da je odbrana bila oštećena korišćenjem dokaza relevantnih za dela koja nisu bila obuhvaćena optužnicom
- 4) da je predsedavajućeg sudiju Mumbu trebalo izuzeti
- 5) da je kazna koja je izrečena Furundžiji previsoka

TRAŽENI PRAVNI LEK

- 1) da Furundžija bude oslobođen ili alternativno da se presuda preinači ili da se održi novo suđenje
- 2) kao alternativni pravni lek, odbrana predlaže da, ukoliko Žalbeno veće potvrdi presudu Pretresnog veća, smanji izrečenu kaznu na kaznu koja neće preći 6 godina zatvora uključujući i vreme provedeno u pritvoru od 18. decembra 1997. godine.

ZAKLJUČCI ŽALBENOG VEĆA

Prvi osnov za žalbu odbrane:

Žalbeno veće smatra da Furundžiji nije uskraćeno pravo na pravično suđenje i odbacuje ovaj osnov žalbe.

Drugi osnov za žalbu odbrane:

Žalbeno veće je zaključilo da nema pokazatelja da činjenični nalazi Pretresnog veća ne odgovaraju podnetim dokazima i prema tome odbacuje i ovaj osnov žalbe.

Treći osnov za žalbu odbrane:

Žalbeno veće je odbacilo ovaj osnov za žalbu navodeći da nema indicija da dokazi koje je podnelo Tužilaštvo treba da budu sadržani u Optužnici i da odbrana nije bila oštećena postupanjem Pretresnog veća u dokaznom postupku.

Četvrti osnov za žalbu odbrane:

Povodom ovog osnova za žalbu, Žalbeno veće smatra da prethodno članstvo sudije Mumba u Komisiji UN o statusu žena nikako ne može izazvati razumnu bojazan da sudija sprovodi neki lični program zbog kojeg će biti pristrasan prema optuženom. Pored toga, sudija Mumba je u radu navedenog tela UN učestvovala kao predstavnik svoje zemlje, te stoga postupala u službenom svojstvu. Osim toga, na suđenju nije bilo spora o tome da li se silovanje može ili treba kvalifikovati kao ratni zločin, te stoga ne stoji navod žalioaca da je u presudi

definicija silovanja proširena u skladu sa stavovima Grupe eksperata. Žalbeno veće iz navedenih razloga odbacuje i ovaj osnov za žalbu.

Peti osnov za žalbu odbrane:

Žalbeno veće smatra da kazna koje je izrečena Furundžiji nije previsoka i da je Pretresno veće iskoristilo svoje diskreciono pravo pri odmeravanju kazne poštujući odredbe Statuta i Pravila o postupku i dokazima. Žalbeno veće tako odbacuje ovaj osnov za žalbu.

DISPOZITIV

Iz navedenih razloga ŽALBENO VEĆE, JEDNOGLASNO, odbacuje svaku od tačaka žalbe, odbacuje žalbu i potvrđuje presudu i kaznu.

/potpis na originalu/

Mohamed Shahabuddeen, predsedavajući

/potpis na originalu/

Lal Chand Vohrah

/potpis na originalu/

Rafael Nieto-Niavia

/potpis na originalu/

Patrick Lipton Robinson

/potpis na originalu/

Fausto Pocar

Dana 21. jula 2000. u Hagu, Holandija

4. Zlatko Aleksovski

IT-95-14/1-T

PRED PRETRESNIM VEĆEM:

U sastavu:

Sudija Almiro Simões Rodrigues, predsedavajući

Sudija Lal Chand Vohrah

Sudija Rafael Nieto-Niavia

Sekretar:
g. Jean-Jacques Heintz, zamjenik sekretara

Presuda donesena: 25. juna 1999.

TUŽILAC protiv ZLATKA ALEKSOVSKOG

PRESUDA

Tužilaštvo:

**g. Grant Niemann
Joka.
g. Anura Meddegoda**

Obrana:

g. Srđan

Suđenje Zlatku Aleksovskom pred Tribunalom počelo je 6. januara 1998. godine, a okončano 23. marta 1999. godine. Optužnica protiv Zlatka Aleksovskog objavljena je 2. novembra 1995. godine. Optužnica se, pored Aleksovskog, odnosila i na Darija Kordića, Tihofila Blaškića, Marija Čerkeza, Peru Skopljaka i Ivicu Šantića. Optužnica protiv Skopljaka i Šantića je povučena, postupci protiv Tihofila Blaškića, sa jedne strane, i Darija Kordića i Marija Čerkeza, sa druge, razdvojeni su, tako da se Zlatku Aleksovskom sudilo posebno na osnovu prvobitne optužnice. Optužnica ga tereti po tri različite tačke za nečovečno postupanje, namerno nanošenje teških patnji ili teških telesnih povreda, ili teškog narušenja zdravlja i za povredu ličnog dostojanstva. U optužnici se navodi da je u periodu od januara 1993. godine do kraja maja 1993. godine od pripadnika HVO-a ili njihovih saradnika preuzeo zatvorenički objekat u Kaoniku u kome su se nalazile stotine uhapšenih bosanskih Muslimana civila. Mnogi zatvorenici koji su se u navedenom periodu nalazili pod njegovom nadležnošću bili su podvrgnuti nečovečnom postupanju, između ostalog brutalnom ispitivanju, fizičkom i psihičkom zlostavljanju, kopanju rovova u opasnim situacijama, postavljeni u žive zidove, a neki su ubijani ili na drugi način protivzakonito lišeni života. Optuženom se stavlja na teret da je sam, ili u saradnji sa drugima, planirao, podsticao, naređivao ili na drugi način pomogao i učestvovao u planiranju, pripremi ili protivzakonitom postupanju sa zatvorenim bosanskim Muslimanima u Lašvanskoj dolini, ili je znao ili imao razloga znati da će njegovi podređeni izvršiti navedena dela, ili da su ih izvršili, a on nije preduzeo potrebne i razumne mere da spreči ili kazni krivce.

Postupajući u skladu sa nalogom za hapšenje koji je izdao Tribunal, hrvatska policija je 8. juna 1996. godine privela optuženog. Optuženi je iz pritvora u Republici Hrvatskoj prebačen u Hag 28. aprila 1997. godine.

Aleksovski se prvi put pojavio pred Tribunalom 29. aprila 1997. godine i tom prilikom se izjasnio da nije kriv ni po jednoj od tri tačke optužnice koje mu se stavljaju na teret.

Suđenje je otpočelo 6. januara 1998. godine. Izvođenje dokaza Tužilaštva trajalo je do 22. septembra 1998. godine. Svedočilo je 36 svedoka i podneto je 138 dokaznih predmeta.

Pretno veće je 23. januara 1998. godine donelo odluku u vezi sa privremenim puštanjem optuženog na slobodu, ocenivši da je zahtev odbrane dopušten iako je suđenje optuženom već započelo. Odbačen je argument Tužilaštva, prema kojem se pravilo 65 Pravilnika o postupku i dokazima⁵⁵ može primeniti samo pre početka suđenja. Međutim, Pretno veće je odbacilo meritum zahteva odbrane.⁵⁶

⁵⁵ Pravilo 65; Privremeno puštanje na slobodu:

- (A) Nakon što je pritvoren, optuženi ne može biti pušten na slobodu osim na temelju naloga Raspravnog vijeća.
- (B) Raspravno vijeće može naložiti puštanje na slobodu samo nakon što sasluša zemlju domaćina i samo ako se uvjeri da će se optuženi pojaviti na suđenju i da, u slučaju puštanja na slobodu, neće predstavljati opasnost ni za koju žrtvu, svjedoka ili bilo koju drugu osobu.
- (C) Za puštanje optuženog na slobodu Raspravno vijeće može odrediti bilo koje uvjete koje smatra odgovarajućima, uključujući izvršenje jamčevnice i poštivanje uvjeta koji su potrebni da bi se osigurala optuženikova prisutnost na suđenju i zaštita drugih.
- (D) Na sve odluke donešene na temelju ovog pravila može se izjaviti žalba ako podnošenje iste odobri Tročlano žalbeno vijeće kojemu su iznešeni dovoljni razlozi. Uzevši u obzir potpravilo (F), molbe za dopuštenje ulaganja žalbe podnose se u roku od sedam dana od pobijane odluke. U slučaju da se odluka izrekne usmeno, molba se podnosi u roku od sedam dana od izricanja usmene odluke, osim:
 - (i) ako strana koja je osporavala odluku nije bila prisutna ili zastupana kad je odluka izrečena, u kojem slučaju će rok početi teći od dana kad strana koja je osporavala bude obaviještena o usmenoj odluci; ili
 - (ii) ako je Raspravno vijeće dalo do znanja da će uslijediti pisana odluka, u kojem slučaju će rok početi teći od dana zavođenja pisane odluke.
- (E) Tužitelj može zatražiti odgodu izvršenja odluke Raspravnog vijeća o puštanju optuženog na osnovu toga što tužitelj namjerava uložiti žalbu na odluku, i taj zahtjev mora podnijeti u vrijeme podnošenja svog odgovora na početni zahtjev optuženog za privremeno puštanje na slobodu.
- (F) Kada Raspravno vijeće odobri odgodu izvršenja svoje odluke o puštanju optuženog, tužitelj mora podnijeti svoju žalbu najkasnije dan nakon donošenja te odluke.
- (G) Kada Raspravno vijeće naloži odgodu svoje odluke o puštanju optuženog do rješavanja žalbe tužitelja, optuženi neće biti pušten sve dok:
 - (i) ne istekne rok za podnošenje zahtjeva za dopuštenje ulaganja žalbe od strane tužitelja a takav zahtjev ne bude podnesen; ili
 - (ii) Tročlano žalbeno vijeće ne odbaci zahtjev za dopuštenje ulaganja žalbe; ili
 - (iii) Žalbeno vijeće ne odbaci žalbu; ili
 - (iv) Tročlano žalbeno vijeće ili Žalbeno vijeće ne nalože drugačije.
- (E) Raspravno vijeće može izdati nalog za uhićenje ukoliko je to potrebno, kako bi se osiguralo prisustvo optuženog koji je pušten ili se iz bilo kojeg drugog razloga nalazi na slobodi. Odredbe Drugog odjeljka Petog dijela primjenjuju se *mutatis mutandis*.

⁵⁶ Odluka kojom se odbacuje zahtjev za privremeno puštanje na slobodu, IT-95-14/1-T, od 23. januara 1998.

Izvođenje dokaza odbrane trajalo je od 20. maja do 27. avgusta 1998. godine. Pred Tribunal su izvedena 23 svedoka i priloženo je 37 dokaznih predmeta. Tužilaštvo je 22. septembra 1998. godine pozvalo dva svedoka radi pobijanja navoda odbrane. Odbrana je 19. i 20. oktobra pozvala tri svedoka kao odgovor na repliku Tužilaštva, koji su ujedno dali i iskaze u vezi sa određivanjem kazne.

Pretno veće je 2. decembra 1998. godine donelo drugu odluku u vezi sa zahtevom za privremeno puštanje na slobodu optuženog. Zahtev je usmeno odbačen sa obrazloženjem da odbrana nije dokazala da su uspunjena sva četiri uslova postavljena pravilom 65(B) Pravilnika o postupku i dokazima.

Tužilaštvo i odbrana su dali svoje završne reči 22. i 23. marta 1999. godine kada je rasprava proglašena završenom.

OPTUŽENI

Zlatko Aleksovski rođen je 1960. godine u Pakracu, u republici Hrvatskoj u bivšoj Jugoslaviji. Optuženi za sebe tvrdi da je hrvatskog "etničkog" porekla. Odrastao je u Zenici, u Bosni i Hercegovini, gde je završio srednju školu. Diplomirao je sociologiju na Univerzitetu u Sarajevu. U periodu od 1987. do 1992. godine bio je zaposlen u službi za prevaspitavanje u zatvoru u Zenici, kao vaspitač zadužen za zbrinjavanje i reintegraciju zatvorenika. Oženjen je i ima dvoje maloletne dece.

GLAVNI ARGUMENTI STRANA

Tužilaštvo navodi iste činjenice u prilog tri zločina koji se stavljaju na teret optuženom i tvrdi da su pomenuta dela učinjena između januara i maja 1993. godine, dok je optuženi bio upravnik zatvora Kaonik. Uslovi zatočenja bili su neprihvatljivi, a zatvorenici žrtve ubistava, fizičkog i psihičkog zlostavljanja, zastrašivanja, namernog nanošenja teških patnji ili teških tjelesnih povreda ili teškog narušenja zdravlja. Činjenice koje je Tužilaštvo iznelo u prilog tri tačke optužnice upućuju na događaje koji su se odigrali kako u logoru Kaonik, tako i van njega tokom prinudnog kopanja rovova. Osim toga, zatvorenici su korišćeni kao živi štit na raznim mestima u Lašvanskoj dolini.

Odbrana je na prvom mestu istakla da sukob u pitanju nije bio međunarodnog karaktera i da je interniranje tih lica bilo dozvoljeno po međunarodnom pravu. Odbrana je takođe istakla da se u svakom slučaju optuženi ne može smatrati odgovornim za njihovo interniranje. Kada je reč o uslovima interniranja, odbrana ne osporava da su ti uslovi bili loši, ali ističe da su bili u skladu s onim što je objektivno bilo moguće. Odbrana bezuslovno osporava pripisivanje zločina počinjenih van zatvora Kaonik optuženom.

MERODAVNO PRAVO

Veće je, kako bi ispravno presudilo, prvo iznelo svoju interpretaciju prava koje se može primeniti na činjenice u ovom predmetu, a nakon toga ispitalo da li se i u kojoj meri dela navedena u optužnici mogu pripisati optuženom.

Optužbe koje su iznesene protiv Aleksovskog zasnivaju se na članovima 2 i 3 Statuta. Navedeni članovi primenjuju se samo ukoliko su dela za koja se tereti optuženi izvršena u okviru oružanog sukoba i ako postoji uzročno-posledična veza između inkriminiranih dela i oružanog sukoba. Što se postojanja oružanog sukoba tiče, oslanjajući se na pravno shvatanje usvojeno u predmetu *Tadić*, Pretresno veće zaključuje da se u ovom slučaju ne osporava činjenica da je postojao oružani sukob između oružanih snaga muslimanske zajednice BiH i vojnih formacija bosanskih Hrvata. Kada je član 2 Statuta u pitanju, Pretresno veće nije uspeo postići sporazum o mogućnosti primene ovog člana, jer Muslimani zatvoreni u logoru Kaonik nisu imali status "zaštićenih lica" u smislu člana 4 Ženevske konvencije IV, pa je shodno tome optuženi oslobođen krivice po dve tačke optužnice koje ga terete za dela iz člana 2 Statuta. Pri razmatranju pravnih uslova potrebnih da bi se na neki zločin primenile odredbe člana 3 Statuta, Pretresno veće se oslonilo na presudu u predmetu *Tadić*, prihvatajući da nabrojanje dato u članu 3 nije iscrpno već samo ilustrativno.

Za dela koja nije lično izvršio, ali je na neki način pomogao i doprineo planiranju, pripremi ili izvršenju činjenjem, Zlatko Aleksovski se u Optužnici tereti na osnovu člana 7(1) Statuta, a na osnovu člana 7(3) Statuta za nečinjenje, odnosno propust da, kada je bio u mogućnosti, spreči izvršenje ovih dela. Pretresno veće je zauzelo stav da se odgovornost nadređenog u smislu člana 7 Statuta ne ograničava samo na vojne komandante, već se može primeniti i na civilne vlasti na analognom komandnom položaju i sa istim stepenom vlasti u odnosu na podređene. Nadređenost tako nije ograničena na status ili formalnu vlast, već se primenjuje na svakoga ko je imao *de facto* vlast. Što se potrebnog stepena kontrole tiče, Pretresno veće smatra da nije neophodno utvrditi da je nadređena osoba imala *de iure* ili *de facto* moć da sama kazni, već je dovoljna i sama mogućnost slanja izveštaja organima vlasti ukoliko je civilni organ vlasti dužan, s obzirom na svoj hijerarhijski položaj, da u slučaju kršenja prava tako postupi i ako je zahvaljujući tom položaju velika verovatnoća da će ti izveštaji pokrenuti istragu ili izricanje disciplinskih, odnosno krivičnih mera. Kada je reč o znanju da je počinjen, ili da će biti počinjen zločin, Pretresno veće smatra da nadređena osoba ne može tvrditi da nije znala ukoliko je svesno odbila da se upozna sa tom činjenicom. Osim toga, pretpostavlja se da nadređena osoba zna za kršenja ukoliko su ona česta i činjena tokom dugog vremenskog razdoblja.

ČINJENIČNI I PRAVNI ZAKLJUČCI

Razmatrajući da li su principi koji regulišu zarobljeništvo poštovani, Pretresno veće je utvrdilo da su uslovi u zatvoru Kaonik bilo nesporno loši, ali je uzelo u obzir i opšte uslove u relevantnom periodu, s obzirom da je linija fronta bila udaljena od zatvora manje od dva kilometra, pa je snabdevanje vodom, hranom i lekovima bilo otežano. Pretresno veće nije uspeło da utvrdi, na osnovu izjava svedoka, da su loši uslovi u zarobljeništvu bili posledica svesne volje, diskriminatorne namere, određenih radnji ili propusta osobe odgovorne za organizaciju zatvora.

Utvrđeno je da su hrvatski i muslimanski zatvorenici bili razdvojeni, ali je to bilo razumljivo s obzirom na postojanje oružanog sukoba. Hrvatske zatvorenike su predstavljali vojnici zatvoreni zbog običnih krivičnih dela ili disciplinskih prekršaja, dok su muslimanski zatvorenici bili uglavnom civili. Broj hrvatskih zatvorenika je bio znatno manji.

Optuženi nije bio u mogućnosti da se suprotstavi masovnom prilivu muslimanskih zatvorenika. Čak i pod pretpostavkom da se nije slagao sa zatvaranjem tih ljudi, Aleksovski je o tome samo mogao obavestiti pravosudne organe ili dati ostavku. U oba slučaja, situacija sa zatvorenima se ne bi popravila, već bi eventualno bila pogoršana.

Utvrđene činjenice pokazuju da su ne samo svi zatvorenici nego i stražari dobijali jednaku količinu iste hrane. U pogledu sanitarnih uslova i medicinske nege nije bilo diskriminacije. Verski obredi nisu bili zabranjeni ili nezakonito ograničeni, i bilo je odobreno prisustvo verskih službenika. Iz navedenih razloga, Pretresno veće zaključuje da optuženi nije krivično odgovoran za kršenje principa koji regulišu zarobljeništvo.

Kada je zlostavljanje zatvorenika u pitanju, mnogi svedoci su govorili o prisustvu optuženog za vreme vršenja nasilja nad zatvorenima, o emitovanju krikova pomoću zvučnika, o prirodi nanesenih udaraca, stanju u kojem su se neki zatvorenici vraćali u ćelije nakon kopanja rovova. Iako ne postoje lekarska uverenja o navedenim povredama, Pretresno veće smatra da su svedočenja koja su izvedena pred Tribunalom dovoljno brojna i podudarna da bi se van svake razumne sumnje ustanovilo da su navedena zlostavljanja zaista izvršena i da je optuženi bio upoznat sa tim.

Iskazi svedoka, dati na raspravi, pokazuju da je obim vršenog nasilja u zatvoru, vremenom rastao i da je dostigao svoj vrhunac u trenutku kada je sukob između bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u toj regiji ušao u najtežu fazu.

Pretresno veće je zaključilo da je psihološko nasilje u zatvoru vršeno direktnim zastrašivanjem (pretnjama smrću), ili uzastopnim ponavljanjem samog nasilja

(noćni ulasci u ćelije, emitovani krici). Tome treba dodati i neizvesnost koja je opterećivala zatvorenike, jer nisu znali šta će se sa njima dogoditi.

Pretno veće je zaključilo da je nasilje koje je vršeno nad Muslimanima u zatvoru Kaonik predstavljalo teške povrede principa međunarodnog humanitarnog prava koji proizlaze iz Ženevskih konvencija. Pretresno veće smatra da postojanje oružanog sukoba ne može ni na koji način opravdati takvo postupanje. Takođe, Pretresno veće smatra da navedeno nasilje predstavlja povredu ljudskog dostojanstva, odnosno, ponižavajuće i degradirajuće postupanje u smislu zajedničkog člana 3 Ženevskih konvencija, što opet predstavlja kršenje zakona ili običaja ratovanja u smislu člana 3 Statuta, zbog čega optuženog treba smatrati odgovornim na osnovu članova 7(1) i 7(3) Statuta.

Upotreba zatvorenika za živi štit ili kopanje rovova, prema mišljenju Pretresnog veće predstavlja povredu ljudskog dostojanstva koja se osuđuje članom 3 Statuta i za koju Zlatko Aleksovskog proglašava krivim na osnovu člana 7(1) zbog pomaganja i doprinošenja izvršenju tih zločina.

ODMERAVANJE KAZNE

Optuženi Zlatko Aleksovski proglašen je krivim po tački 10 Optužnice za kršenje zakona ili običaja ratovanja (povreda ličnog dostojanstva). Pri odmeravanju kazne Pretresno veće je uzelo u obzir dokaze koje je izvela odbrana, a odnose se na moralni karakter optuženog, uključujući njegovo nediskriminatorno ponašanje i činjenicu da nije ranije osuđivan. Iz prvobitne Optužnice u kojoj je Aleksovski bio optužen zajedno sa, između ostalih, visokim vojnim i političkim funkcionerom bosanskih Hrvata Darijem Kordićem i hrvatskim komandantom Operativne zone srednja Bosna Tihofilom Blaškićem, prema mišljenju Pretresnog veća, jasno se vidi da je Aleksovski igrao sekundarnu ulogu u navedenim zločinima. Izvedeni dokazi pokazuju da je optuženi verovatno prihvatio mesto upravnika zatvora u Kaoniku kao unapređenje i ne dokazuju da je imao nameru da sprovodi politiku diskriminacije protiv Muslimana u srednjoj Bosni.

Pretresno veće, međutim, smatra da je Zlatko Aleksovski kriv za svesno učestvovanje ili tolerisanje nasilja koje je u suprotnosti sa međunarodnim humanitarnim pravom, a koje je bilo deo šireg plana. Neki od izvedenih dokaza pokazuju da je optuženi pokušavao da poboljša uslove zatvoreništva i da je više puta vozio zatvorenike iz Kaonika u Dom zdravlja u Busovači svojim sopstvenim automobilom. Pretresno veće je, takođe, pri odmeravanju kazne uzelo u obzir da je optuženi oženjen i otac dvoje maloletne dece.

Pretresno veće je, u skladu sa odredbom člana 24 Statuta, uzelo u obzir opštu praksu sudova u bivšoj Jugoslaviji i okolnosti kao što su težina krivičnih dela za

koja je optuženi proglašen krivim i njegove lične prilike. Pretresno veće smatra da mora voditi računa i o praksi Tribunala, odnosno prirodi potvrđenih tačaka optužnice, obimu zločina koji se u njima pominju, karakteristikama optuženih, prethodnim osudama i izrečenim kaznama, kako bi se uspostavila hijerarhija kazni.

Iz navedenih razloga Pretresno veće osuđuje Zlatka Aleksovskog na dve godine i šest meseci zatvora. S obzirom da je pritvor trajao duže nego izrečena kazna, Pretresno veće je naredilo da se Zlatko Aleksovski odmah pusti na slobodu bez obzira na eventualnu žalbu.

VI. DISPOZITIV

IZ GOREPOMENUTIH RAZLOGA, PRETRESNO VIJEĆE, razmotrivši sav dokazni materijal i iznesene argumente strana:

NALAZI da Zlatko Aleksovski:

NIJE KRIV po tački 8 optužnice (teška povreda: nečovječno postupanje)

NIJE KRIV po tački 9 optužnice (teška povreda: namjerno nanošenje teške patnje ili tjelesnih i zdravstvenih povreda)

KRIV je po tački 10 optužnice (kršenje zakona ili običaja ratovanja: povreda ličnog dostojanstva) u skladu sa članovima 3, 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda

i **OSUĐUJE** ga na kaznu od dvije (2) godine i šest (6) mjeseci zatvora;

UTVRĐUJE da je presuda izrečena 7. maja 1999. i da je optuženi odmah pušten na slobodu.

Sastavljeno na engleskom i na francuskom, pri čemu je francuska verzija mjerodavna.

Predsjednik Pretresnog vijeća

/potpisano/

Almiro Simões Rodrigues

/potpisano/ /potpisano/

Sudija Lal Chand Vohrah Sudija Rafael Nieto-Navia

Dana 25. juna 1999.
Hag, Holandija

PRED ŽALBENIM VEĆEM:

U sastavu:

Sudija Richard May, predsjedavajući
Sudija Florence Ndepele Mwachande Mumba
Sudija David Hunt
Sudija Wang Tieya
Sudija Patrick Robinson

Sekretar:

gđa Dorothee de Sampayo Garrido-Nijgh

Presuda donesena: 24. marta 2000.

TUŽILAC protiv ZLATKA ALEKSOVSKOG

APELACIONA PRESUDA

Tužilaštvo:

g. Upawansa Yapa
Joka
g. William Fenrick
g. Norman Farrell

Odbrana:

g. Srđan

Žalbe su podneli i optuženi i Tužilaštvo. Žalbeno veće je 9. februara 2000. godine saslušalo usmene argumente stranaka.

OSNOVI ZA ŽALBU

Odbrana

- 1) Kao prvi osnov žalbe odbrana navodi da Pretresno veće nije uspjelo da dokaže da je optuženi imao diskriminatornu nameru neophodnu za primenu člana 3 Statuta.
- 2) Da žaliočevo ponašanje koje je dokazano, posebno nasilje nad zatvorenima, nije dovoljno teško da bi opravdalo odluku o njegovoj krivici po članu 3 Statuta, kao i da je njegovo ponašanje moglo biti opravdano nuždom koja nije uzeta u obzir.
- 3) Da je Pretresno veće pogrešilo kada se oslonilo na svedočenja koja su bila nepouzdana i nisu zadovoljila standard dokaza van razumne sumnje.
- 4) Da je Pretresno veće pogrešilo u svom nalazu da je žalilac bio na položaju sa odgovornošću nadređenog u smislu člana 7(3) Statuta.

Tužilaštvo

- 1) Tužilaštvo navodi da je Pretresno veće pogrešilo kada je odlučilo da se član 2 Statuta ne može primeniti jer nije bilo dokazano da su bosanski Muslimani u zatvoru Kaonik, u periodu od januara do kraja maja 1993. godine, bili "zaštićena lica" u smislu člana 4 Ženevske konvencija IV.
- 2) Da je Pretresno veće pogrešno zaključilo da Aleksovski ne snosi odgovornost po članu 7(1) Statuta za zlostavljanje zatvorenika izvan zatvora Kaonik.
- 3) Da je Pretresno veće pogrešilo osudivši Aleksovskog na dve i po godine zatvora.

TRAŽENI PRAVNI LEKOVI

Odbrana

- 1) Preinačenje proglašenja krivim po tački 10, jer nije ustanovljena neophodna *mens rea*.
- 2) Preinačenje proglašenja krivim po tački 10 Optužnice, jer nije ustanovljen neophodni *actus reus*.
- 3) Preinačenje proglašenja krivim po tački 10 Optužnice zbog nepravilne primene standarda dokaza van razumne sumnje.
- 4) Preinačenje proglašenja krivim po tački 10 jer nije dokazana odgovornost Zlatka Aleksovskog kao nadređenog.

Tužilaštvo

- 1) Preinačenje oslobađajuće presude po tačkama 8 i 9 u proglašenje krivice.
- 2) Preinačenje nalaza u vezi sa tačkom 10 da žalilac nije kriv za zlostavljanje zatvorenika izvan zatvora Kaonik (osim njihovog korišćenja za kopanje rovova i žive štitove) u proglašenje krivice za pomenuta dela. U slučaju da bude usvojen prvi osnov žalbe Tužilaštva, preinačenje nalaza u vezi sa ovim elementom tačkama 8 i 9 i proglašenjem krivice na osnovu tog elementa.
- 3) Izmena izrečene kazne na kaznu zatvora od najmanje sedam godina.

ZAKLJUČCI ŽALBENOG VEĆA

1) Osnov za žalbu odbrane: Nedostatak neophodne mens rea

Žalbeno veće je odbilo ovaj osnov žalbe zaključivši da postojanje diskriminatorne namere ili motiva ne predstavlja element krivičnih dela iz člana 3 Statuta, te stoga ni krivičnog dela povrede ličnog dostojanstva. Iz navedenog razloga nije bilo potrebno da Pretresno veće ustanovi da je žalilac imao diskriminatorne namere da bi utvrdilo njegovu krivicu za navedeno delo.

2) Osnov za žalbu odbrane: Težina krivičnih dela i odbrana nuždom

Žalbeno veće navodi da nije pronašlo nijedan razlog koji bi doveo u sumnju ozbiljnost krivičnih dela koja je izvršio Zlatko Aleksovski. Što se odbrane krajnom nuždom tiče, Žalbeno veće smatra da je Aleksovski imao mogućnost izbora da postupa ili ne postupa loše sa zatvorenicima, te da se opredelivši se za ovo prvo smatra krivim. Iz navedenih razloga, Žalbeno veće odbija i ovaj osnov odbrane.

3) Osnov za žalbu odbrane: Standard dokaza van razumne sumnje nije pravilno primenjen

Žalbeno veće je ocenilo da Pretresno veće nije pogrešno upotrebilo svoje diskreciono pravo prilikom ocene izjava svedoka i da je samim tim pravilno primenilo kriterijum validnosti dokaznog materijala.

4) Osnov za žalbu odbrane: Pretresno veće pogrešilo je u primeni člana 7(3) Statuta na činjenice u ovom predmetu

Žalbeno veće smatra da Zlatko Aleksovski nije uspeo da dokaže da je Pretresno veće donelo neosnovane zaključke u vezi sa njegovom ulogom nadređenog. Iz navedenih razloga Žalbeni zahtev se odbija.

1) Osnov za protivžalbu Tužilaštva: Međunarodni karakter sukoba i "zaštićena lica"

Oslanjajući se na pravno shvatanje koje je zauzelo Žalbeno veće u apelacionoj presudi u predmetu Tadić 15. jula 1999. godine, Žalbeno veće je prihvatilo tvrdnje Tužilaštva da je sukob u ovom slučaju imao međunarodni karakter, te da su žrtve imale status "zaštićenih lica" saglasno članu 4 Ženevske konvencije IV, odnosno da je Pretresno veće primenilo pogrešan test za određivanje prirode sukoba i statusa zaštićenih lica. Međutim, Žalbeno veće je odlučilo da neće ponovo utvrđivati činjenično stanje, niti će predmet vratiti na ponovno razmatranje Pretresnom veću, smatrajući da ni jedno ni drugo nije svrsishodno. Kao razlog za ovakvu odluku, Žalbeno veće navodi da su osnov optužbi po tačkama 8 i 9 za koje je Aleksovski oslobođen, kao i po tački 10 za koju je proglašen krivim, iste materijalne radnje. I u slučaju kada bi oslobađajuća presuda bila preinačena proglašenjem krivice po tačkama 8 i 9, ne bi bilo primereno povećati kaznu žalioocu. Osim toga, kazna po tim tačkama tekla bi istovremeno sa kaznom po tački 10 Optužnice, te takvo postupanje nije svrsishodno. Time je Žalbeno veće delimično usvojilo ovaj žalbeni osnov Tužilaštva.

2) Osnov za protivžalbu Tužilaštva: Odgovornost za zlostavljanje zatvorenika izvan zatvora

Žalbeno veće je preinačilo odluku Pretresnog veća zaključivši da je Aleksovski individualno odgovoran za zlostavljanje zatvorenika od strane vojnika HVO-a izvan zatvora, time što im je u tome pomagao i podržavao ih, i proglasilo ga krivim za pomaganje i podržavanje ovog zločina. Međutim, Žalbeno veće, kao i u prethodnom slučaju, smatra da ovaj dodatni nalaz ne opravdava izricanje teže kazne. Time je delimično usvojen žalbeni osnov Tužilaštva.

3) Osnov za protivžalbu Tužilaštva: Pogrešno odmerena kazna

Žalbeno veće smatra da je Pretresno veće pogrešilo prilikom odmeravanja kazne jer nije u dovoljnoj meri uzelo u obzir težinu žaliočevih postupaka. Žalbeno veće nalazi da su dela koja je izvršio Aleksovski ozbiljnija nego što je to ocenilo Pretresno veće, jer se on, umesto da spreči izvršenje dela i kazni izvršioce, sam uključio u vršenje nasilja nad licima koja je trebalo da štiti. Aleksovski je lično učestvovao u odabiru zatvorenika korišćenih za živi štit i za kopanje rovova. Takvim ponašanjem, kao komandant, pružio je dodatno ohrabrenje svojim podređenima da vrše slična dela. Žalbeno veće smatra da navedene činjenice zahtevaju dužu zatvorsku kaznu.

Uvažavajući stav koji je zauzelo Žalbeno veće u apelacionoj presudi u predmetu Tadić, da se ne sme intervenisati u pitanju diskrecionog prava Pretresnog veća na odmeravanje kazne, osim ukoliko nije reč o "primetnoj grešci", Žalbeno veće

konstatuje da u ovom slučaju takva greška postoji. Ne samo što nije data dovoljna težina žaliočevom postupanju već i njegov položaj komandanta nije uzet kao otežavajuća okolnost u odnosu na njegovu odgovornost po članu 7(1) Statuta. Stoga, Žalbeno veće ocenjuje da je kazna izrečena Zlatku Aleksovskom bila očigledno neprimerena.

Prilikom izricanja preinačene kazne, Žalbeno veće je uzelo u obzir element *ne bis in idem*, tačnije činjenicu da je Zlatko Aleksovski bio prinuđen da se za isto ponašanje dva puta pojavi pred Tribunalom radi izricanja kazne, kao i da je po drugi put pritvoren nakon što je devet meseci proveo na slobodi. Da nije bilo navedenih faktora, Žalbeno veće bi izreklo znatno dužu kaznu.

Iz navedenih razloga Žalbeno veće izriče Zlatku Aleksovskom kaznu od sedam godina zatvora, s tim da mu se prizna vreme provedeno u pritvoru, odnosno tri godine i 12 dana.

DISPOZITIV

Iz gore navedenih razloga, JEDNOGLASNOM ODLUKOM,
ŽALBENO VIJEĆE,

- 1) ODBIJA prvu osnovu žalbe žalioca na Presudu;
- 2) ODBIJA drugu osnovu žalbe žalioca na Presudu;
- 3) ODBIJA treću osnovu žalbe žalioca na Presudu;
- 4) ODBIJA četvrtu osnovu žalbe žalioca na Presudu;
- 5) DJELOMIČNO USVAJA prvu osnovu žalbe Tužilaštva na Presudu, ali ODBIJA da preinači oslobađajuću presudu po tačkama 8 i 9;
- 6) USVAJA drugu osnovu žalbe Tužilaštva na Presudu;
- 7) USVAJA treću osnovu žalbe Tužilaštva na Presudu, i PREINAČUJE kaznu dosuđenu žaliocu na suđenju u kaznu od sedam godina zatvora, koja počinje teći s današnjim danom, od koje će se odbiti tri godine i 12 dana koje je žalilac proveo u pritvoru.
- 8) NALAŽE da se kazna služi u zemlji koju će odrediti Međunarodni sud u skladu sa članom 27 Statuta i pravilom 103 Pravilnika.

/potpis na originalu/

Sudija Richard May
Predsjedavajući sudija

Dana 24. marta 2000.
U Hagu, Holandija.

5. Dragan Papić

IT-95-16

PRED PRETRESNIM VEĆEM:

U sastavu:

sudija Antonio Cassese, predsedavajući
sudija Richard May
sudija Florence Ndepele Mwachande Mumba

Sekretar: gđa Dorothee de Sampayo Garrido-Nijgh

Presuda donesena: 14. januara 2000. godine

TUŽILAC

protiv

DRAGANA PAPIĆA

PRESUDA

Tužilaštvo:

g. Franck Terrier
g. Michael Blaxill

Obrana:

g. Petar Pulišelić
gđa Nika Pinter

Tužilac Tribunala podigao je 2. novembra 1995. godine optužnicu protiv Zorana Kupreškića, Mirjana Kupreškića, Vlatka Kupreškića, Vladimira Šantića, Dragana Papića, Drage Josipovića, Stipe Alilovića i Marinka Katave, stavljajući im na teret teške povrede Ženevskih konvencija prema članu 2(a), (c), (d) i (g), kao i kršenje zakona ili običaja ratovanja prema članu 3 Statuta.

Osnov ove optužnice je činilo navodno učešće optuženih u dva sukoba u selu Ahmići u Lašvanskoj dolini u Bosni i Hercegovini, 20. oktobra 1992. i 16. aprila 1993. godine. Tokom tih sukoba, veliki broj stanovnika tog sela muslimanske nacionalnosti ubijen je i isteran iz svojih kuća u sklopu kampanje “etničkog čišćenja” od strane hrvatskih vojnih snaga.

Optuženi Marinko Katava (14. maja 1997), Mirjan i Zoran Kupreškić, Drago Josipović (15. maja 1997) i Dragan Papić (28. maja 1997), zatražili su preko svojih advokata od Tribunala da ukine naloge za hapšenje i izjavili svoju spremnost da dođu u Hag. Da bi izbegli da provedu mnogo vremena u pritvoru pre nego što njihov slučaj dođe u fazu pretresa, izrazili su svoju spremnost da budu ispitani u Vitezu. Ove molbe su odbijene nalogom sudije McDonald od 16. juna 1997. godine. Svi optuženi, osim Vlatka Kupreškića, predali su se 6. oktobra 1997. godine.

Optuženi, s izuzetkom Vlatka Kupreškića, pojavili su se pred Pretresnim većem 8. oktobra 1997. godine kada su se negativno izjasnili o krivici po svim tačkama optužnice. Vlatko Kupreškić je uhapšen 18. decembra 1997. godine, a prvi put se pojavio pred Pretresnim većem 16. januara 1998. godine kada se negativno izjasnio o krivici po svim tačkama optužnice.

Tužilaštvo je podnelo zahtev za povlačenje optužnice protiv Marinka Katave, a Pretresno veće je 19. decembra 1997. godine svojom odlukom odobrilo povlačenje optužnice. Pretresno veće je, na predlog Tužilaštva 23. decembra 1997. godine odobrilo povlačenje optužnice protiv Stipe Alilovića koji je u međuvremenu preminuo.

Pretres je počeo 17. avgusta 1998. godine izvođenjem dokaza Tužilaštva. Odbrana je počela sa izvođenjem dokaza 11. januara i završila 23. jula 1999. godine. Tužilaštvo je izvodilo dokaze u postupku pobijanja od 27. septembra do 4. oktobra 1999. godine, dok je odbrana ispitivala svedoke u postupku replike na pobijanje 5. i 6. oktobra 1999. godine. Završni podnesci Tužilaštva i svih branilaca podneti su 5. novembra 1999. godine. Završna izlaganja su trajala od 8. do 10. novembra 1999. godine.

OPTUŽBE

Optuženima se stavlja na teret da su pomagali u pripremi napada na civile u selu Ahmići i Šantići aprila 1993. godine učestvovanjem u vojnoj obuci, naoružavanjem, evakuacijom civila bosanskih Hrvata noć uoči napada, organizovanjem vojnika, oružja i municije HVO-a u selima Ahmići, Šantići i okolnih sela, uređujući svoje domove i domove svoje rodbine kako bi poslužili

kao pripremna područja i vatreni položaj za napad, skrivajući od ostalih stanovnika činjenicu da se priprema napad.

Po tački 1 Optužnice, sva šestorica optuženih terete se za zločin protiv čovečnosti kažnjiv po članu 5(h) (progon) Statuta zato što su od oktobra 1992. godine do aprila 1993. godine proganjali bosanske Muslimane, stanovnike sela Ahmića i Šantića i okoline, na političkoj, rasnoj ili verskoj osnovi planirajući, organizujući i izvodeći napad koji je imao za cilj da sve bosanske Muslimane ukloni iz tog sela i okoline. U sklopu tog progona optuženi su učestvovali, odnosno pomagali i podržavali namerno i sistematsko ubijanje civila bosanskih Muslimana, sveobuhvatno razaranje njihovih domova i imovine, organizovano lišavanje slobode i proterivanje bosanskih Muslimana iz sela Ahmića i Šantića i okoline.

ULOGA OPTUŽENOG

Dragan Papić

Dragan Papić optužen je samo po tački 1 Optužnice u kojoj se navodi da je on, na hrvatskoj strani, učestvovao u oružanom sukobu u oktobru 1992. godine, nakon toga sprovodio pripreme za sukob 16. aprila 1993. godine i u njemu učestvovao. Prema navodima odbrane, Papić nije bio pristalica nijedne strane i nije aktivno učestvovao ni u jednom sukobu.

Dragan Papić je rođen 15. jula 1967. godine. Živeo je sa porodicom u Ahmićima. Bio je zaposlen kao šumar. Njegovo ime navedeno je u Popisu Viteške brigade HVO-a u svojstvu pripadnika rezervnog sastava u periodu između 8. aprila 1992. godine i 15. januara 1996. godine. Većina svedoka ga opisuje kao dobrog čoveka i komšiju. Neki svedoci su, međutim naveli da se on za vreme rata promenio i da je zastupao fašističke ideje, dok je bilo i onih koji su izjavili da je Papić učestvovao u oružanom sukobu.

Pretno veće zaključuje da je s obzirom na izveštaje koji se odnose na vojnu službu optuženog očigledno da je on bio mobilisan u HVO- u, ali da njegova tačna uloga nije jasna. Prema mišljenju Pretresnog veća, očigledno je da je on nosio uniformu i pušku u selu, iako odbrana tvrdi da je razlog tome bio njegov posao šumara. Dokazi Tužilaštva pokazuju da je bio aktivan na hrvatskoj strani, da je viđen kako puca iz protivavionskog oružja kao i da je bio aktivan na kontrolnom punktu. Međutim, Pretresno veće smatra da ovi dokazi ne predstavljaju dovoljan osnov da bi Papić bio optužen po tački 1 Optužnice.

Što se tiče oružanog sukoba od 20. oktobra 1992. godine, Tužilaštvo se oslanja na izjavu svedoka Mehmeda Ahmića, koji navodi da je optuženog video pomenutog dana, u prepodnevnom časovima, kako iz svoje kuće puca na

njegovu kuću, a posle podne istog dana, iz protivavionskog mitraljeza. Pretresno veće smatra izjavu ovog svedoka nepouzdanom, jer je on izjavio da je prepoznao optuženog, iako je u tom trenutku puzao sa detetom, dok u pismenoj izjavi nije naveo da je prepoznao lice koje je pucalo. S obzirom da sem izjave ovog svedoka nema drugih dokaza o učešću optuženog u oružanom sukobu 20. oktobra 1992. godine, Pretresno veće odbacuje ovaj navod optužnice.

Jedan svedok Tužilaštva, svedok G, svedočio je da je optuženi učestvovao u napadu od 16. aprila 1993. godine. Pretresno veće ocenjuje da se ne može osloniti na iskaz ovog svedoka jer je on prisustvo Dragana Papića među napadačkim snagama u selu pomenuo tek u trećoj izjavi koju je dao Tužilaštvu. Svedok G nije bio precizan u opisu uniforme koji je optuženi nosio tog dana, a činjenica da se on u tom trenutku nalazio pod velikim stresom umanjuje njegovu sposobnost precizne identifikacije.

Pretresno veće je zaključilo da Tužilaštvo nije uspelo da dokaže van razumne sumnje da je Dragan Papić učestvovao u događajima koji mu se Optužnicom stavljaju na teret.

PRAVNI NALAZI

Dragan Papić se u tački 1 Optužnice tereti za progon kao zločin protiv čovečnosti u skladu sa članom 5(h) Stauta.

S obzirom da je Pretresno veće zaključilo da Tužilaštvo nije uspelo da dokaže odgovornost optuženog za navedeno delo, svojom odlukom proglašava da Dragan Papić nije kriv po tački 1 Optužnice.

DISPOZITIV

Kazne

IZ GORE NAVEDENIH RAZLOGA, razmotrivši cjelokupni dokazni materijal i argumente strana, kao i Statut i Pravilnik, Pretresno vijeće utvrđuje i izriče kazne kako slijedi.

Dragan Papić

Optuženi Dragan Papić:

Tačka 1: NIJE KRIV za zločin protiv čovječnosti (progon).

Puštanje na slobodu Dragana Papića

U skladu s pravilom 99(A), Pretresno vijeće nalaže da se Dragan Papić odmah pusti na slobodu iz Pritvorske jedinice Ujedinjenih nacija. Ovaj nalog ni na koji način ne prejudicira niti jedan drugi takav nalog koji bi Pretresno vijeće eventualno moglo donijeti u skladu s pravilom 99(B).

/potpis na originalu/

Antonio Cassese
Predsjedavajući

/potpis na originalu/
originalu/

Richard May

/potpis na

Florence Ndepele Mwachande Mumba

Dana 14. januara 2000.
U Hagu
Holandija

Protiv oslobađajuće presude koja je izrečena Draganu Papiću nije uložena žalba, čime je postupak pravosnažno okončan.

Saoptuženima Zoranu Kupreškiću, Mirjanu Kupreškiću, Vlatku Kupreškiću, Dragu Josipoviću i Vladimiru Šantiću Pretresno veće je izreklo kazne i njihov predmet se sada nalazi u apelacionom postupku.

Izdavač:

Fond za humanitarno pravo

Za izdavača:

Nataša Kandić

Bilten pripemile:

Ljiljana Bogdanović i Silvija Panović-Đurić

Lektor:

Ljiljana Simić

Grafičko oblikovanje:

Dejana i Todor Cvetković

Tiraž:

2 000 primeraka

Beograd 2000.

O FONDU ZA HUMANITARNO PRAVO osnovan 1992.

- Nadzire, istražuje i izveštava o ljudskim pravima.
- Pruža pravnu pomoć žrtvama kršenja ljudskih prava pred domaćim sudovima.
- Sistematski nadzire poštovanje Konvencije protiv torture.
- Savetuje i pomaže žrtvama u njihovom obraćanju Komitetu protiv torture.
- Istražuje i izveštava o povredama međunarodnog humanitarnog prava u oružanim sukobima u bivšoj Jugoslaviji.
- Prati i izveštava o nacionalnim suđenjima za ratne zločine.
- Redovno prati i izveštava o radu Haškog tribunala.
- Organizuje međunarodne konferencije o suđenjima za ratne zločine.
- Organizuje seminare o instrumentima za zaštitu ljudskih prava.
- Objavljuje izveštaje u ediciji Pod lupom.
- Objavljuje dokumenta Evropskog suda za ljudska prava i Haškog tribunala u ediciji Dokumenta.
- Izdaje bilten o Haškom tribunalu.

OBJAVLJENE KNJIGE

Pod lupom

Praksa kršenja ljudskih prava u vreme oružanih sukoba (1995)

Ljudska prava u Srbiji i Crnoj Gori (1996)

Protivpravno ponašanje policije (1997)

Policija protiv građanskog protesta u Srbiji (1997)

Sudjenja za ratne zločine (2000)

Dokumenta

Haški tribunal I (1997)

Politička prava i slobode – izabrane presude Evropskog suda za ljudska prava (1997)

Prava na život i slobodu – Izabrane presude Evropskog suda za ljudska prava (1998)

Ljudska prava za svakoga (1998)

Ljudska prava za svakoga, reprint (2000)

Dečja prava (2000)

Pravo na pravično suđenje, priručnik (2000)

Haški Tribunal II (2000)

Bilten

Nos. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13

Adresa kancelarija:

Beograd:

Avalska 9, 11 000 Beograd

FR Yugoslavia

e-mail: office@hlc.org.yu

tel/fax:+381 11 444 3944

444 1487

Priština:

tel/fax:+381 38 518 089

518 281

e-mail: fdh_pr@kohamail.net

Novi Sad:

tel/fax: +381 21 28 755

e-mail: hlcns@Eunet.yu

Podgorica:

tel: +381 81 620 116

634 116

fax: +381 81 634 622

e-mail: hlccg@cg.yu

Fond za humanitarno pravo

